2017 PULITZER ÖDÜLÜ FİNALİSTİ

SON NEFES HAVAYA KARIŞMADAN

PAUL KALANITHI

5. BASIM

ALTIN KİTAPLAR

ULUSLARARASI BESTSELLER

amazon.com 2016 EN İYİ KİTAP

goodreads 2016 EN İYİ KİTAP

"Dünyaya gelirken hangi acı ve cefalardan geçtiğimizi bilmiyoruz, ama gitmenin kolay bir iş olmadığı kesin!"

– Sir Thomas Browne, Religio Medici

"Dokunaklı, yürek paralayıcı, son derece anlamlı... Genç yaşta hayata veda eden Dr. Kalanithi'nin hatıratı, ölenlerden öğrenecek çok şeyimiz olduğunun esaslı bir kanıtı."

– Atul Gawande

"Bu kitap sayesinde, Paul Kalanithi'yi hiç tanımayanlar bile ölümünün yasını tutacak; hayat hikâyesinden herkes faydalanacak. Hepinize, her birinize tavsiye ederim."

– Ann Patchett

18.00₺-

altinkitaplar.com.tr

ISBN 978-975-21-2256-7

9 789752 122567

Otuz altı yaşında başarılı bir beyin cerrahı olarak yıllarını verdiği yüksek tıp ihtisasını tamamlayıp tam emeklerinin karşılığını almak üzereyken, dördüncü evre akciğer kanseri olduğunu öğrenen Paul Kalanithi, kendini bir anda ölümle yüz yüze bulmuştu. Düne kadar ölümcül hastalıkları tedavi eden bir hekimken, bugün hasta yatağında yaşam mücadelesi veren kendisiydi. Karısıyla hayalini kurdukları ve ulaşmaya çok yaklaştıkları gelecek bir anda buharlaşıvermişti. Paul, herkesin bir başına yüzleştiği ve hiç kimsenin muaf olmadığı o en büyük eşitleyiciye birinci elden tanıklık etmek üzereydi.

"Yaşayan her şey ölmeye mahkûmken, hayatı anlamlı kılan nedir?" Hayatı boyunca bu soruya kafa yoran Paul Kalanithi, yazdığı ilk ve son kitapta, insan hayatını ölüm ve yok oluş karşısında bile anlamlı kılan şeyin ne olduğunu sorgularken, her ikisini de bizzat tecrübe etmiş yetenekli bir yazarın gözünden doktor-hasta ilişkisine ışık tutuyor.

PAUL KALANITHI (1977–2015), beyin cerrahı ve yazardı. Çocukluğu Kingman-Arizona'da geçen Kalanithi, Stanford Üniversitesi'nde çift lisans yaparak İngiliz Dili ve Biyoloji okudu ve yine aynı üniversitenin İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı. Daha sonra Cambridge Üniversitesi'nde Bilim Tarihi ve Felsefesi okuyan Kalanithi, buradaki yüksek lisans programını tamamladıktan sonra, Yale Üniversitesi'nde tıp okuyarak yüksek onur derecesiyle mezun oldu ve tıp alanında dünyanın en saygın akademik cemiyeti olarak bilinen Alpha Omega Alpha Ulusal Tıp Onur Cemiyeti'ne kabul edildi. Yale'den sonra, beyin cerrahı olarak yüksek ihtisasını tamamlamak üzere Stanford Üniversitesi'ne geri dönen Kalanithi, nörobilim üzerine yaptığı doktora sonrası çalışmasıyla Amerikan Ulusal Tıp Akademisi'nin Nörolojik Cerrahi alanında verdiği en yüksek ödüle layık görüldü. Mart 2015'te hayata veda eden Paul Kalanithi, geriye eşi Lucy ve kızı Elizabeth Arcadia'nın da dahil olduğu sevgi dolu kocaman bir aile bıraktı.

SON NEFES HAVAYA KARIŞMADAN

PAUL KALANITHI

KİTABIN ORİJİNAL ADI

WHEN BREATH BECOMES AIR

YAYIN HAKLARI

© PAUL KALANITHI
ANATOLIALIT TELİF HAKLARI AJANSI
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
VE TİCARET AŞ

KAPAK

OSMAN SELÇUK ÖZDOĞAN

BASKI

1. BASIM/ KASIM 2016 /İSTANBUL
2. BASIM/ ARALIK 2016 /İSTANBUL
3. BASIM/ ŞUBAT 2017 /İSTANBUL
4. BASIM/ NİSAN 2017 /İSTANBUL
5. BASIM/ HAZİRAN 2017 /İSTANBUL
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
MATBAASI

BU KİTABIN HER TÜRLÜ YAYIN HAKLARI
FİKİR VE SANAT ESERLERİ YASASI GEREĞİNCE
ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ VE TİCARET AŞ'YE AİTTİR.

ISBN 978 - 975 - 21 - 2256 - 7

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
Göztepe Mah. Kazım Karabekir Cad.
No.: 32 Mahmutbey - Bağcılar / İstanbul
Matbaa ve Yayınevi Sertifika No.: 10766

Tel.: 0.212.446 38 88 pbx
Faks: 0.212.446 38 90

http://www.altinkitaplar.com.tr
info@altinkitaplar.com.tr

PAUL KALANITHI

son NEFES

HAVAYA KARIŞMADAN

Türkçesi
Berna Gülpınar

Bu kitapta anlatılan olaylar Dr. Kalanithi'nin gerçek yaşam öyküsüne dayanmaktadır. Fakat kitapta bahsi geçen hiçbir hastanın gerçek ismi kullanılmamıştır. Tasvir edilen tıbbi vakalarda, hastaların tüm kişisel bilgileri –yaşları, cinsiyetleri, etnik kökenleri, meslekleri, akrabalık ilişkileri, ikamet yerleri, tıbbi geçmiş ve/veya teşhisleri– değiştirilmiştir. Ayrıca bir tek istisna dışında, Dr. Kalanithi'nin bütün meslektaş, arkadaş ve doktorlarının da isimleri değiştirilmiştir. Bu isim ya da kişisel bilgi değişikliklerinin sonucu olarak –yaşayan veya ölmüş– gerçek kişilerle kurulabilecek tüm benzerlikler tesadüfidir.

Cady'ye

Ölüm varsa hayatın anlamı ne diye soranlar,
Her nefesle günden güne havaya karışanlar!
Meçhuldür sizden sonrakiler, unutuldu hep öncekiler:
Ruhlar baki olsa da, zamana yenik düşer fani bedenler.
Ey okur! Öyleyse, zamanın hakkını ver, hâlâ vaktin varken,
Ne diye ölümü kovalarsın, henüz hayattayken!

– Baron Brooke Fulke Greville, "Caelica 83"

ÖNSÖZ

Abraham Verghese

Bu kitaba önsöz yazarken, bunun aslında bir önsözden çok bir sonsöz olduğunu fark etmek oldukça sarsıcı. Ne de olsa, söz konusu Paul Kalanithi olduğunda, bütün zaman mevhumu tepetaklak oluyor. İlk olarak –ya da belki son olarak– söylemeliyim ki, ben Paul'ü ancak ölümünden sonra tanıyabildim. Onu yakından tanıma şerefine eriştiğimde, o artık hayatta değildi. (Merak etmeyin, ne demek istediğimi az sonra anlayacaksınız.)

Onunla 2014 Şubat başında Stanford'da tanıştığım o günü asla unutamam. Paul'ün okurların müthiş ilgisini çekecek olan "Ne Kadar Vaktim Kaldı?" başlıklı makalesi *New York Times*'ın serbest kürsü sayfasında daha yeni yayımlanmış ve sonraki günlerde, bu ilgi katlanarak dört bir yana yayılmıştı. (Ben bir enfeksiyon hastalıkları uzmanıyım, o yüzden "salgın gibi" benzetmesini kullanmadığım için beni affedin.) Bu ilgi patlamasının ardından, Paul yayınevleri, editörler ve kitapların basım süreci hakkında sohbet edip

tavsiye almak için gelip benimle görüşmek istedi: Bir kitap yazmak istiyordu – *bu* kitabı! Şu anda elinizde tutmakta olduğunuz kitabı! Ofisimin dışındaki manolya ağacından süzülen güneşin aydınlattığı sahneyi çok net hatırlıyorum: Paul hemen karşımda oturuyordu; zarif elleri son derece sakin ve hareketsizdi. Gür bir peygamber sakalı vardı ve o simsiyah gözleri beni ölçüp tartmakla meşguldü. Hafızama kazınan bu görüntü, zihnimde hâlâ bir Vermeer tablosu kadar net. O gün aklımdan, *Bu ânı sakın unutma,* diye geçirdiğimi anımsıyorum. Çünkü retinama düşen görüntü değerli bir âna aitti. Çünkü Paul'e konulan teşhis sadece onunkini değil, kendi ölümlülüğümü de fark etmemi sağlamıştı.

O öğlen bir süre şeyden bahsetmiştik. Paul beyin cerrahisi dalında yüksek ihtisas yapıyordu. Muhtemelen yollarımız daha önce de kesişmişti, ama hatırlayabildiğimiz ortak bir hastamız yoktu. Paul, Stanford Üniversitesi'nde çift lisans yaparak İngiliz dili ve biyoloji okumuş, daha sonra eğitimine devam ederek İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden üst lisans derecesi almıştı. Okumak ve yazmak bu genç adamın en büyük tutkularından biriydi. O gün bu tutkusundan da bahsetmiştik ve Paul'ün bu alandaki bilgi birikimi beni gerçekten şaşırtmıştı. İstese bir edebiyat profesörü bile olabilirdi kolayca –aslında, hayatının bir döneminde bu yola girmeye de epey yaklaşmıştı. Ama sonra, tıpkı Şam yolundaki adaşı Aziz Paul gibi, o da çağrının sesine kulak vermişti. Fakat edebiyat yerine doktorluğu seçmiş olsa da, Paul edebiyata geri dönme hayalinden hiçbir zaman vazgeçmemişti. Günün birinde, bir şekilde, bunu yapmayı hayal etmişti hep. Belki ileride bir gün bir kitap yazardı. Ne de olsa, önünde *uzun* bir zaman vardı. Neden olmasındı ki? Fakat şimdi ansızın her şey değişivermiş, *zaman* sahip olduğu en kısıtlı şey olup çıkıvermişti.

Bitkin ve cılız çehresindeki o muzip, tatlı gülümsemeyi; haylazlık kokan o yüz ifadesini çok iyi hatırlıyorum. Kanser denilen illet anasından emdiği sütü burnundan getirmişti, ama olumlu sonuç veren yeni bir biyolojik tedavi[1] sayesinde, şimdi az da olsa ileriye bakabiliyordu. Paul tıp okulundayken psikiyatriyi seçmeyi düşünmüş, ama nörocerrahiye âşık olmuştu. Beynin karmaşık yapısına duyulan hayranlıktan çok daha fazlasıydı bu aşk; insanın kendi elleriyle inanılmaz işler başarmasının getirdiği tatminin çok ötesinde bir şeydi –hastalarına olan sevgisi, çektikleri sıkıntı karşısında sergilediği empati ve onlar için yapabilecekleriyle ilgili bir şeydi bu. Elbette onun bu özelliğini kendisinden değil, benim de öğrencim olan asistanlarından duymuştum: Paul işinin manevi boyutuna çok önem veren biriydi. Sonra sohbet ilerlemiş ve konu ölüme gelmişti – Paul'ün ölümüne.

O görüşmeden sonra, e-posta yoluyla sık sık haberleşmiştik Paul'le, ama birbirimizi bir daha hiç görmedik. Kendi iş ve sorumluluklarımın boğucu temposu bir yana, onun sahip olduğu kısıtlı zamana da saygı göstermek zorunda hissetmiştim kendimi. Beni görmek istiyorsa, bu karar Paul'e ait olmalıydı. Çünkü ihtiyacı olan en son şey yeni bir arkadaşlığa vakit ayırmak zorunda kalmaktı. Gerçi onu ve eşini sık sık düşündüm. Yazmaya başlayıp başlamadığını hep merak ettim. Buna vakit bulabiliyor muydu acaba? İşi başından aşkın bir doktor olarak yazmaya vakit bulmak benim için de büyük bir sorundu. Aynı ezeli sorundan muzdarip ünlü bir yazar bir keresinde bana şöyle demişti: "Eğer bir beyin cerrahı olsaydım ve konuklarıma acil bir beyin ameliyatı için gitmem gerektiğini söyleseydim, kimse tek kelime etmezdi. Ama konuklarıma,

(1) Biyolojik tedavi; kanserle savaşmak için vücudun kendi bağışıklık sistemini kullanan bir tedavi yöntemidir. Biyolojik Terapi, Bioterapi, ya da İmmunoterapi adıyla da bilinir. –çn.

tavsiye almak için gelip benimle görüşmek istedi: Bir kitap yazmak istiyordu – *bu* kitabı! Şu anda elinizde tutmakta olduğunuz kitabı! Ofisimin dışındaki manolya ağacından süzülen güneşin aydınlattığı sahneyi çok net hatırlıyorum: Paul hemen karşımda oturuyordu; zarif elleri son derece sakin ve hareketsizdi. Gür bir peygamber sakalı vardı ve o simsiyah gözleri beni ölçüp tartmakla meşguldü. Hafızama kazınan bu görüntü, zihnimde hâlâ bir Vermeer tablosu kadar net. O gün aklımdan, *Bu ânı sakın unutma,* diye geçirdiğimi anımsıyorum. Çünkü retinama düşen görüntü değerli bir âna aitti. Çünkü Paul'e konulan teşhis sadece onunkini değil, kendi ölümlülüğümü de fark etmemi sağlamıştı.

O öğlen bir süre şeyden bahsetmiştik. Paul beyin cerrahisi dalında yüksek ihtisas yapıyordu. Muhtemelen yollarımız daha önce de kesişmişti, ama hatırlayabildiğimiz ortak bir hastamız yoktu. Paul, Stanford Üniversitesi'nde çift lisans yaparak İngiliz dili ve biyoloji okumuş, daha sonra eğitimine devam ederek İngiliz Edebiyatı Bölümü'nden üst lisans derecesi almıştı. Okumak ve yazmak bu genç adamın en büyük tutkularından biriydi. O gün bu tutkusundan da bahsetmiştik ve Paul'ün bu alandaki bilgi birikimi beni gerçekten şaşırtmıştı. İstese bir edebiyat profesörü bile olabilirdi kolayca –aslında, hayatının bir döneminde bu yola girmeye de epey yaklaşmıştı. Ama sonra, tıpkı Şam yolundaki adaşı Aziz Paul gibi, o da çağrının sesine kulak vermişti. Fakat edebiyat yerine doktorluğu seçmiş olsa da, Paul edebiyata geri dönme hayalinden hiçbir zaman vazgeçmemişti. Günün birinde, bir şekilde, bunu yapmayı hayal etmişti hep. Belki ileride bir gün bir kitap yazardı. Ne de olsa, önünde *uzun* bir zaman vardı. Neden olmasındı ki? Fakat şimdi ansızın her şey değişivermiş, *zaman* sahip olduğu en kısıtlı şey olup çıkıvermişti.

Bitkin ve cılız çehresindeki o muzip, tatlı gülümsemeyi; haylazlık kokan o yüz ifadesini çok iyi hatırlıyorum. Kanser denilen illet anasından emdiği sütü burnundan getirmişti, ama olumlu sonuç veren yeni bir biyolojik tedavi[1] sayesinde, şimdi az da olsa ileriye bakabiliyordu. Paul tıp okulundayken psikiyatriyi seçmeyi düşünmüş, ama nörocerrahiye âşık olmuştu. Beynin karmaşık yapısına duyulan hayranlıktan çok daha fazlasıydı bu aşk; insanın kendi elleriyle inanılmaz işler başarmasının getirdiği tatminin çok ötesinde bir şeydi –hastalarına olan sevgisi, çektikleri sıkıntı karşısında sergilediği empati ve onlar için yapabilecekleriyle ilgili bir şeydi bu. Elbette onun bu özelliğini kendisinden değil, benim de öğrencim olan asistanlarından duymuştum: Paul işinin manevi boyutuna çok önem veren biriydi. Sonra sohbet ilerlemiş ve konu ölüme gelmişti – Paul'ün ölümüne.

O görüşmeden sonra, e-posta yoluyla sık sık haberleşmiştik Paul'le, ama birbirimizi bir daha hiç görmedik. Kendi iş ve sorumluluklarımın boğucu temposu bir yana, onun sahip olduğu kısıtlı zamana da saygı göstermek zorunda hissetmiştim kendimi. Beni görmek istiyorsa, bu karar Paul'e ait olmalıydı. Çünkü ihtiyacı olan en son şey yeni bir arkadaşlığa vakit ayırmak zorunda kalmaktı. Gerçi onu ve eşini sık sık düşündüm. Yazmaya başlayıp başlamadığını hep merak ettim. Buna vakit bulabiliyor muydu acaba? İşi başından aşkın bir doktor olarak yazmaya vakit bulmak benim için de büyük bir sorundu. Aynı ezeli sorundan muzdarip ünlü bir yazar bir keresinde bana şöyle demişti: "Eğer bir beyin cerrahı olsaydım ve konuklarıma acil bir beyin ameliyatı için gitmem gerektiğini söyleseydim, kimse tek kelime etmezdi. Ama konuklarıma,

(1) Biyolojik tedavi; kanserle savaşmak için vücudun kendi bağışıklık sistemini kullanan bir tedavi yöntemidir. Biyolojik Terapi, Bioterapi, ya da İmmunoterapi adıyla da bilinir. –çn.

yazı yazmak için üst kata çıkmam gerektiğini söylesem, beni tefe koyarlar..." Bunu Paul'e anlatsam, ne düşünürdü kim bilir? Komik bulur muydu acaba? Ne de olsa, o *gerçekten* beyin cerrahıydı! Ve kafatası ameliyatı yapmaya gidiyorum dese, herkes inanırdı! Sonra da gidip rahat rahat yazısını yazardı.

Paul bu kitabı yazarken, *Stanford Medicine* dergisinin zaman kavramına ayrılmış bir sayısında kısa ama çarpıcı bir makalesi yayımlanmıştı. Derginin aynı sayısında, onunkinin hemen yanında benim de bir makalem yer alıyordu. Fakat onun makalesinden ancak dergiyi elime aldığımda haberim olmuştu. Yazdıklarını okuyunca, *New York Times*'taki makalede kokusunu aldığım şey bir kez daha, ama bu defa çok daha belirgin bir şekilde gözüme çarpmıştı: Paul'ün yazdıkları tek kelimeyle büyüleyiciydi. Aslında sıradan bir konuda da yazmış olabilirdi ve yazdıkları yine aynı derecede güçlü, aynı derecede etkileyici olurdu. Ama Paul *sıradan* bir konu hakkında yazmıyordu – zaman hakkında yazıyordu ve şimdi hastalığından dolayı bunun onun için ne anlama geldiğini anlatıyordu. Ve bu da yazdıklarını çok daha dokunaklı kılıyordu.

Ama şunu bir kez daha söylemeliyim: *Paul'ün unutulmaz bir anlatım tarzı vardı.* Kaleminden resmen kan damlıyordu.

Paul'ün makalesini tekrar tekrar okuyup ortaya çıkardığı işi özümsemeye çalıştığımda, fark ettiğim ilk şey şu olmuştu: öncelikle, Paulün sözcükleri melodik bir ahenk arz ediyordu. Düz yazı olmakla birlikte, Galway Kinnell'dan esintiler taşıyan bir şiir gibiydi yazdıkları. Ne demek istediğimi daha iyi anlatabilmek için, bir keresinde Iowa City'deki bir kitapçıda Kinnell'ın kendi ağzımdan dinlediğim bir şiirinden alıntı yapmam gerek bu noktada.[1]

(1) Galway Kinnell (1927 - 2014), Pulitzer ödüllü Amerikalı şair. *Little Sleep's Head Sprouting Hair in the Moonlight* adlı şiirinden alıntıdır. –çn.

Olur da bir gün
bulursan kendini sevdiğinle birlikte
Mirabeau Köprüsü'nün sonundaki kafelerin birinde,
şarap içerken bardaki yüksek ayaklı dolgun kadehlerde,
ve olur da, seninle düştüğümüz hataya
düşüp de,
bir gün anı olacak nasıl olsa hepsi diye düşünürsen...

Evet, Paul'ün yazdıkları da aynı melodik etkiyi yaratıyordu. Ama aynı zamanda, antik diyarlardan esintiler taşıyan ve yüksek ayaklı dolgun kadehlerden çok önceki zamanlara ait epik bir tınısı vardı sanki. İlkin adını koyamamış olsam da, birkaç gün sonra Paul'ün makalesini yeniden elime aldığımda, bunun ne olduğunu bulmuştum: Paul'ün anlatım tarzı, Thomas Browne'u andırıyordu. Browne'un *Religio Medici*[1] adında bir eseri vardı. 1642 yılının İngilizcesiyle yazılmış, arkaik imlası ve yazımıyla insana saç baş yoldurtan, anlaşılması zor bir metindi. Ama ben genç bir doktor olarak kafayı bu kitaba takmıştım. Fakat kitabın ne dediğini anlamaya çalışmak bir bataklığı kurutmaya çalışmaktan farksızdı. Bunun nafile bir çaba olduğunun farkındaydım, ama yine de kitaptaki sırları çözmek için çaresizce çabalıyor, zaman zaman umutsuzluğa kapılarak kitabı fırlatıp atıyor, sonra yeniden elime alıyordum. Yine de sözcüklerin ifade ettiği anlamı uzaktan uzağa hissetmekten öteye geçemiyordum. Öyle ki, bir süre sonra kendimden şüpheye düşmüş, harfleri deşifre edip kelimelerin anlamını çözmeye yarayacak optik reseptörlerimden birinin eksik olduğunu düşünmeye başlamıştım! Çünkü ne kadar çabalarsam çabalayayım, metin anlaşılmazlığını korumaya devam ediyordu.

(1) *Religio Medici* (*The Religion of a Doctor*) [*Hekim Dini*], Thomas Browne'un 1643'te yayımlanan en önemli kitabıdır. –çn.

"Neden?" diye soruyorsunuzdur eminim. Neden bu kadar ısrar ediyordum? Sonuçta, *Religio Medici* kimin umurundaydı ki?

Kahramanım William Osler! Onun umurundaydı. 1919'da ölen Osler, modern tıbbın babasıydı ve *Religio Medici* onun en sevdiği kitaptı. Osler, *Religio Medici*'yi başucundan hiç ayırmamış ve öldüğünde kitapla birlikte gömülmeyi vasiyet etmişti. Bense, Osler'ın bu kitapta ne bulduğunu bir türlü anlayamamıştım. Fakat birçok başarısız denemeden ve aradan geçen uzun yıllardan sonra, nihayet günün birinde kitabın sırrını keşfettim. Bu kitabı anlamanın püf noktası, onu yüksek sesle okumaktı. O zaman metindeki bütün ritim ve ahenk gözler önüne seriliyordu. Bir örnek vermek gerekirse:

> "Dışımızda aradığımız mucizeler içimizdedir aslında: Koskoca Afrika sığar içimize ve harikaları da; bizler o cüretkâr ve maceracı unsuruyuz tabiatın, onu inceleyenin idrak ettiğini bir çırpıda, diğerleri kavrayamaz ebediyen kafa yorsa da."

Paul'ün kitabının son paragrafını yüksek sesle okuduğunuzda, siz de aynı uzun cümleyi duyacak ve ayağınızla tempo tutma hissi uyandıracak o ritmi hissedeceksiniz... ve tıpkı Browne'da olduğu gibi, kendinizi kaptıracaksınız. Bana öyle geliyor ki, galiba Browne'un ruhu Paul'ün içine kaçmıştı. (Ya da gelecek zaman dediğimiz şeyin bir yanılsamadan ibaret olduğunu düşünürsek, belki de Paul'ün ruhu Browne'un içine kaçmıştır, kim bilir? Evet, gerçekten baş döndürücü!)

Sonra Paul öldü ve ben Stanford Kilisesi'ndeki cenaze törenine katıldım. Kilisenin boş olduğu zamanlarda sık sık gidip oturduğum, ışığın ve sessizliğin keyfine vararak daima yenilendiğimi

hissettiğim muhteşem bir mekândı burası. Ve o gün tören sebebiyle oldukça kalabalıktı. Bir kenara geçip otururak Paul'ün yakın arkadaşlarından ve kardeşinden onunla ilgili dokunaklı hikâyeler dinleyip rahibin konuşmasına kulak verdim. Evet, Paul ölmüştü. Ama ben onu şimdi tanımaya başlamıştım. Garip ama ofisime yaptığı o ziyaretten ve okuduğum birkaç makalesinden çok daha fazlasını öğrenmiştim cenazesinde. Paul, Stanford Kilisesi'nde anlatılan hikâyelerle ete kemiğe bürünüyor; yüksek kubbeli bu katedral, bedeni şimdi toprağın altında olsa da anısı hâlâ *capcanlı* olan bu genç adamı yâd etmek için mükemmel bir ortam teşkil ediyordu. Paul sevgili eşinin ve yenidoğan biricik kızının suretinde vücut buluyor; acı içindeki anne babasıyla kardeşlerinin üzüntüsünde, törene akın akın gelen arkadaş, meslektaş ve eski hastalarının yüzlerinde şekle bürünüyordu. Törenden sonraki taziye kabulünde de aramızdaydı Paul. Açık havada düzenlenen resepsiyon epey kalabalıktı. Sanki az önce kilisede olağanüstü bir güzelliğe tanık olmuşlar gibi, huşu dolu sakin bir gülümseme vardı insanların yüzünde. Muhtemelen benim yüzüm de onlarınki gibiydi: Son görevimizi yerine getirdiğimiz bu cenaze töreninde, kaybedilmiş bir değerin ardından söylenen güzel sözlerde ve paylaşılan gözyaşlarında bulduğumuz anlamı idrak ediyorduk hep birlikte. Hiç tanımadığımız insanlarla bir araya gelip Paul sayesinde yakın bağ kurduğumuz, birbirimizle sohbet ederek susuzluğumuzu giderip karnımızı doyurduğumuz bu tören, bunların çok ötesinde bir anlam taşıyordu hepimiz için.

Ama onu gerçekten tanıdığımı hissetmem ancak Paul öldükten iki ay sonra, elinizde tuttuğunuz bu sayfalar elime geçtiğinde mümkün oldu. Ne yazık ki onun arkadaşı değildim, ama artık onu çok iyi tanıyordum – arkadaşı olma şerefine erişenlerden çok daha iyi! Az sonra okuyacağınız bu kitabı okuduktan sonra, itiraf etme-

liyim ki, kendimi yetersiz hissettim: Çünkü Paul'ün yazdıkları nefesimi kesecek kadar doğru ve gerçekti.

O yüzden, şimdi lütfen oturun. Ve kendinizi okuyacaklarınıza hazırlayın. Gerçek cesaretin nasıl bir şey olduğunu görün. İnsanın kendini bu şekilde gözler önüne sermesinin ne büyük bir yürek gerektirdiğine tanık olun. Ama hepsinden önemlisi, insanın öldükten sonra yaşaması ne demekmiş, sözleriyle başkalarının yaşamlarını etkilemesi nasıl olurmuş, görün. Çoğu zaman ekran başında çakılı kaldığımız, bakışlarımızı ellerimizdeki dikdörtgen objelerden ayıramadığımız, bugün yaşadığımızı yarın unuttuğumuz günümüzün senkronize iletişimden kopuk dünyasında, lütfen durup bir nefes alın! Ve erken yaşta hayata veda etmiş olsa da, anısı yaşsız ve ölümsüz olan bu genç meslektaşımın sözlerine kulak verin. Onu dinleyin. Ve satır aralarındaki sessizliklerde, aradığınız yanıtları bulun. Zaten Paul'ün vermeye çalıştığı mesaj tam da orada gizli. Ben mesajı aldım. Umarım siz de alırsınız. Çünkü bu bir lütuf. Şimdi sizi Paul'le baş başa bırakıyorum.

İÇİNDEKİLER

Önsöz – *Abraham Verghese* 9

Giriş 21

1. BÖLÜM: Sapasağlam Başlıyorum 33

2. BÖLÜM: Ölünceye Kadar Durma 113

Sonsöz – *Lucy Kalanithi* 177

Teşekkürler 199

SON NEFES HAVAYA KARIŞMADAN

GİRİŞ

Webster aklını ölümle bozunca
Görmüştü kurukafayı derinin altında;
Ve dudaksız bir sırıtışla uzanmış yatan
Göğüssüz yaratıkları toprağın altında.

–T. S. Eliot, "Ölümsüzlüğün Fısıltıları"

Bilgisayarlı tomografi çıktılarına çabucak göz attım; teşhis gün gibi ortadaydı: akciğerlerde sürüyle tümör, omurgada deformasyon, karaciğerin bir lobu tamamen oblitere durumda. Kanser hızla yayılmış. Uzmanlık eğitiminin son senesindeki bir beyin cerrahı olarak son altı yıl içinde bunun gibi onlarca görüntüye bakmış; düşük bir ihtimal olsa da, hastaya faydası olacak bir tedavi bulma umuduyla bir sürü BT taraması incelemiştim. Fakat bu kez durum farklıydı: Çünkü bu tomografi bizzat bana aitti!

Radyoloji ünitesinde değildim; üzerimde yeşil doktor forması ya da beyaz önlük falan yoktu. Üstümdeki düpedüz hasta önlüğüydü ve ben de tepemde asılı duran serum poşetine bağlı vaziyette, dahiliye doktoru olan eşim Lucy'yle birlikte bir hasta-

ne odasındaydım! Ve hemşirenin az önce odama bıraktığı dizüstü bilgisayara bakıyordum. Ekrandaki çok kesitli tomografi görüntülerini bir kez daha *tek tek* gözden geçirdim: akciğer parankimi, kemik yapıları, karaciğer kesiti. Eğitimini aldığım şekilde –önce yukarıdan aşağıya, sonra yatay sagital düzlemde ve önden arkaya– hepsini yeniden inceledim. Teşhisi değiştirecek bir şey bulmak sanki mümkünmüş gibi!

Hastane yatağında yan yana yatıyorduk birlikte.

Lucy, önündeki yazılı bir metinden okur gibi usulca sordu: "Sence hiçbir ihtimal yok mu? Başka bir şey olamaz mı?"

"Hayır."

Genç âşıklar gibi sımsıkı sarıldık birbirimize. Geçtiğimiz yıl ikimiz de bundan şüphelenmiş, ama içimde büyüyen bir kanser olduğuna inanmak istememiştik. Hatta bunu konuşmayı bile reddetmiştik.

Yaklaşık altı ay kadar önce, hızla kilo kaybetmeye ve şiddetli bel ağrısı çekmeye başlamıştım. Sabahları giyinirken, pantolon kemerimi önce bir delik, sonra iki delik geriden sıkar olmuştum. Sonunda, Stanford'dan eski bir sınıf arkadaşım olan aile hekimini görmeye gittim. Doktorumun nörocerrahi son sınıf öğrencisi olan kız kardeşi ölümcül bir enfeksiyona yakalanarak aniden vefat etmişti. O yüzden kadıncağızın sağlığım konusunda gösterdiği titizlik bir anne hassasiyetini aratmazdı. Fakat o gün polikliniğe gittiğimde, ofisinde başka bir doktor vardı; çünkü sınıf arkadaşım doğum iznine ayrılmıştı.

Üzerimdeki mavi renkli incecik hasta önlüğüyle soğuk muayene masasına oturarak şikâyetlerimi doktora anlattım. "Uzmanlık sınavında, açıklanamayan kilo kaybı ve ani başlangıçlı bel ağrısı şikâyetiyle gelen otuz beş yaşındaki yetişkin hasta, diye sorsalar,

elbette hiç düşünmeden kanser derdim. Ama belki de sadece çok çalıştığım içindir. Bilemiyorum. Emin olmak için bir MR çektirmek istiyorum."

"Sanırım önce röntgen filmiyle başlamalıyız," dedi kadın. Bel ağrısı için hemen MR çektirmek pahalı bir teşhis yöntemi olurdu ve son dönemde gereksiz görüntüleme tetkiklerinde tasarrufa gidilmesi önemli bir devlet politikası haline gelmişti. Fakat öte yandan, bir taramanın değeri ne aradığınıza da bağlıydı: Sonuçta röntgen çekilerek kanser teşhis edilemezdi. Yine de pek çok hekim için bu kadar erken MR yazmak mesleğin prensiplerine aykırıydı. Doktor devam etti. "Röntgenin çok hassas sonuçlar verdiği söylenemez, ama buradan başlamak daha doğru olacak."

"Peki, düz film yerine fleksiyon ve ekstansiyon grafileri çekmeye ne dersiniz? Benim durumumdaki biri için istmik spondilolistezis daha gerçekçi bir tanı olur herhalde?"

Duvardaki aynadan doktorun Google'da terimi aradığını görebiliyordum.

"Erişkinlerin yüzde beşinde görülen ve gençlerde sık sık bel ağrısına neden olan bir tür bel kayması."

"Tamam, öyle yapalım o zaman," dedi doktor.

"Teşekkürler."

Doktor önlüğü içinde kendinden son derece emin bir otoriteyken, neden şimdi hasta önlüğü içinde eğik başlı bir kuzuya dönüşüvermiştim? Oysa bel ağrısı konusunda ondan çok daha bilgiliydim; sonuçta ben bir beyin cerrahıydım ve aldığım eğitimin önemli bir kısmını omurga rahatsızlıkları üzerine yapmıştım. Yine de bel kayması çok daha olasıydı galiba. Genç erişkinlerin önemli bir yüzdesinde görülen bir rahatsızlıktı ne de olsa. Peki otuzlu yaşlarda omurga kanserine yakalanma ihtimali? On binde bir kişide

falan rastlanıyordu en fazla. Hem zaten yüz kat daha sık rastlansa bile, yine de bel kaymasından çok daha nadir görülen bir durumdu. Muhtemelen benimki sadece kuruntuydu.

Çekilen filmler gayet iyi görünüyordu. Şikâyetlerimi çok çalışmaya ve yaş almaya bağlayıp kontrol muayenesi için doktorla gün ayarladıktan sonra işimin başına geri dönmüştüm. Kilo kaybım yavaşlamış, bel ağrılarım idare edilebilecek hale gelmişti. Makul dozda ibuprofen günü çıkarmama yetiyordu. Hem zaten günde on dört saat çalışmamı gerektiren bu boğucu tempo yakında geride kalacaktı. Tıp öğrenciliğinden nörocerrahi profesörlüğüne uzanan yorucu yolculuğumun artık sonuna yaklaşmıştım: İnsana nefes bile aldırmayan on yıllık bir eğitim sürecinden sonra, yüksek ihtisas eğitimimin bitmesine on beş ay kala pes edecek değildim. Hocalarımın saygısını kazanmış, ülke çapında yüksek prestije sahip ödüllerle taltif edilmiş ve büyük üniversitelerden aldığım iş tekliflerini değerlendirme aşamasına gelmiştim. Kısa süre önce Stanford'daki program direktörüm beni karşısına alıp oturtmuş ve aynen şöyle demişti: "Paul, başvuruda bulunacağın her işte bir numaralı aday olacağına inanıyorum. Yine de aklının bir köşesinde bulunsun: Burada da fakülte olarak senin gibi birine ihtiyaç duyacağız ve yakında başvuruları değerlendirmeye başlayacağız. İş senindir gibi bir söz veremem elbette, ama seçeneklerinin arasında bunu da bir düşün derim."

Otuz altı yaşında zirveye ulaşmıştım. Vaat edilmiş topraklar[1] Gilead'dan Eriha'ya ve Akdeniz'e kadar önüme serilmişti. Hayalini kurduğum o gelecekte, Lucy, ben ve hayali çocuklarımızla haf-

(1) Tevrat'ta, İsrailoğulları'nın vaat edilmiş topraklara girmeye hazırlandığı sırada, Hz. Musa'nın Eriha'ya bakan bir dağa çıkıp "Dan'a kadar uzanan Gilead'ı ve Batı Denizi'ne kadar uzanan Yahuda diyarını, Cenub'u (Necef) ve Erden (Şeria) Vadisi'ni" gördüğü yazar. –çn.

ta sonları denize açıldığımız güzel bir katamaran vardı. Çalışma programım rahatlayıp hayat normale dönecek, bel ağrılarım geçecekti. Ve ben de nihayet sözünü verdiğim gibi bir eş olacaktım.

Fakat birkaç hafta sonra şiddetli göğüs ağrıları çekmeye başladım. Acaba işyerinde bir şeye mi çarpmıştım? Fark etmeden kaburgamı falan çatlatmış olabilir miydim? Bazı geceler terden sırılsıklam vaziyette uyanıyordum. Yeniden, bu kez çok daha hızlı bir şekilde zayıflamaya başlamış, kısa sürede 80 kilodan 65 kiloya düşmüştüm. Bu arada geçmek bilmeyen inatçı bir öksürüğe de yakalanmıştım. Artık hiç şüphem kalmamıştı. Bir cumartesi akşamüstü Lucy'yle ikimiz San Francisco'daki Dolores Park'ta uzanmış güneşleniyor, onun kız kardeşini bekliyorduk. Lucy'nin gözü bir an telefonumun ekranına takılmıştı. Ekranda bazı tıbbi veri araştırmalarının sonuçları vardı: "otuz-kırk yaş arası erişkinlerde kanser görülme sıklığı."

"Bu da ne?" dedi Lucy. "Bundan kuşkulandığını bilmiyordum."

Cevap veremedim. Zaten ne diyeceğimi de bilmiyordum.

"Bana da anlatmak ister misin?" diye sordu Lucy.

Üzgündü, çünkü o da bundan kuşkulanmıştı. Üzgündü, çünkü bunu onunla konuşmuyordum. Üzgündü, çünkü ona bir hayat vaat etmiş, ama başka bir hayat vermiştim.

"Endişelerini neden benimle paylaşmadığını söyler misin lütfen?"

Telefonumu kapadım ve, "Hadi gidip dondurma alalım," dedim.

Ertesi hafta eski okul arkadaşlarımızı ziyaret etmek için New York'a gidecektik. İyi bir gece uykusu ve birkaç kokteyl belki ara-

mızdaki buzları eritir, evliliğimizin düdüklü tenceresinde biriken basıncı azaltabilirdi.

Ama Lucy'nin başka bir planı vardı. Seyahate birkaç gün kala, "Ben seninle New York'a gelmiyorum," dedi. Üstelik bir haftalığına evden uzaklaşmak istiyordu; evliliğimizin durumunu düşünmek için zamana ihtiyacı vardı. Son derece sakin bir ses tonuyla konuşuyor ve bu da hissettiğim baş dönmesini hepten çığırından çıkarıyordu.

"Ne?" dedim. "Hayır."

"Bak, seni çok seviyorum, zaten bunu bu kadar zorlaştıran da bu," dedi Lucy. "Korkarım ki ilişkimizle ilgili farklı beklentilere sahibiz. Yeterince güçlü bir bağımız yokmuş gibi geliyor bazen. Endişelerini ya da korkularını tesadüfen öğrenmek istemiyorum ben. Sana kendimi yalnız hissettiğimi söylediğimde, bunu ciddiye almanı istiyorum. Biraz uzaklaşmaya, değişikliğe ihtiyacım var."

"Her şey yoluna girecek," dedim. "Hep şu ihtisas yüzünden."

İşler gerçekten o kadar kötü durumda mıydı? Tıbbi branşların en zorlusu olan nörocerrahi ihtisası evliliğimizin dibine resmen dinamit koymuştu. Çoğu gece Lucy yattıktan sonra işten eve dönüyor, bitkin bir vaziyette oturma odasına yığılıveriyordum. Sabahları ise kör karanlıkta o uyanmadan evden çıkmış oluyordum. Ama artık kariyerlerimiz tepe noktasına ulaşmış sayılırdı, üniversiteler ikimizin de peşindeydi: Beni beyin cerrahı, onu ise iç hastalıkları uzmanı olarak istiyorlardı. Yolun en zor kısmını artık atlatmış sayılırdık. Hem zaten bunu defalarca tartışmamış mıydık? Lucy şimdi pes etmenin sırası olmadığının farkında değil miydi? İhtisasımın bitmesine sadece bir yıl kaldığını, onu çok sevdiğimi ve hep hayalini kurduğumuz o hayata ne kadar yaklaştığımızı görmüyor muydu?

"Sorun sadece ihtisas olsaydı, başa çıkabilirdim," dedi Lucy. "Yüzdük yüzdük, sonuna geldik ne de olsa. Ama ya sorun *sadece* ihtisas değilse? İhtisas sona erip akademik kariyerin başladığında her şeyin yoluna gireceğinden gerçekten emin misin?"

Seyahati iptal edip birbirimize karşı daha açık olmayı, Lucy'nin birkaç ay önce önerdiği şu evlilik terapistiyle görüşmeyi önerdim. Ama Lucy kararlıydı; zamana ihtiyacı vardı ve o zamanı yalnız geçirmek istiyordu! Bunu duymak yaşadığım şokun şaşkınlığım bir anda dağıtıvermiş, geriye sadece yavan bir mutsuzluk hissi kalmıştı. Tamam, dedim. Madem gitmek istiyordu, o zaman ilişkimizin bittiğini farz etmekten başka bir çarem kalmıyordu. Olur da yapılacak tetkiklerin sonucunda kanser çıkarsam, ona söylemeyecektim; böylece Lucy hangi hayatı seçerse, onu yaşamakta özgür olacaktı.

New York'a yola çıkmadan önce, gençlerde sık görülen bazı kanser türlerini elemek için birkaç randevu almıştım. (Testis kanseri? Hayır. Melanom? Hayır. Lösemi? Hayır.) Nörocerrahi ünitesinde işler her zamanki gibi yoğundu. Perşembe akşamı cuma sabahına uzamış, gecem gündüzüme karışmıştı. Karmaşık bir dizi operasyon yüzünden aralıksız otuz altı saattir ameliyathanedeydim: dev anevrizmalar, intra serebral arter baypasları, arteriovenöz malformasyonlar. Nöbeti devralacak doktor geldiğinde, derin bir nefes alıp içimden şükrederek sırtımı birkaç dakikalığına duvara yaslamıştım. Havaalanına gitmeden önce göğüs filmi çektirmek için bir tek zamanım vardı: hastaneden çıktıktan sonra eve giderken! Eğer kansersem, bu seyahat arkadaşlarımı görmek için son fırsatım olabilirdi. Eğer değilsem, zaten seyahati iptal etmeye gerek yoktu. Yani her halükârda New York beni bekliyordu.

Alelacele eve uğrayıp bavulumu aldım ve Lucy beni havaalanına bıraktı. İkimiz için çift terapisine randevu aldığını söylemişti.

New York'a varınca, havaalanının çıkış kapısından ona mesaj çektim: "Keşke sen de burada olsaydın."

Birkaç dakika sonra yanıt geldi: "Seni seviyorum. Geri döndüğünde burada olacağım."

Uçuş sırasında belim feci şekilde tutulmuştu. Arkadaşımın evi şehrin yukarı yakasındaydı ve oraya giden trene atlamak için Grand Central tren istasyonuna vardığımda, bedenim artık acıdan iki büklüm olmuştu. Son birkaç aydır bel ağrılarımın şiddeti, ilaçla idare edilebilir hafif ağrıyla, yerde iki büklüm kıvrandırıp inim inim inleten amansız ağrı arasında gidip geliyordu. Ve şu anda hissettiğim ağrı bu yelpazenin en şiddetli ucuna yakın bir yerdeydi. İstasyonun bekleme salonundaki sert banklardan birine uzanmıştım ve bel kaslarımın burulduğunu hissediyor, acıyı kontrol edebilmek için derin derin nefes alıyordum. İbuprofen bu ağrıya tesir etmemişti. Gözümden yaşlar geliyordu ve benim yapabildiğim tek şey, kasılan her bir adalemin tek tek ismini saymaktı: erector spinae, rhomboid, latissimus, piriformis...

Tam o sırada yanıma bir güvenlik görevlisi gelmişti. "Bayım, burada yatamazsınız."

"Özür dilerim," dedim güçlükle konuşarak. "Belim... çok fena... tutuldu."

"Yine de burada yatamazsınız."

Affedersin ama kanserden ölmek üzereyim.

Sözcükler dilimin ucuna kadar gelmişti; ama ya kanser değilsem? Belki de bel ağrısı çeken insanların yaşadığı şeyi yaşıyordum sadece. Evet, bel ağrısı hakkında bilmem gereken her şeyi biliyordum –anatomisini, fizyolojisini, hastaların farklı ağrıları tasvir etmek için kullandığı farklı sözcük ve tanımları– ama bunun nasıl bir *his* olduğunu bilmiyordum! Bel ağrısı denilen şey belki de böyle

bir histi işte. Belki. Ya da belki de tek yaptığım şu uğursuz kelimeden uzak durmaktı. *Kanser* kelimesini yüksek sesle söylemek içimden gelmiyordu nedense.

Güçlükle ayağa kalkıp topallayarak perona doğru yürüdüm.

Manhattan'ın elli mil kadar kuzeyinde, Hudson Nehri üzerindeki Cold Spring'de bulunan eve vardığımda, vakit öğleni epey geçmişti. Okul yıllarından tanıdığım bir düzine kadar arkadaşım karşılamıştı beni. Neşeli ve sıcak karşılamalarına, evdeki küçük mutlu çocukların gürültüsü eşlik ediyordu. Kucaklaşma faslının ardından buz gibi soğuk, köpük köpük bir de bira tutuşturmuşlardı elime.

"Lucy yok mu?"

"Aniden işi çıktı," dedim. "Son dakika aksilikleri işte."

"Tüh, yazık olmuş!"

"Valizlerimi bir kenara koyup biraz dinlensem kusura bakmazsınız değil mi?"

Ameliyathaneden uzak geçireceğim birkaç günün, yeterli uyku ve dinlenmenin –kısacası bir parça normal hayatın– şikâyetlerimi azaltıp her zamanki normal seyrine geri döndüreceğini sanmıştım. Ama aradan bir-iki gün geçmesine rağmen durumumda hiçbir iyileşme yoktu ve ağrıların nefes aldırmayacağı belliydi.

Kahvaltıları uykuda pas geçiyor, öğle yemeklerinde sofraya ayaklarımı sürüyerek gelip yengeç bacağı ve deniz mahsulleriyle dolu leziz tabaklara sadece bakmakla yetiniyordum. Akşam yemeklerinde ise halim kalmadığından dört gözle yatmayı bekliyordum. Bazen çocuklara kitap okuyordum, ama yumurcaklar çoğu zaman üstümde ya da etrafımda tepiniyor, bağıra çağıra hoplayıp zıplıyorlardı. ("Çocuklar, Paul amcanızın dinlenmeye ihtiyacı var. Neden şu tarafta oynamıyorsunuz?") Bu ortam, on beş yıl önce

gözetmen olarak yaz kampına gittiğim o günü getirmişti aklıma. Kuzey Carolina'daki bir göl kıyısında, bir grup çocuk karman çorman bir bayrak kapmaca oyununda beni bariyer olarak kullanırken, ben aralarında oturmuş, *Ölüm ve Felsefe* adında bir kitap okuyordum. Manzaradaki tezatlık ne zaman aklıma gelse gülerdim: yemyeşil ağaçlar, dağlar, muhteşem göl manzarası ve cıvıl cıvıl kuş seslerine karışan dört yaş çocuklarının şen kahkahaları arasında burnunu ölüm hakkındaki kara kaplı küçük bir kitaba gömmüş yirmi yaşında bir delikanlı! O günle bugün arasındaki paralellikleri ancak şimdi, şu anda fark edebiliyordum: Tahoe Gölü yerine Hudson Nehri; yabancı çocuklar yerine arkadaşlarımın çocukları; yaşamla arama set çeken ölüm konulu bir kitap yerine ölmek üzere olan kendi bedenim!

Ziyaretimin üçüncü akşamında, ev sahibim Mike'la konuşarak tatili kısa kesip eve dönmem gerektiğini söyledim.

"İyi görünmüyorsun," dedi Mike. "Her şey yolunda mı?"

"Neden birer bardak viski alıp oturmuyoruz?"

Şöminenin önüne geçip yerlerimize oturunca yeniden söze girdim. "Mike, ben galiba kanserim. Üstelik iyi huylu olduğunu da sanmıyorum."

Bunu ilk kez yüksek sesle dile getiriyordum.

"Pekâlâ," dedi Mike. "Kötü bir eşek şakası falan yapmıyorsun herhalde?"

"Hayır."

Mike duraksadı. "Ne diyeceğimi şaşırdım."

"Öncelikle söylemeliyim ki, kanser olduğum *kesin* bilgi değil. Ama emin sayılırım, çünkü bütün belirtiler bunu işaret ediyor. Yarın eve dönünce bu işi halledeceğim. Umarım yanılıyorumdur."

Mike, taşımamam için valizimi kargoyla eve göndermeyi teklif etmiş ve ertesi sabah beni havaalanına bırakmıştı. Altı saat sonra San Francisco'ya inmiştim ve uçaktan dışarı adım atar atmaz telefonum çalmıştı. Arayan aile hekimiydi ve göğüs filminin sonucu için arıyordu: Ciğerlerim sanki puslu bir kamera lensinin ardındaymış gibi bulanık görünüyordu. Doktor bunun ne anlama geldiğinden emin olmadığını söylemişti.

Ama büyük ihtimalle biliyordu.

Tabii ben de!

Lucy beni havaalanından almıştı, ama ona anlatmak için en iyisi eve varana dek beklemekti. Kanepeye oturup ona anlattığımda Lucy şaşırmıştı. Başını omzuma yaslamış ve aramızdaki buzlar anında eriyivermişti.

"Sana ihtiyacım var," diye mırıldandım.

"Seni asla bırakmayacağım," dedi Lucy.

Yakın bir arkadaşımı, hastanedeki beyin cerrahlarından birini arayıp randevu istemiştik.

Bütün hastalara takılan plastik bilekliği koluma takmış, o çok iyi bildiğim açık mavi hasta önlüğünü giymiş, isim isim tanıdığım hemşirelerin önünden geçip bir odaya alınmıştım – yıllar içinde yüzlerce hasta muayene ettiğim hastane odasına! Hastalarımla konuşup ölümcül teşhislerin ya da karmaşık operasyonların açıklamalarını yaptığım odaydı burası. İyileşen hastalarımı tebrik ettiğim, mutluluklarına tanık olduğum, gerisingeri hayatlarına uğurladığım odaydı burası. Kaybettiğimiz hastaların ölüm haberini paylaştığım, sandalyesinde oturup lavabosunda ellerimi yıkadığım, markör tahtasına talimatlar karalayıp takviminden yaprak kopardığım odaydı burası. Hatta çok yorgun olduğum zamanlar-

da, yatağına kıvrılıp uyumak için can attığım odaydı burası. İşte şimdi o yatakta yatıyordum, ama cin gibi uyanıktım.

Daha önce görmediğim genç bir hemşire kapıdan başını uzatıp içeri baktı.

"Doktorunuz az sonra yanınızda olur."

Ve bu cümleyle birlikte, hayatım boyunca hayalini kurduğum ve gerçekleştirmeye çok yaklaştığım bütün bir gelecek, onlarca yıllık emek, bir anda buharlaşarak havaya uçtu.

1. BÖLÜM

Sapasağlam Başlıyorum

RAB'bin eli üzerimdeydi ve RAB ruhuyla beni dışarı çıkardı ve kemiklerle dolu bir vadinin ortasına koydu.
Beni onların arasında her yöne dolaştırdı. Vadinin her yanında, etrafa yayılmış, tamamen kurumuş pek çok kemik vardı.
Ve RAB bana, "Ey, İnsanoğlu," dedi. "Bu kemikler dirilebilir mi?"

–Hezekiel 37:1–3, Kral James versiyonu

Hiçbir zaman doktor olmayacağımdan adım gibi emindim. Evimizin hemen üst tarafındaki ıssız çayırlıkta uzanmış sere serpe güneşleniyordum. Akrabalarımın birçoğu gibi amcam da doktordu ve yakında üniversiteye gideceğim için, o gün bana kariyer olarak ne planladığımı sormuştu. Ve soru bir kulağımdan girmiş, ötekinden çıkıvermişti. İlle de cevap vermem gerekseydi, sanırım yazar olacağımı söylerdim. Ama dürüst olmak gerekirse, şu aşamada herhangi bir kariyerin düşüncesi bile bana saçma geliyordu. Birkaç hafta içinde bu küçük Arizona kasabasından ayrılacaktım.

Ve kendimi kariyer basamaklarını tırmanmaya hazırlanan biri gibi değil de, jet hızıyla yörüngeden çıkıp bilinmeyen parıltılı bir evrene doğru yol alan deli fişek bir elektron gibi hissediyordum.

Toprağın üzerine uzanmış, güneşin ve anıların koynunda keyif çatarken, Stanford'daki yeni yatakhanemden ve vaat ettiklerinden altı yüz kilometre uzaktaki on beş bin nüfuslu bu küçük kasaba gözümde giderek daha da küçülüyordu.

Benim tıptan anladığım tek şey mahrumiyetti, özellikle de baba mahrumiyeti; çünkü babasından mahrum büyüyen bir çocuktum. Babam şafak sökmeden işe gider, karanlıkta eve dönerdi. Ve akşam yemeği daima ikinci kez ısıtılarak önüne konurdu. On yaşına bastığımda, babam taşınmamız gerektiğini söylemişti. On dört, on ve sekiz yaşlarında üç erkek çocuğuyduk. Ve Manhattan'ın hemen kuzeyindeki küçük ama zengin bir New York banliyösü olan Bronxville'den ayrılıp iki sıradağ arasına sıkışmış ıssız bir vadinin ortasındaki Kingman, Arizona'ya taşınmıştık. İnsanların ancak geçerken benzin almak için uğradığı bir yerdi burası ve zaten bilinen başka bir özelliği de yoktu. Babamı buraya çeken şey ise güneş ve rahat geçim koşullarıydı; oğullarını göndermek istediği o iyi okulların masraflarını başka nasıl karşılayabilirdi ki? Tabii bunlara ek olarak bölgede hizmet verecek yeni bir kardiyoloji kliniği kurma fırsatı da cabasıydı. Bitmek tükenmek bilmeyen bir gayretle kendini hastalarına adayan babam, kısa sürede toplumda saygın bir yer edinmişti kendine. Gece geç saatlerde ya da hafta sonları onu görebildiğimiz zamanlarda ise içten sevgi sözcükleriyle otoriter buyrukların karışımından oluşan tatlı-sert bir babaydı. Kucaklaşma ve öpücüklere buz gibi nasihatler eşlik ederdi: "Bir numara olmak çok kolaydır," derdi babam. "Bir numara her kimse onu bulun ve ondan bir adım öne çıkın." *Yoğunlaştırılmış babalık*

diye kendince bir formül geliştirmişe benziyordu: Yüksek yoğunluklu, kısa ve öz (ama içten) bir ilginin, diğer babaların yaptığı şeyin yerini tutabileceğine inanıyordu. Benimse tek bildiğim şuydu: Tıp denilen şeyin bedeli buysa, kesinlikle fazla ağırdı!

Bulunduğum ıssız bozkırdan aşağı bakınca, şehrin hemen sınırındaki Cerbat Dağı'nın eteklerinde, bodur çöl ağaçları, rüzgârda yuvarlanan çalı topları ve küreği andıran dikenli incir kaktüsleriyle dolu kayalık çölün tam ortasındaki evimiz görünürdü. Burada "toz şeytanı" dediğimiz küçük hortumların ortaya çıkmasıyla yok olması bir olurdu. Göz alabildiğine uzanan düzlükler sadece mesafeye yenik düşerdi. Max ve Nip adında iki köpeğimiz vardı ve onlar da özgürlüğün tadını çıkarmaktan asla yorulmazdı. Her gün keşfe çıkar ve eve başka bir çöl ganimetiyle geri dönerlerdi: geyik bacağı, yedikleri bir kır tavşanının arta kalan parçaları, bir atın güneşte kuruyup bembeyaz olmuş kafatası ya da bir çakalın çene kemiği.

Arkadaşlarımla ben de özgürlüğün tadını çıkarırdık; öğle sonralarını keşfe ya da yürüyüşe çıkarak, kurumuş kemik kalıntıları ya da çöldeki ender su kaynaklarını arayarak geçirirdik. Önceki yıllarımı ağaçlıklı bir ana cadde ile bir şeker dükkânından başka enteresanlığı olmayan kuzeydoğudaki yeşili seyrek bir banliyöde geçirdiğim için, çölün o rüzgârlı ve yabani ortamı bana son derece farklı ve ilgi çekici gelirdi. On yaşındaki bir çocuk olarak yalnız başıma çıktığım ilk yürüyüşte, eski bir kanal ızgarası keşfetmiştim. Parmaklarımla asılıp rögarın kapağını kaldırmayı başardığımda ise dehşet verici bir manzarayla karşılaşmıştım. Burnumun hemen dibinde üç adet ipeksi örümcek ağı ve her birinde uzun bacaklı simsiyah birer örümcek vardı. Örümceklerin pırıl pırıl parlayan tombul arka karınlarında, tıpkı kum saatine benzeyen kan kırmı-

zısı bir şekil göze çarpıyordu – karadulların alamet-i farikası olan şu tüyler ürpertici şekil! Her bir örümceğin etrafında, nefes alır gibi inip inip kalkan soluk renkli yumurta kesecikleri vardı ve bu kesecikler binlerce yeni karadulun doğumunun habercisiydi. Dehşete kapılarak kapağı elimden bırakınca kapak güm diye kapanıvermiş ve ben de geriye doğru sendelemiştim. *Hiçbir şey bir karadulun ısırığından daha ölümcül değildir* gibi önceden duyduğum bazı "taşra gerçekleri" yaratığın korkunç görüntüsüyle de birleşince, hayvanın simsiyah parıltısı ve şu kırmızı kum saati yıllarca rüyalarıma girmiş, kâbuslar görmeme neden olmuştu.

Elbette çölün dehşetleri karadulla sınırlı değildi: tarantulalar, kurt örümcekleri, kahverengi keşiş örümcekleri, Arizona'nın meşhur ağaç kabuğu akrepleri, kamçılı akrepler, çıyanlar, çıngıraklı yılanlar, boynuzlu yılanlar, Mojave Çölü'ne özgü yeşil çıngıraklı yılanlar. Ama sonunda bu yaratıklara alışmış, hatta dalga geçer bile olmuştuk. Bazen arkadaşlarımla bir kurt örümceği yuvası bulduğumuzda, eğlence olsun diye yuvanın ağzına bir karınca bırakır ve ağa takılan hayvanın çırpınışlarını izleyerek ipeksi ağda oluşan titreşimlerin örümceğin karanlık yuvasına ulaşmasını ve canavar örümceğin karanlık ininden fırladığı gibi talihsiz karıncayı bir hamlede çenelerinin arasına alacağı o ölümcül anı beklerdik. "Şehir efsaneleri" teriminin kırsal kuzeni sayılabilecek yeni terimim "taşra gerçekleri" idi. Öğrendiğim taşra gerçekleri ilk zamanlarda çöl hayvanlarını olağanüstü güçlere sahip canavarlara dönüştürmüştü gözümde. Örneğin, gila canavarı hakkında söylenenleri duyunca, onun Godzilla'dan hallice bir şey olduğunu düşünüyordu insan. Bazı taşra gerçeklerinin, örneğin Amerikan halk kültüründe "jackalope" adıyla bilinen antilop boynuzlu tavşanın aslında var olmadığını ve bu efsanenin sırf şehirlileri dumur edip yerel

halkı eğlendirmek amacıyla kasıtlı olarak uydurulduğunu ancak çölde bir süre yaşadıktan sonra öğrenmiştik. Bir keresinde, öğrenci değişim programıyla Berlin'den gelen bir grup öğrenciyi buralarda sıra dışı bir çakal türünün var olduğuna inandırmak için tam bir saat harcamıştım – evet, kaktüslerin arasında yaşayan ve avına saldırmak için on metre zıplayabilen bir çakal! (Eh, Almanlar da pek bir saf oluyordu doğrusu.) Yine de, efsanelerle gerçeklerin birbirine karıştığı bu toz duman içinde neyin doğru, neyin uydurma olduğunu kimse tam olarak bilemezdi. Çünkü taşra gerçeklerinin bir kısmı kulağa son derece saçma gelse de, su götürmeyecek kadar makul ve mantıklı olanları da vardı. *Ayakkabılarını giymeden önce içinde akrep var mı diye daima kontrol et* diyen bir uyarı çölün ortasında yaşıyorsanız, gayet yerinde bir tavsiye sayılırdı.

On altı yaşıma bastığımda, küçük kardeşim Jeevan'ı okula götürmek artık benim sorumluluğumdu. Bir sabah, her zamanki gibi yine geç kalmıştım ve Jeevan kapıda sabırsızlık içinde homurdanıp benim uyuşukluğum yüzünden bir ceza daha almak istemediğini ve şu lanet kıçımı kaldırıp acele etmemi söylüyordu. Telaşla merdivenden aşağı inip sokak kapısını açtığım gibi dışarı fırlamıştım... Ve az kalsın, kapının önüne çöreklenmiş iki metrelik dev bir çıngıraklı yılanın üstüne basacaktım. Bir başka taşra gerçeğine göre, eğer kapının eşiğindeki bir çıngıraklı yılanı öldürürsen, o yılanın eşi ve yavruları bir daha hiç gitmemek üzere gelir ve tıpkı intikam almak isteyen Grendel'ın[1] annesi gibi senin peşine düşerdi. Bunun üzerine Jeevan'la ikimiz çöp çekmiştik; uzun çöpü çeken bir kürek alacak, kısa çöpü çeken talihsiz ise kalın bir çift bahçe eldiveniyle bir yastık kılıfı bulacaktı. Korkudan hoplaya zıplaya yılanın

(1) Grendel; epik Anglo-Sakson destanı Beowulf'daki canavarın adı. Hikâyede savaşçı Beowulf, Grendel'ı öldürünce, canavarın annesi oğlunun intikamını almaya gelir. –çn.

etrafında dört döndükten sonra, nihayet yılanı yastık kılıfının içine sokmayı başarmıştık. Sonra, tıpkı olimpiyatlarda çekiç atan bir atlet edasıyla, yılanı yastık kılıfıyla birlikte çöle fırlatmıştık. Tabii annemizi kızdırmamak için öğleden sonra gidip yastık kılıfını geri alacaktık.

Çocukluğumuza dair pek çok muamma olsa da, bunların en önemlisi babamın ailesini Arizona'nın ortasındaki bir çöl kasabasına getirmeye nasıl karar verdiği değil, annemi buna nasıl ikna ettiğiydi. Annemle babam birbirlerine âşık olup dünyanın bir ucundaki Güney Hindistan'dan kalkıp New York'a kaçmışlardı. (Babam Hıristiyan, annem Hindu olduğundan, evlilikleri her iki tarafın gözünde de baştan yanlıştı. Ve bu durum iki aile arasında yıllardır kapanmayan derin fay hatlarının oluşmasına yol açmıştı. Örneğin, büyükannem bana verilen ismi hiçbir zaman kabullenememiş ve Paul yerine göbek adım olan Sudhir'in kullanılmasında ısrar etmişti.) Babamın peşinden Arizona'ya gelen annem, burada bir türlü geçmek bilmeyen ölümcül bir yılan fobisiyle karşı karşıya kalmıştı. En küçük, en şirin, en zararsız olanı bile evin içinde çığlık çığlığa bağırmasına neden oluyordu. Kadıncağız panik içinde kapıları pencereleri sımsıkı kilitleyip en yakındaki büyük ve sert cismi –tırmık, satır, balta, artık ne bulursa– kaptığı gibi savaş pozisyonuna geçiyordu.

Kısacası, yılanlar sonu gelmeyen bir endişe kaynağıydı ama annemi en çok kaygılandıran, çocuklarının geleceğiydi. Kingman'a taşınmadan önce, ağabeyim Suman liseyi zaten bitirmek üzereydi. Ve elit üniversitelere çok sayıda öğrenci yetiştiren Westchester bölgesinde okula gitmişti. Kingman'a taşındıktan hemen sonra ise Stanford'a kabul edilip evden ayrılmıştı. Fakat anlaşılan o ki,

Kingman bir Westchester değildi. Mohave devlet okullarındaki eğitim sistemini inceleyen annem epey bir hayal kırıklığına uğramıştı. Son nüfus sayımında, Kingman Amerika'nın eğitim seviyesi en düşük bölgesi çıkmıştı. Lise seviyesinde okul terk oranı yüzde otuzun üzerindeydi. Üniversiteye girebilen sadece birkaç öğrenci vardı; babamın mükemmellik standardı olan Harvard'a girebilen ise *hiç* yoktu. Tavsiye almak isteyen annem, Doğu sahilinin zengin banliyölerinde yaşayan bazı arkadaş ve akrabalarını aramıştı; kimi halimize üzülmüş, kimi ise aniden eğitimsiz kalıveren Kalanithi'lerle artık yarışmak zorunda olmayan çocukları için sevinmişti.

Geceleri annem gözyaşlarına boğulur, yatağında tek başına için için ağlardı. Okuldaki yetersiz eğitimin çocuklarına köstek olmasından korkan annem, bir yerlerden "üniversiteye hazırlık okuma listesi" diye bir şey bulmuştu. Hindistan'da psikoloji eğitimi almış, yirmi üç yaşında evlenmiş ve dişini tırnağına takıp yabancı bir ülkede üç çocuk yetiştirmiş bir kadın olarak listedeki kitapların çoğunu aslında kendi de okumamıştı. Ama çocuklarının eksik kalmaması için elinden geleni yapmaya kararlıydı. Daha on yaşımdayken, bana George Orwell'in *1984*'ünü okutmuştu; cinsellikle ilgili bölümleri şok edici olsa da, derin bir dil ve edebiyat aşkı aşılamıştı bu kitap bana.

Listede aşağılara doğru sistematik bir şekilde ilerlerken, *1984*'ü başka kitap ve yazarlar takip etmişti: *Monte Kristo Kontu*, Edgar Allan Poe, *Robinson Crusoe*, *Ivanhoe*, Gogol, *Son Mohikan*, Dickens, Twain, Austen, *Billy Budd*... On iki yaşıma bastığımda, okuduğum kitapları artık kendim seçmeye başlamıştım. Bu arada ağabeyim Suman da üniversitede okuduğu kitapları bana yolluyordu: *Prens*, *Don Kişot*, *Candide*, *Arthur'un Ölümü*, *Beowulf*, Thoreau, Sartre, Camus. Elbette bazıları diğerlerinden daha çok iz bırakmıştı. Örneğin

Cesur Yeni Dünya adlı kitap, yeni yeni şekillenmeye başlayan ahlaki bilincimin ilk temellerini atmış ve hayatın amacının mutluluk olmadığını iddia ettiğim üniversiteye giriş kompozisyonumun da ana konusunu teşkil etmişti. *Hamlet*, olağan ergenlik sancılarıma eşlik etmiş, kaç kez sırtında taşımıştı beni. "Nazlı Sevgiliye" gibi romantik şiirler lisedeki keyifli yaramazlıklarımızda benim ve arkadaşlarımın yol rehberi olmuştu – örneğin, geceleri sık sık evden sıvışıp amigo kızların takım kaptanının penceresi altında "American Pie" adlı şarkıyı söylerdik. (Kızın babası rahip olduğu için bize ateş etmez herhalde, diye düşünmüştük.) Bir sabaha karşı yine böyle bir gece yarısı macerasından dönerken anneme yakalanmış ve sıkı bir sorguya çekilmiştim. Endişe içindeki annem, gençlerin kullandığı ne kadar uyuşturucu varsa hepsini tek tek sormuştu bana, ama şimdiye dek aldığım en baş döndürücü maddenin geçen hafta elime tutuşturduğu romantik şiir kitabı olduğundan asla şüphelenmemişti. Kitaplar artık en yakın sırdaşlarım, dünyaya yepyeni pencereler açan yüksek çözünürlüklü merceklerimdi.

Çocuklarının iyi bir eğitim görmesi için savaş veren annem, PSAT, SAT ve ACT sınavlarına girebilelim diye yüz kilometre yol kat edip bizi en yakındaki büyükşehre, Las Vegas'a götürüp getirmişti. Okul idaresinin toplantılarına katılmış, öğretmenlere kafa tutmuş ve müfredata "üniversiteye hazırlık" dersleri konmasını talep etmişti. Annem gerçekten de müthiş bir kadındı: Kingman'daki eğitim sistemini iyileştirmeyi aklına koymuş ve bunu başarmıştı! Lisemizin ufku birdenbire genişlemiş, kasabayı çevreleyen iki dağ sırasının ötesine taşmıştı: Ufuk artık o dağlarla sınırlı değildi.

Düşünsenize, son sınıfta tanıdığım en yoksul çocuk olan yakın arkadaşım Leo okul ikincisi olmuş ve diploma törenimizin açılış konuşmasını yapmıştı! Hatta okuldaki rehber danışman ona,

"Sen çok zeki bir çocuksun, orduya katılıp askerî okula gidebilirsin," diye tavsiyede bulunmuştu.

Leo daha sonra bunu bana anlattığında, "Ordunun canı cehenneme!" demişti. "Eğer *sen* Harvard'a, Yale'e ya da Stanford'a gidiyorsan, ben de giderim!"

Stanford'a kabul edildiğimde mi daha mutlu olmuştum, yoksa Leo Yale'e kabul edildiğinde mi, söylemesi zordu.

Yaz hızla gelip geçmiş ve Stanford'da dersler diğer okullardan bir ay geç başladığı için bütün arkadaşlarım bir taraflara dağılarak beni geride bırakmışlardı. Çoğu öğlen çölde tek başıma yürüyüşe çıkar, şekerleme yapıp düşüncelere dalarak Kingman'daki tek kafeteryada çalışan kız arkadaşım Abigail'in işten çıkma saatini beklerdim. Dağların arasından geçerek çölden kasabaya inen kestirme bir yol vardı ve yürümek araba kullanmaktan çok daha keyifli oluyordu. Yirmili yaşlarının başında olan Abigail, Scripps Üniversitesi'nde öğrenciydi ve kredi çekip borçlanmak istemediğinden, çalışıp harç parası biriktirmek için okuldan bir dönem izin almıştı. Abigail'in o tecrübeli halleri ve insanın sadece üniversitede öğrenebileceği sırları biliyormuş gibi hissettirmesi resmen aklımı başımdan almıştı. Abigail psikoloji okuyordu! Ve iş çıkışlarında sık sık buluşmamız benim için dünyalara bedeldi. Abigail adeta *bilinmeyenin* habercisi, birkaç hafta sonra adım atacağım o yepyeni dünyanın müjdecisi gibiydi. Bir öğlen, çöldeki şekerleme uykumdan uyanıp gökyüzüne baktığımda, beni leş zanneden akbabaların tepemde daireler çizdiğini görmüştüm. Saatime baktım; neredeyse üç olmuştu. Geç kalıyordum. Kot pantolonumdaki tozu toprağı silkeleyip hemen yürümeye koyuldum. Çöl kumu yerini kaldırım taşlarına bırakıp ilk bina görününceye kadar yürüdüm. Köşeyi dö-

nüp kafeye vardığımda, Abigail elinde süpürge, dükkânın önünü süpürüyordu.

"Espresso makinesini çoktan temizledim, o yüzden bugün buzlu latte yok."

Süpürme işi bitince içeri girdik. Abigail yazarkasanın yanına gitti ve zulasmdan karton kapaklı bir kitap çıkarıp bana doğru fırlattı. "Al bakalım. Bunu mutlaka okumalısın. Hep entelektüel kitaplar, klasik şeyler okuyorsun; bir kerecik de sıradan bir şey oku!"

Jeremy Leven'ın yazdığı *Şeytan: Bahtsız Dr. Kassler Tarafından Psikoterapi ve Tedavisi* adında beş yüz sayfalık bir kitaptı bu. Eve götürmüş ve bir günde okumuştum. Öyle entelektüel bir şey sayılmazdı. Komik olması gerekiyordu, ama değildi. Fakat ortaya attığı ilginç bir varsayım vardı: Kitaba göre, zihin ya da düşünce dediğimiz şey sadece beynin bir faaliyetinden ibaretti ve bu fikir beni müthiş etkilemiş, basit dünya görüşümü temelinden sarsmıştı. Aslında doğru sayılırdı, zaten beynimiz başka ne işe yarıyordu ki? Her ne kadar özgür iradeye sahip olsak da, aynı zamanda biyolojik birer organizmaydık; sonuçta beynimiz de bir organdı ve bütün fizik kanunlarına tabiydi! Örneğin edebiyat, anlam arayışımızın, düşünce hayatımızın en zengin örneklerini sunuyordu ve öyleyse beynimiz de bunu bir şekilde mümkün kılan makineydi. Tıpkı sihir gibiydi aslında. O gece odamda, Stanford Üniversitesi'nin daha önce onlarca kere okuduğum kırmızı ders katalogunu açmış, elime fosforlu bir kalem almış ve işaretlediğim tüm edebiyat derslerine ek olarak biyoloji ve nörobilim derslerine bakmaya başlamıştım.

Birkaç yıl sonra, henüz bir kariyer üzerinde çok fazla düşünmemiş olsam da, İngiliz edebiyatı ve insan biyolojisi üzerine iki lisans bitirmek üzereydim. Gayretimin arkasındaki itici güç başar-

ma arzusundan çok, samimi bir anlama çabasıydı: İnsan yaşamını anlamlı kılan şey neydi? Benim için edebiyat hâlâ düşünsel yaşamın en iyi örneğini teşkil ediyordu; nörobilim ise beynin en karmaşık kurallarını ortaya koymaktaydı. Hayatın anlamı elbette değişken, ele avuca sığmaz bir kavramdı, fakat insan ilişkilerinden ve manevi değerlerden ayrı düşünülemezdi. Toplumsal hayatımızın manevi çoraklığına işaret eden T. S. Eliot'ın *Çorak Ülke* adlı eseri, insanın umutsuz anlam arayışını konu ediyordu ve beni derinden etkilemiş, hatta Eliot'ın mecazları dilime işlemişti. Etkilendiğim başka yazarlar da vardı. Örneğin Nabokov, kendi acılarımızın kalplerimizi nasırlaştırıp başkalarının acılarına karşı nasıl duyarsızlaştırabileceğini müthiş bir farkındalıkla anlatıyordu. Conrad ise, iletişim kopukluğunun insanların yaşamlarını ne kadar derinden etkileyebileceğini olağanüstü bir isabetle tespit ediyordu. Edebiyat sadece başka yaşamları, başka deneyimleri gözler önüne sermekle kalmıyor, bana göre manevi düşünce dünyası için de en zengin malzemeyi teşkil ediyordu. Fakat analitik felsefenin genel prensiplerini kavrama girişimlerim gerçek yaşamın karmaşa ve ağırlığından yoksun olunca, kuru bir kemik kadar yavan kalmıştı.

Üniversitede insan hayatının anlamını kavramak için yaptığım akademik ve bilimsel çalışmalar, o anlamın özünü oluşturan insan ilişkilerini geliştirme çabamla pek örtüşmüyordu. Sorgulamadan yaşamanın bir anlamı yoksa, yaşanmamış bir hayatı sorgulamanın ne anlamı vardı ki? Hayat biraz da tecrübe demekti. O yüzden ikinci sınıfı bitirip yaz tatiline girerken, niyetim bir iş bulup çalışmaktı. Başvuruda bulunduğum iki iş vardı: Atlanta'da son derece bilimsel bir kuruluş olan Yerkes Primat Araştırma Merkezi'nde stajyerlik ve Stanford öğretim üyelerinin tatil mekânı olan Sierra Kampı'nda aşçı yamaklığı. Fallen Leaf Gölü'nün terte-

miz kıyılarındaki bu kamp yeri, hemen bitişiğinde bulunan Eldorado Ulusal Orman Alanı'ndaki Tabiat Parkı'nın çarpıcı güzelliğiyle yarışıyordu. Kampın broşürlerinde vaat edilen şey dört kelimeden ibaretti: *hayatınızın en iyi tatili!* Dolayısıyla, başvurumun kabul edilmesi beni hem şaşırtmış hem de gururlandırmıştı. Fakat öte yandan, makakların ilkel bir kültürel yapıya sahip olduğunu da daha yeni öğrenmiştim ve Yerkes'e gidip hayatın anlamının doğadaki orijinlerini keşfetmeye can atıyordum. Kısacası önümde iki seçenek vardı: Ya hayatın anlamını inceleyecektim ya da o hayatı bizzat tecrübe edecektim.

Kararımı olabildiğince geciktirip sonunda kampı seçmiştim. Daha sonra, kararımı bildirmek için biyoloji danışmanımın ofisine uğradım. Odadan içeri girdiğimde, danışmanım kafasını her zamanki gibi bilimsel bir dergiye gömmüş, masasının başında oturuyordu. Sessiz, sakin, tepkisiz bir adamdı. Ama ona tatil planlarımdan bahsettiğimde, bambaşka bir insana dönüşmüştü: Gözleri aniden fal taşı gibi açılmış, yüzü kıpkırmızı kesilmişti ve konuşurken ağzından tükürükler saçıyordu.

"*Ne?*" demişti hayret içinde. "İleride bilim insanı mı olacaksın yoksa... *aşçı* mı?"

Nihayet okul kapanmıştı ve rüzgârlı dağ yollarından kampa doğru ilerlerken, acaba yanlış bir seçim mi yaptım diye hâlâ kuşkularım vardı. Fakat neyse ki endişelerim yersiz çıkmıştı. Bütün gençlik hayallerini içinde barındıran kamp yeri, vaatlerini fazlasıyla yerine getiren şiirsel bir güzelliğe sahipti: muhteşem göl ve dağ manzaraları, mutlu insanlar, güzel sohbet ve dostluklar, doyurucu deneyimler. Dolunaylı gecelerde ay ışığı ormanı bir projektör gibi aydınlatır, tepe lambalarına bile gerek duyulmadan gece yürüyüşleri yapılırdı. Sabaha karşı ikide yola koyulur, gün doğmadan he-

men önce en yakındaki zirveye, Tallac Dağı'nın tepesine tırmanmış olurduk. Yıldızlı berrak gökyüzü aşağıdaki cam gibi durgun göllerin yüzeyinden yansır ve biz yaklaşık üç bin metre yükseklikte, uyku tulumlarımızın içinde birbirimize sokulur, birinin getirmeyi akıl ettiği kahveyle serin dağ rüzgârlarına kafa tutardık. Sonra oturup güneşin ilk habercisi olan maviliğin doğu ufkundan süzülmeye başlayarak tüm göğe yayılmasını ve yıldızların yavaş yavaş gözden kaybolmasını izlerdik. Ta ki güneşin ilk ışıkları görünüp gökyüzü boydan boya aydınlanıncaya dek. Sonra Tahoe Gölü'nün güneyinde kalan uzak kıyı yolları sabah trafiğiyle hafiften hareketlenmeye başlardı; fakat başınızı geriye doğru çevirip batıya doğru baktığınızda, göğün mavisinin hâlâ laciverde çaldığını ve gece semasının henüz tam olarak fethedilmediğini –parıltılı yıldızları ve gökyüzünde arz-ı endam eden dolunayı– görürdünüz. Doğuda gözünüzü alan doludizgin gün ışığı, batıda ise teslim olmamak için direnen gece hüküm sürerdi. Geceyle gündüzün arasında durduğunuz bu muhteşem an öylesine ulvi bir güzellik arz ederdi ki, hiçbir filozofun güzellik tarifi bununla yarışamazdı. Tanrı'nın ışığa "Ol!" dediği andı sanki bu an. İnsan koskoca bir dağın zirvesinde, uçsuz bucaksız dünyanın ve evrenin boyutlarını düşününce, nokta kadar hissetmekten alamıyordu kendini. Yine de uçurumun dibinde durup ayaklarının yere bastığını hissediyor, bu ilahi ihtişamın tam ortasında kendi varlığını idrak ediyordu.

Sierra Kampı'ndaki yaz tatili işte böyle geçmişti. Diğer yaz kamplarından belki çok farklı değildi, ama orada geçirdiğim her gün hayatla doluydu – ve hayatı anlamlı kılan ilişkilerle. Bazı geceler akşam yemeği yediğimiz verandada toplanıp kampın müdür yardımcısı Mo'yla viskimizi yudumlar, edebiyattan ve yetişkin hayata dair "ağır" konulardan bahsederdik. Stanford mezunu olan

Mo, İngiliz edebiyatı üzerine doktora yapıyordu ve akademik kariyerine kısa bir ara vermişti. Ertesi yıl doktora programına geri dönen Mo, daha sona bana yayımlanan ilk kısa hikâye kitabını gönderecekti. Kitap birlikte geçirdiğimiz zamanı özetliyordu:

> Birdenbire kafama dank ediyor; ne istediğimi biliyorum artık. Kamp gözetmenlerinin bir odun ateşi yakmalarını istiyorum... küllerimin ortalığa saçılıp kumlara karışmasını. Kemiklerimin odunların arasında, dişlerimin kumsalda kaybolmasını... Ne çocuk aklına inanırım ne de yaşlıların bilgeliğine. Hayat tecrübemizin tamamı, hayatı anlamlı kılan ayrıntılardan ibarettir. En tecrübeli olduğumuz an, içinde yaşadığımız andır.

Kampüse geri döndüğümde, maymunları hiç özlememiştim. Hayat renkli ve dopdoluydu ve sonraki iki yıl insan yaşamının inceliklerini kavramaya çalışmakla geçmişti. Hayatın anlamını keşfetmek için edebiyat ve felsefe okuyor, beyin dediğimiz organın nasıl oluyor da dünyayı anlamlandırma yetisine sahip bir organizmaya hayat verebildiğini anlamak için nöroloji okuyup bir fMRI[1] (fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme) laboratuvarında çalışıyordum. Tabii yakın arkadaş çevremle dostluklarımı geliştirip maceradan maceraya koşmayı da ihmal etmiyordum. Moğollar gibi giyinip okul kafeteryasına baskın düzenlemek, kaldığımız öğrenci evinde partiler düzenleyerek dört dörtlük bir öğrenci cemiyeti kurmak, Buckingham Sarayı'nın giriş kapılarının önünde goril kostümüyle poz vermek, gecenin bir yarısı gizlice Memorial Kilisesi'ne girip sırtüstü yere uzanarak apsiste yankılanan sesleri-

(1) Beyin fonksiyonlarının görüntülenmesini sağlayan teknik. –çn.

mizi dinlemek gibi sürüyle icraata imza atmıştık. (Fakat sonra Virginia Woolf ve arkadaşlarının bir keresinde Habeş Kraliyet ailesi kılığına bürünüp kraliyet donanmasına bağlı bir savaş gemisine binerek herkesi kandırdığı şu meşhur şakayı öğrenince, kendi kıytırık şakalarımızla övünmeyi bırakmıştık.)

Son sınıftayken, nörobilim ve etik konulu son derslerimizden birinde, ciddi beyin hasarı olan hastaların kaldığı bir bakımevini ziyaret etmiştik. Ana kabul salonundan içeri girer girmez, ağlamayı andıran kederli bir inilti sesi gelmişti kulağımıza. Otuz yaşlarında güler yüzlü bir kadın olan rehberimiz kendini grubumuza tanıtmakla meşguldü; benimse gözlerim sesin kaynağını arıyordu. Resepsiyon bankosunun arkasındaki büyük ekran televizyonda bir pembe dizi oynamaktaydı ve televizyonun sesi kapalıydı. Görüntüde saçı yapılı mavi gözlü esmer bir kadın vardı ve başını duygusal bir edayla sallayarak ekranda görünmeyen birine yalvarmaktaydı. Sonra kamera uzaklaştı ve çerçeveye geniş çeneli ve görünüşe bakılırsa haşin sesli sevgilisi girdi; tutkuyla birbirlerine sarılıyorlardı. Ağlama sesi şimdi daha da şiddetlenmişti. Bankonun üzerinden göz atmak için bir adım yaklaştım. Televizyonun önündeki mavi yer minderinin üzerinde, çiçek desenli sade bir elbise giymiş, belki yirmisinde genç bir kadın vardı. Yumruk yaptığı ellerini gözlerine bastırmış, sürekli ileri geri sallanarak inim inim inliyordu. Gözüm bir an başının arkasına takıldı. Saçının ortasında para büyüklüğünde bir açıklık vardı.

Geri dönüp tesisi gezmek üzere gruba katılmış ve rehberle konuşurken, burada kalan hastaların çoğunun küçükken boğulma tehlikesi geçirdiğini öğrenmiştim. Fark ettiğim bir şey daha vardı; etrafta bizden başka ziyaretçi yoktu. Genelde böyle mi olur, diye rehbere sordum.

Rehber, ailelerin ilk zamanlarda sık sık, neredeyse her gün hatta bazen günde iki kez ziyarete geldiğini söylemişti. Sonra gün aşırı, daha sonraları ise sadece hafta sonları gelmeye başlarlardı. Aradan aylar ya da yıllar geçtiğinde ise ziyaretler hepten seyrekleşir, insanlar sadece doğum günlerinde ve Noel'de gelirdi. Sonunda da, çoğu aile taşınıyor, kaçıp olabildiğince uzaklaşmaya çalışıyordu.

"Onları suçlayamam," dedi kadın. "Bu çocuklara bakmak çok zor." İçimde aniden bir öfke kabarmıştı. *Zor mu?* Tabii ki zordu, ama bir anne baba çocuğunu nasıl terk ederdi? Odanın birinde, hastalar tıpkı kışladaki askerler gibi yan yana dizilmiş karyolalarda yatıyor, birçoğu kıpırdamıyordu bile. Sıra boyunca ilerleyip hastalardan biriyle göz göze geldim. On yedi-on sekiz yaşlarında, saçı başı dağılmış, kumral bir genç kız vardı yatakta. Yanı başında durup ilgilendiğimi göstermek için gülümseyerek elini tuttum. Pelte gibiydi eli. Ama genç kız mırıltı benzeri bir ses çıkarmış ve dosdoğru bana bakarak gülümsemişti.

"Galiba gülümsüyor," dedim görevliye.

"Olabilir," dedi kadın. "Emin olmak zor."

Ama ben emindim. Kız gülümsüyordu.

Kampüse geri döndüğümüzde, profesörün odasında en son ben kalmıştım. "Eee, ne düşünüyorsun?" diye sordu profesör. Dürüstçe içimi döküp bu zavallı çocukların aileleri tarafından terk edilmiş olmalarına inanamadığımı ve içlerinden birinin bana nasıl gülümsediğini anlattım.

Profesör, bilim ve etiğin iç içe geçtiği alanlar üzerine çok fazla kafa yormuş bir akademisyendi. O yüzden benimle aynı fikirde olacağından hiç şüphem yoktu.

"Evet," dedi profesör. "Güzel. Güzel bir noktaya değindin. Ama bilirsin işte, böyle yaşamaktansa ölsünler daha iyi, diye düşünmeden de edemiyor insan bazen."

Çantamı kaptığım gibi odayı terk etmiştim.

Sonuçta kız *gülümsemişti*, öyle değil mi?

O bakım evine yaptığımız gezinin bakış açıma yepyeni bir boyut kazandırdığını ancak neden sonra fark edecektim: Çevremizle ilişki kurmamızı sağlayıp hayatı bizim için anlamlı kılan şey beynimizdi. Ve ne yazık ki bazen bozulabiliyordu!

Mezuniyet yaklaşırken, içimden bir ses bazı şeylerin hâlâ tam olarak oturmadığını, hâlâ öğrenmem gereken şeyler olduğunu söylüyordu. Yüksek lisans için Stanford'daki İngiliz Edebiyatı Bölümü'ne başvurmuş ve programa kabul edilmiştim. Artık dili doğaüstü bir güç olarak görüyordum – insanlar arasında cereyan eden ve kalın bir kafatasının içinde korunan beyinlerimiz arasında iletişim kuran mucizevî bir güç. İnsan, çevresiyle etkileşim halinde olan bir varlıktı. Sözcükler sadece insanlar arasında kullanıldığında anlam kazanıyordu. Ve hayatın anlamı ya da fazileti, kurduğumuz ilişkilerin derinliğiyle yakından bağlantılıydı. Anlamın altyapısını hazırlayan şey insanın bu ilişkisel yönü –başka bir deyişle– insan ilişkiselliğiydi. Yine de, beynimizde ve bedenimizde vuku bulan bu bilişsel süreç kendine özgü fizyolojik kısıtlamalara tabiydi ve dolayısıyla da bozulup iflas etmeye meyilliydi. Bana göre, tecrübelerimizden doğan yaşamın dili –örneğin tutkunun, açlığın ya da aşkın dili– ne kadar karmaşık olursa olsun, nöronların, sindirim sisteminin ve kalp atışlarının diliyle bir şekilde bağlantılı olmalıydı.

Standford'da belki de günümüzün yaşayan en büyük filozoflarından olan Richard Rorty'den ders alma şansını yakalamış ve onun rehberliğinde, tüm disiplinlerin kendine özgü bir kelime hazinesine, insan yaşamını farklı açılardan ele almaya yarayan bir

alet çantasına sahip olduğunu düşünmeye başlamıştım; tıpkı kendi alet çantalarını kullanıma sunarak okuru kendi lisanını kullanmaya zorlayan büyük edebi eserler gibi. Tez konusu olarak şair Walt Whitman'ı seçmiştim. Benimle aynı sorulara kafa yoran Whitman, benden tam yüz yıl önce adına "Fizyolojik-Spritüel İnsan"[1] dediği şeyi anlayıp tanımlamanın derdine düşmüştü.

Tezimi bitirdiğimde, varabildiğim tek sonuç vardı: Yaşamın diliyle bedenin dili arasında köprü kuracak tutarlı bir "fizyolojik-spritüel" lügat geliştirmekte Whitman da bizlerden daha şanslı sayılmazdı. Ama en azından yanıldığı noktalar yol göstericiydi. Ayrıca, giderek emin olduğum bir nokta daha vardı: Edebi çalışmalara devam etme isteğim artık eskisi kadar yoğun değildi. Çünkü edebiyatın ilgi alanı fazlasıyla politikti ve bilime ters düşüyordu. Tez danışmanlarımdan biri, edebiyat dünyasında bir kitle edinmemin zor olacağını söylemişti, çünkü İngiliz dili ve edebiyatında yüksek lisans yapanların çoğu bilim söz konusu olduğunda, kendisinin tabiriyle, "ateşten köşe bucak kaçan maymunlar gibi" tepki veriyordu. Hayatıma nasıl bir yön vermem gerektiği konusunda ciddi şüphelerim vardı. Tez konum olan "Whitman ve İnsan Karakterinin Tıbbi İzdüşümü" olumlu tepkiler almıştı, ama edebi bir eleştiriden çok psikiyatri ve nörobilim tarihi içerdiğinden, son derece sıra dışı bulunmuştu. Kısacası, İngiliz Edebiyatı Bölümü için pek de uygun bir tez konusu sayılmazdı. Gerçi *benim de* çok uygun olduğum söylenemezdi!

Üniversitedeki yakın arkadaşlarımın bir kısmı sanat ve edebiyatla iç içe bir hayat sürmek için New York'un yolunu tutmuş,

(1) Whitman'a göre insan benliği fiziksel ve ruhsal boyutuyla bir bütün olarak ele alınmalıdır. İnsan, beden ve ruhun birleşiminden ibarettir ve ruhu anlamak ancak bedeni anlamakla mümkün olur. Beden de en az ruh kadar kutsal ve ruhanidir. -çn.

kimi mizah, kimi ise gazetecilik ve televizyonculukta karar kılmıştı. Onlara katılıp iş hayatına atılmak benim de aklımdan geçiyordu ama şu soru hâlâ aklımdaydı: İnsan zihninin ürünü olan ahlak, edebiyat ve felsefenin biyolojiyle kesiştiği bir nokta mutlaka olmalıydı. Ama o nokta neredeydi? Sonbahar esintilerinin yüzümü okşadığı bir öğle sonrasında, bir futbol maçından eve dönerken aklım iyice karışmıştı. Bahçedeki Aziz Augustinus'un sesi, "Kalk ve oku," diyor, kafamın içindeki ses ise tam tersini söylüyordu: "Kitapları bir kenara bırak ve hekim ol!" Birden her şey kafama dank edivermişti. Babam ve ağabeyim doktordu ve buna rağmen –hatta belki de bu yüzden– tıp benim gözümde hiçbir zaman ciddi bir seçenek olmamıştı. Oysa "Fizyolojik-Spritüel" insanı ancak bir hekim tam manasıyla anlayabilir diyen Whitman'ın kendisi değil miydi?

Ertesi gün hemen işe koyulup tıbba hazırlık konusunda danışmanlık hizmeti veren bir mesleki gelişim uzmanının kapısını çalmıştım. Tıp okulu için hazırlanmak yaklaşık bir yıl süren yoğun bir ders programı gerektiriyordu. Ayrıca, başvuru kabulü için gereken süre de on sekiz ayı buluyordu. New York'a giden arkadaşlarımdan ayrılmak ve dostlukların bensiz ilerlemesine izin vermek anlamına gelecekti bu. Edebiyatı tamamen bir kenara bırakmak anlamına gelecekti. Ama öte yandan kitaplarda olmayan cevapları bulmak, farklı bir mucizenin kapısını aralamak, hastalarla haşır neşir olup insan hayatını ölüm ve yok oluş karşısında bile anlamlı kılan şeyin ne olduğunu keşfetmeye çabalamak, zihnimi meşgul eden soruların peşine düşmek için de bir fırsat olacaktı.

Tıbba hazırlık için gereken dersleri almaya başlamış, kimya ve fiziğe yüklenmiştim. Derslerime sekte vuracağı için part-time bir işe girip çalışmak istemiyordum. Palo Alto'daki kiralar ateş pahası

olduğundan, boş bir yatakhanede açık bir pencere görünce hemen tırmanıp içeri dalmıştım. Fakat birkaç haftalık kaçak yaşantımın sonunda hademeye yakalandım. Neyse ki hademe tanıdıktı ve kaldığım odanın anahtarını verip birkaç da önemli uyarıda bulunmuştu: Liseli amigo kızların kamp dönemi yaklaşmak üzereydi! Ve yok yere cinsi sapık damgası yemek hoş olmayacağından, en iyisi bir çadır bulup yanıma birkaç kitap ve atıştırmalık *granola* almak ve kamp dönemi sonra erene dek Tahoe Gölü'nde kalmaktı.

Tıp okullarına başvuru prosedürleri on sekiz ay sürdüğünden, zorunlu dersleri tamamladıktan sonra bir sene boşluğum vardı. Hocalarımdan birkaçı, akademik çevreme ebediyen elveda demeden önce bilim tarihi ve felsefesi okumamı önermişti. Bunun üzerine Cambridge'deki Bilim Tarihi ve Felsefesi Bölümü'ne başvuruda bulunmuş ve programa kabul edilmiştim. Sonraki yılı İngiliz sayfiyesindeki sınıflarda geçirmiş ve şuna giderek daha çok ikna olmaya başlamıştım: Yaşam ve ölüm hakkında kayda değer bir fikir sahibi olabilmek için önce yaşama ve ölüme dair somut bilgi sahibi olmak gerekiyordu. Çünkü konu bu kadar ağır olunca, sözcükler en az onları taşıyan nefes kadar hafif kalıyordu. Şöyle bir geriden bakınca fark ettiğim şey şuydu: Aslında benim tek yaptığım, zaten bildiğim bir şeyi tekrar teyit etmekti – benim istediğim şey kesinlikle o somut bilgiydi. İnsan biyolojisine dair ciddi bir felsefe üretebilmenin tek yolu hekimlikten geçiyordu. Doğruyu keşfetmek için eyleme geçmekle, doğruyu keşfetmek için laf üretmek arasında bir fark vardı. Yapmam gereken şey belliydi. Cambridge'deki programı tamamlayıp dosdoğru Amerika'nın yolunu tutmak. Ve tıp okumak için Yale'e gitmek!

* * *

Bir kadavrayla olan ilk deneyiminizde, kendinizi garip hissedeceğinizi düşünürsünüz. Ama hiç de öyle olmaz. Nedense her şey gayet normal görünür insana. Parlak ışıklar, paslanmaz çelik masalar ve papyonlu profesörler yapacağınız işin ürküntüsünü giderdiği içindir belki de. Fakat buna rağmen, ense kökünden başlayıp kuyruksokumuna kadar attığınız o ilk kesik unutulmazdır. Bisturi o kadar keskindir ki, deriyi adeta bir fermuar gibi açarak ilerler ve alttaki o gizemli kas ve sinir dokusunu gözler önüne sererek yasak bölgeye girişinizi sağlar. Siz onca hazırlığınıza rağmen hazırlıksız yakalanır, şaşkınlık ve heyecandan donakalırsınız. Kadavra direksiyonu tıpta çok önemli bir eşik, onlarca duyguyu aynı anda harekete geçiren bir mahremiyet ihlalidir aslında. İlk zamanlar tiksinti, şaşkınlık, mide bulantısı, huzursuzluk, huşu ve korku uyandırsa da, ilerleyen zamanlarda sıkıcı bir akademik egzersize dönüşür. Duygusallıkla sıradanlık arasında gidip gelir her şey. Düşünsenize, bir yandan toplumun en temel tabularından birini yıkmaktasınız, ama öte yandan, formaldehit öyle güçlü bir iştah açıcıdır ki, bir Meksika dürümüne aşermekten kendinizi alamazsınız. Ve sonunda, medyan siniri kesmek, leğen kemiğini testereyle ortadan ikiye ayırmak, kalbi açıp parçalara bölmek gibi ödevleri tamamladığınızda, duygusallıktan artık iyice sıyrılıp sıradanlığa teslim olursunuz: Mahremiyet ihlali olarak gördüğünüz şey, fakültedeki sınıfınızın ortalama karakteriyle özdeşleşmeye başlar. Bilgiçlik taslayan ukalalar, işi komikliğe vuran soytarılar ve diğerleri... Kadavra diseksiyonu çoğu için bir dönüm noktasıdır ve ağırbaşlı, saygılı öğrencinin kendini beğenmiş soğukkanlı doktora dönüşmesinde önemli bir basamaktır.

Tıbbın insanın omzuna yüklediği manevi sorumluluğun büyüklüğü, okuldaki ilk günlerime ağır bir ciddiyet getirmişti. İlk

gün, kadavralarla haşır neşir olmadan önce, CPR eğitimi vardı. Bu benim kalp masajı konusunda aldığım ikinci eğitim olacaktı. İlkini önceki fakültemde verilen bir ilkyardım kursunda almıştım ve her şey ciddiyetten son derece uzak bir maskaralık gibiydi. Berbat oyunculuklarıyla insanı dumur eden eğitim videoları ve uygulamada kullanılan uzuvsuz plastik maketler öylesine yapmacıktı ki, herkes katıla katıla gülmüştü. Ama şimdi, bu becerileri günün birinde kullanmak zorunda kalabileceğimizi bilmek her şeye olağanüstü bir gerçeklik kazandırıyordu. Avuç içimi küçük plastik bir çocuğun göğsüne tekrar tekrar bastırırken, kulağıma arkadaşlarının şakalarıyla birlikte kaburgaların çatırtısı geliyordu sanki.

Kadavralar gerçeklik algımızı hepten tersyüz eder. Maketleri gerçekmiş gibi, kadavraları ise sahteymiş gibi düşünmeniz gerekir. Ama o ilk gün bunu başarmanız imkânsızdır. Yüzüne baktığım ilk kadavra hafiften morarmış ve şişmişti. Taş kadar ölü ve en az benim kadar insan olduğu ise su götürmez bir gerçekti. Ve dört ay içinde bu adamın kafasını testereyle ikiye ayıracağımı bilmek akıl almaz bir duyguydu.

Neyse ki anatomi profesörleri vardı. Bize verdikleri tavsiye, kadavramızın yüzüne adamakıllı bir bakış atmak ve sonra yüzünü örtmekti; çünkü bu, işimizi az da olsa kolaylaştırıyordu. Derin derin nefes alıp tam bütün ciddiyetimizle kadavranın yüzündeki örtüyü kaldırmaya hazırlandığımız sırada, sohbet etmek için yanımıza uğrayan bir cerrah dirseklerini cesedin suratına dayayıp konuşmaya başladı. Çıplak bedenin üzerindeki çeşitli yara ve izleri göstererek hastanın hikâyesini kurguluyordu. Şuradaki iz kasık fıtığı ameliyatından, buradaki bir karotis endarterektomisi;[1] şu izler

(1) Karotis endarterektomisi; tıkalı şahdamarının cerrahi olarak açılması için uygulanan ameliyattır. –çn.

ise kaşıntıya işaret ediyor, yani muhtemelen sarılık ve yüksek bilirubini vardı; büyük olasılıkla pankreas kanserinden ölmüş, ama buna ait bir ameliyat izi yok – hastalık çabuk bitirmiş işini. Adam ağzından çıkan her tıbbi varsayım ve medikal terimle birlikte dirsek değiştiriyor, bense donakalmış vaziyette ona bakıyordum. İçimden şöyle geçirmiştim: *Prosopagnozi, insanların yüzlerini ayırt edebilme yetisinin kaybıyla ilgili nörolojik bir rahatsızlıktır.* Çok yakında elimde testereyle bu hastalığa yakalanacaktım.

Birkaç hafta sonra, işin dramatik boyutu yavaştan kaybolmaya başlamıştı. Tıp öğrencisi olmayan arkadaşlarımla yaptığım sohbetlerde sürekli kadavra hikâyeleri anlatıyor, onları normal olduğuma inandırmak istercesine en iğrenç, ürkütücü ve absürt şeylerden bahsediyordum; sanki bana da iğrenç ve ürkütücü geliyorlarmış gibi. Oysa haftanın altı saati bir cesedi kesip biçmekle meşguldüm. Bazen sınıf arkadaşlarımın marifetlerinden de bahsederdim. Bir keresinde arkamı dönüp baktığımda, sınıf arkadaşım olan bir kadın taburenin üzerine çıkmış, neşeli bir edayla elindeki keskiyi bir kadının, belkemiğine çakıyor, havaya kemik kıymıkları savruluyordu. Kaldı ki kendisi, el boyaması kahve kupasıyla gezen bir tipti. Bu hikâyeyi sırf gördüklerimle arama bir mesafe koymak için anlatmıştım, ama aslında hikâyenin çok da uzağında sayılmazdım. Sonuçta, daha birkaç gün önce bir o kadar büyük bir iştahla adamın tekinin göğüs kafesini bir demir makasıyla kesip açan ben değil miydim? İsimlerini bilmediğim, yüzleri örtülü cesetlerin üzerinde çalışırken bile, ölü bedenlerinden insanlıkları fışkırıyordu: Kadavranın midesini açtığımda, içinden iki adet hazmedilmemiş morfin hapı çıkmıştı. Adam muhtemelen acı içinde kıvranarak, belki tek başına, belki de ilaç şişesinin kapağıyla cebelleşirken ölmüştü.

Elbette kadavralar hayattayken özgür iradeleriyle kendilerini bu kadere hibe ediyorlardı. Cesetler hakkında konuşurken kullandığımız dil de çok geçmeden bu gerçeği yansıtmak için değişmişti. Onlara artık "kadavra" dememiz hoş görülmüyordu. "Kadavra" yerine "donör" ya da "bağışçı" sözcüğü tercih ediliyordu. Evet, kadavra diseksiyonuyla özdeşleşen illegal yöntemler eski kötü günlerden bu yana epey azalmıştı. (Her şeyden önce artık tıp öğrencileri on dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi, üzerinde çalışacakları bedenleri kendileri bulmak zorunda değildi. Tıp okulları da kadavra bulmak için mezar soyguncularına destek vermek zorunda kalmıyordu; gerçi mezar soygunculuğu, kadavra için işlenen cinayetlerin yanında büyük bir gelişme sayılırdı. Bu tür cinayetler bir zamanlar o kadar yaygındı ki, bu anlama gelen bir fiil bile türetilmişti: Eski İngilizce sözlükte, "kurbanın bedenini anatomik diseksiyon için satma amacıyla, boğazını sıkarak ya da boğarak öldürme" olarak tanımlanan *burke* sözcüğü kısaca "anatomi cinayeti" anlamına geliyordu. On dokuzuncu yüzyılda, anatomist Robert Knox'a kadavra satabilmek için bir yıl boyunca on altı kişiyi öldüren seri katil William Burke'e istinaden türetilmişti bu sözcük.) Elbette eski günler artık geride kalmıştı. Yine de, bu konudaki en bilgili insanlar olmalarına rağmen, bedenini kadavra olarak bağışlayan doktor yok denecek kadar azdı. O halde donörler bu konuda ne kadar bilgiliydi? Bir anatomi profesörünün bir keresinde bana dediği gibi, "Hastaya ameliyatın kanlı detaylarından bahsedecek olsak, hiç kimse ameliyat olmaya yanaşmazdı!"

Donörler bu konuda yeterince bilgilendirilmiş olsa bile –ki anatomi profesörünün mazeretine rağmen, bilinçli olanları mutlaka vardı– asıl yaralayıcı olan, bir bedenin kesilip biçilecek olması değil; annenizin, babanızın ya da büyükbabanızın yirmi ikilik

zıpır tıp öğrencileri tarafından parça parça edileceğini bilmekti. Deney öncesi hazırlık raporunu okuyup "kemik testeresi" terimini her gördüğümde, "Tamam, bu kez kesin kusarım," diyordum. Ama laboratuvarda pek sorun yaşamadım; hatta şu bahsi geçen kemik testeresinin paslı bir ağaç testeresinden ibaret olduğunu öğrendiğimde bile! Kusmaya en çok yaklaştığım an, laboratuvarda değil de, büyükannemin yirminci ölüm yıldönümünde New York'taki mezarına yaptığım bir ziyaret esnasında yakalamıştı beni. Ağlamaklı bir halde, iki büklüm özür dilerken bulmuştum kendimi – özür dilediğim kadavram değil, kadavramın torunlarıydı aslında! Bir keresinde, adamın teki laboratuvardan içeri girip annesinin yarı parçalanmış bedenini geri istemişti. Evet, kadının onayı vardı, ama oğlu bununla yaşayamayacağını söylüyordu. Yerinde olsam, benim de yapacağım şey aynen bu olurdu. (Bedenin kalan parçaları kadının oğluna geri iade edildi.)

Anatomi laboratuvarında ölüleri nesnelleştiriyor, onlara sadece organ, doku, sinir ve kas gözüyle bakıyorduk. O ilk gün, önünüzdeki cesedin insani yönünü inkâr etmeniz elbette mümkün değildi. Ama eğer o cesedin uzuvlarını kesip derisini yüzmüşseniz, mahrem yerlerini doğramış, akciğerlerini sökmüşseniz, kalbini kesip içini açmış ve karaciğerinin bir lobunu çıkarmışsanız, artık bu kas ve doku yığınına insan gözüyle bakmanız zordu. Eninde sonunda anatomi laboratuvarı bir mahremiyet ihlali olmaktan çıkıyor ve akşam içkisiyle aranıza giren sıradan bir engele dönüşüyordu. Bunu fark etmek son derece rahatsız ediciydi. Düşünmeye vakit bulup bunun idrakine vardığımız ender zamanlarda, hepimiz kadavralarımızdan sessizce özür dilerdik – aştığımız sınırın farkında olduğumuz için değil, farkında olmadığımız için.

İşlediğimiz basit bir günah sayılmazdı ne de olsa. Sadece kadavra diseksiyonu değil, tıbbın tamamı kutsal saydığımız alanlara tecavüz eder aslında. Doktorlar insan bedeninin kutsallığını aklınıza gelebilecek her şekilde ihlal eder. İnsanların en zayıf, en ürkütücü, en mahrem anlarına tanık olurlar. İnsanın dünyaya geldiği âna da eşlik ederler, hayata veda ettiği âna da! Madalyonun bir yüzünde insanın çektiği ıstırabı dindirme çabası vardır, diğerinde ise bedeni bir nesne ya da mekanizma olarak görme eğilimi. Aynı şekilde, insanın en derin ıstırapları da doktorun gözünde eğitsel bir alete dönüşür zamanla. Bu gelgitli ilişkinin en uç noktasındakiler ise belki de anatomi profesörleridir. Yine de onlar bile kadavralarıyla olan bağlarını hiçbir zaman kaybetmezler. Bugün gibi hatırlarım; tıp fakültesine başladığım ilk günlerde, dalak arterini daha kolay bulabilmek için kadavramın diyaframına boylu boyunca hızlı bir kesik attığımı gören hocamız öfkeden kıpkırmızı kesilmiş, dehşet içinde öylece bakakalmıştı. Önemli bir dokuya zarar verdiğimden, temel kavramlardan birini yanlış anladığımdan ya da tüm diseksiyonu mahvettiğimden falan değil, sadece laubali bir eda takındığım için! O gün hocamın yüzündeki o bakış, sesindeki o hayal kırıklığı tıp hakkında alabileceğim tüm derslerden çok daha fazlasını öğretmişti bana. Bu kesiği atmamı başka bir anatomi profesörünün söylediğini açıklayınca, hocamızın hayal kırıklığı bu kez büyük bir öfkeye dönüşmüş ve aniden salona kırmızı suratlı profesörler doluşmaya başlamıştı.

Bu duygusal bağ bazen çok daha basit şekillerde tezahür eder. Bir keresinde bize kadavramızdaki pankreas kanserinin yarattığı hasarı gösteren bir profesör, "Bu adam kaç yaşında?" diye sormuştu.

"Yetmiş dört," diye yanıt verdik.

"Benim yaşında," dedi profesör ve elindeki aleti bıraktığı gibi dışarı çıktı.

Tıp fakültesi yaşamla ölüm arasındaki ilişkiyi ve hayatın anlamını daha iyi kavramamı sağlamıştı. Edebiyat öğrencisiyken tez konum olan insan ilişkiselliği şimdi doktor-hasta ilişkisinde vücut buluyordu. Tıp öğrencileri olarak ölüm ve acıyla tanışıyorduk. Yaptığımız iş hasta bakımından ibaretti ve asıl sorumluluk şimdilik başkalarının omuzlarında olsa da, hayaleti uzaktan uzağa kendini hissettiriyordu. Tıp öğrencileri ilk iki yılı genellikle sınıfta, sosyalleşerek, ders çalışarak ve okuyarak geçirirler. Dolayısıyla bu süreci sıradan bir lisans programı ya da onun bir uzantısıymış gibi görmek mümkündü. Fakat tıp fakültesinin ilk yılında tanıştığım (ve daha sonra evleneceğim) kız arkadaşım Lucy, yaptığımız akademik çalışmanın alt metninin farkındaydı. Lucy'nin sevme yeteneği neredeyse sonsuzdu ve benim için derslerle doluydu. Bir gece daremdeki kanepede oturmuş, önümüzdeki yığınla EKG grafisini inceliyorduk. Kâğıt şeritlerin üzerindeki zikzaklara bakarken, Lucy şaşkınlık içinde bir an öylece kalakalmış, sonra EKG'lerin birinde ölümcül bir aritmi keşfetmişti. Az sonra gerçek kafasına dank etti ve birdenbire ağlamaya başladı: Alıştırma yapmamız için verilen bu EKG'nin nereden geldiği ya da kime ait olduğu belli değildi, ama hastanın artık hayatta olmadığı kesindi. O kâğıt şeridin üzerinde gördüğümüz kargacık burgacık çizgiler, aslında basit bir çizgiden çok daha fazlasıydı; onlar ventriküler fibrilasyon sonrasında asistoliye[1] giren bir hastaya aitti ve sizi gözyaşlarına boğabilirdi!

(1) Asistoli; halk arasında bilinen adıyla düz çizgi. Kalp kasının sistol adı verilen ritmik kasılmaları yapmaması durumunda dolaşım gerçekleşmeyeceği için ölüm kaçınılmazdır. –çn.

Lucy'yle ikimizin Yale Tıp Fakültesi'nde okuduğu dönemde, Shep Nuland hâlâ okulda ders vermeye devam ediyordu. Ama ben kendisini sadece okuduğum kitaplardan tanıyordum. Ünlü bir cerrah ve düşünür olan Nuland'ın ölümlülüğü konu eden *Nasıl Ölürüz?* isimli kitabı ben lise öğrencisiyken yayımlanmış, kitabı elime almam ise ancak tıp fakültesinde mümkün olmuştu. Okuduğum çok az kitap varoluşun o en temel gerçeğini bu kadar sert ve güçlü bir şekilde ele alıyordu. İster Japon balığınız olsun ister torununuz, bütün organizmalar ölmeye mahkûmdur, diyordu kitapta. Odama kapanarak kitabı bir gecede yalayıp yutmuştum. Özellikle Nuland'ın kendi büyükannesinin hastalığını tasvir ettiği bölüm hiç aklımdan çıkmaz. Nuland o tek paragrafla işin insani, tıbbi ve ruhani boyutunu özetlemiş ve tüm bunların nasıl iç içe geçtiğini mükemmel bir dille anlatmıştı. Çocukken oynadığı bir oyundan bahseden Nuland, parmağını büyükannesinin tenine bastırıp çöken derinin ne kadar sürede eski haline döneceğini görmek için beklediğini anlatmıştı kitabında. Yeni gelişen nefes darlığıyla birlikte bu da yaşlanma sürecinin bir parçasıydı aslında ve dokulara ulaşan oksijenlenmiş kan miktarındaki önemli düşüşe ve dolayısıyla giderek ağırlaşan konjestif kalp yetmezliğine işaret ediyordu. Fakat Nuland'a göre en bariz olan şey, "yaşamın bedeni adım adım terk ediyor olmasıydı... Bubbeh dua etmeyi bıraktığında, geri kalan her şeyi de bırakmıştı aslında." Büyükannesinin ölüm anında, Nuland'ın aklına Sir Thomas Browne'un *Religio Medici*'sinden bir satır gelmişti: "Dünyaya gelirken hangi acı ve cefalardan geçtiğimizi bilmiyoruz, ama gitmenin kolay bir iş olmadığı kesin!"

Stanford'da edebiyat, Cambridge'de tıp tarihi okumuş, ölüm olgusunu bütün yönleriyle kavrayabilmek için yıllarımı harcamış, ama bir arpa boyu yol kat edememiştim. Ölüm hâlâ birçok yönüyle

benim için bilinmezliğini koruyordu. Nuland'ınki gibi tasvirler ise bu gibi şeylerin ancak birebir yaşanan deneyimlerle kavranabileceğine ikna olmamı sağlamıştı. Ölümün çifte gizemine, biyolojik ve tecrübeye dayanan tezahürlerine; herkesin bir başına yüzleştiği ve hiç kimsenin muaf olmadığı o en büyük eşitleyiciye birinci elden tanıklık etmek için tıp biçilmiş kaftandı.

Nasıl Ölürüz? adlı kitabının ilk bölümlerinde Nuland, genç bir tıp öğrencisiyken ameliyathanede başına gelen bir olaydan bahseder. Nuland kalbi duran bir hastayla ameliyathanede yalnız kalmıştır. Bir anlık umutsuzlukla hastanın göğsünü yarıp açar ve eliyle direkt olarak kalbe masaj uygulayarak onu hayata döndürmeye çalışır. Hasta ölmüştür. Hocası geldiğinde, Nuland'ı kan ve hayal kırıklığı içinde bulur.

Elbette benim zamanımda tıp fakülteleri böyle bir sahnenin hayal bile edilemeyeceği kadar çok değişmişti. Tıp öğrencileri olarak bir hastanın göğsünü yarıp açmak şöyle dursun, hastalara dokunmamıza bile izin verilmiyordu. Değişmeyen tek şey ise, kan deryası ve hayal kırıklığının ortasındaki o kahramanca sorumluluk bilinciydi. Zihnimdeki gerçek doktor profili buydu.

Tanık olduğum ilk doğum, aynı zamanda ilk ölümdü.

Yoğun bir çalışma programıyla geçen tıp fakültesinin ilk iki yılını kitaplara gömülerek, kütüphaneye kapanarak, kafelerde ders notlarıyla cebelleşip yatakta yatarken bile kendi elimle hazırladığım flash kartları ezberleyerek tamamlamış ve sınavlarımın birinci aşamasını yeni vermiştim. Sonraki iki yılı ise poliklinikte geçirecek ve nihayet öğrendiğim tüm bu bilgiyi uygulamaya koyarak artık soyut kavramlarla değil, önceliğim olan hastalarla haşır neşir olacaktım. Başlangıcı kadın doğum polikliniğinde, doğum servisindeki gece nöbetiyle yapmıştım.

Güneş batmak üzereyken binadan içeri adım attığımda, aklımdan doğumun safhalarını sayıyor, her aşamaya denk düşen rahim ağzı açıklığını, bebeğin gelişini haber veren diğer evrelerin isimlerini, kısacası zamanı geldiğinde işime yarayacak her bilgiyi hatırlamaya çalışıyordum. Bir tıp öğrencisi olarak işim gözlem yapmak ve öğrenmek, ama burnumu işe sokmamaktı. Buradaki asıl hocalarım tıp fakültesinden mezun olup seçtikleri alanda uzmanlaşan doktorlar ve yılların tecrübesiyle göz dolduran hemşireler olacaktı. Yine de içim korkuyla doluydu. Karnıma ağrılar giriyor, şu veya bu şekilde, mecburen ya da tesadüfen, bir bebeği doğurtmak zorunda kalacağım ve başarısız olacağım diye aklım çıkıyordu.

Uzman hekimle tanışmak için doktorların dinlenme odasına girdiğimde, siyah saçlı genç bir kadın kanepeye uzanmış, televizyonun karşısında büyük bir iştahla elindeki sandviçe yumuluyor, bir yandan da önündeki tıp dergisinden bir makale okuyordu. Hemen kendimi tanıttım.

"Merhaba," dedi genç kadın. "Adım Melissa. Bana ihtiyacın olduğunda, burada ya da nöbetçi doktor odasında bulabilirsin. Şimdilik yapabileceğin en iyi şey Garcia isimli hastaya göz kulak olmak. Yirmi iki yaşında ve erken doğum tehlikesi var. İkiz bebek bekliyor. Diğer hastalar standart sayılır."

Melissa bir yandan sandviçini yiyor, bir yandan da beni veri ve bilgi yağmuruna tutuyordu: İkizler sadece yirmi üç buçuk haftalıktı; gelişimlerini tamamlamaları için hamileliği olabildiğince uzatmaya çalışıyorlardı; Garcia'nın prematüre ikizleri için dış ortamda yaşabilme sınırı yirmi dört hafta olarak belirlenmişti ve anne karnında kaldıkları fazladan her gün onlar için avantajdı; kasılmalarını kontrol altında tutmak için hastaya çeşitli ilaçlar veriliyordu. Tam o sırada Melissa'nın çağrı cihazı bipledi.

"Pekâlâ," diyen Melissa kanepeden fırladığı gibi ayağa kalktı. "Şimdi gitmem gerek. İstersen burada takılabilirsin. Kablolu TV'de bir sürü güzel kanal var. Ya da istersen benimle de gelebilirsin."

Melissa'nın peşi sıra hemşire istasyonuna doğru yürüdüm. Bir duvar yan yana dizilmiş telemetrik monitörlerle doluydu ve dijital ekranlarında zikzaklı çizgiler göze çarpıyordu.

"Bu çizgiler nedir?" diye sordum.

"Tokodinamometre[1] ölçümleri ile fetusun kalp atışları. Gel sana hastayı göstereyim. Fakat İngilizce bilmiyor. Senin İspanyolcan var mı?"

Başımı iki yana salladım. Melissa beni odaya götürdü. İçerisi karanlıktı. Yatağında sessizce yatmakta olan annenin karnına rahmindeki kasılmaları ve ikizlerin kalp atışlarını ölçen alıcılar yerleştirilmişti ve bu alıcılar sinyalleri hemşire istasyonunda gördüğüm monitörlere iletiyordu. Endişesi yüzünden okunan baba ise yatağın yanı başında oturmuş, karısının elini tutmakla meşguldü. Melissa onlara İspanyolca bir şeyler mırıldandıktan sonra beni dışarı çıkardı.

Sonraki birkaç saat gayet sorunsuz geçmişti. Melissa dinlenme odasında uyumuş, bense Garcia'nın dosyasındaki kargacık burgacık elyazısını çözmeye çalışmıştım. Yazılar hiyerogliften farksız olsa da, annenin ilk adının Elena olduğunu, bunun ikinci gebeliği olduğunu, doğum öncesi bakım hizmeti almadığını ve sigortasının bulunmadığını öğrenmiştim. Kullandığı ilaçların isimlerini daha sonra araştırmak üzere bir kenara not ettikten sonra biraz kitap okumuş, prematüre doğumu anlatan bir ders kitabına göz atmıştım. Görünen o ki, hayatta kalsalar bile, prematürelerde beyin kanaması ve beyin felci olasılığı çok yüksekti. Fakat öte

(1) Rahimdeki kasılmaları ölçen elektronik cihaz. –çn.

yandan, bundan otuz yıl önce ağabeyim Suman da neredeyse sekiz hafta erken doğmuştu ve şimdi nörolog olarak çalışan gayet sağlıklı bir bireydi. Hemşirenin yanına gidip monitördeki küçük zikzakların nasıl okunduğunu sorduğumda, hemşire hemen başını sallayıp anlatmaya koyuldu. Ekrandaki çizgiler en az doktorun dosyadaki elyazısı kadar karmaşıktı, ama sonuçta bu çizgiler felaketle sükûnet arasındaki farkın habercisiydi. Hemşire uterustaki bir kasılmadan ve buna tepki veren ikizlerin kalp atışlarındaki değişiklikten bahsediyordu ki, tam o sırada bakışları bir an monitöre sabitlenip öylece kalakaldı.

Yüzüne endişe dolu bir ifade yerleşmişti. Tek kelime etmeden ayağa fırladığı gibi Elena'nın odasına koştu ve sonra dışarı çıkar çıkmaz telefonu kaparak hemen Melissa'yı aradı. Bir dakika sonra Melissa uykulu gözlerle yanımızdaydı. Önce monitördeki çizgilere bakmış ve sonra hemen hastanın odasına dalmıştı. Tabii ben de peşinden. Cep telefonundan sorumlu uzman hekimi arayan Melissa yarım yamalak anlayabildiğim bir jargonla son sürat konuşuyor, karşısındaki kişiye durumu anlatıyordu. Anladığım kadarıyla ikizler tehlikedeydi ve hayatta kalmak için tek şansları acil bir sezaryendi.

O karışıklıkta ben de kendimi bir anda ameliyathanede bulmuştum. Elana'yı ameliyat masasına *sırtüstü* yatırmışlardı ve damardan çeşitli ilaçlar veriyorlardı. Hemşirenin teki hızlı hareketlerle kadının şişkin karnına antiseptik solüsyon sürüyor, ben ise sessizce bir kenarda durmuş, bıyık altından lanet okumakta olan uzman hekim ile Melissa'nın süratli dokunuşlarını taklit ederek alkol bazlı bir temizleyiciyle ellerimi kollarımı ovalıyordum. Anestezistler hastayı entübe ederken, uzman hekim sabırsızlık içindeydi.

"Hadi, çabuk olun," dedi. "Fazla vaktimiz yok. Daha hızlı olmalıyız!"

Uzman hekim cilt kesisine başlayıp kadının çıkıntılık eden karın bölgesinin bitiminde, göbek deliğinin hemen altında kalan bölgeyi eğrisel tek bir kesikle açarken, hekimin yanı başında durmuş, tek bir hareketini bile gözden kaçırmamaya çalışarak pür dikkat onu izliyor, ders kitaplarındaki anatomi şablonlarını hatırlamak için zihnimin derinliklerini yokluyordum. Neşterin temasıyla yumuşak cilt dokusu çabucak açılıvermiş, doktor büyük bir özgüvenle fasya denilen ve karın duvarının en güçlü tabakası olan beyaz rektus kılıfını kestikten sonra, alttaki rektus kasını da açarak karın boşluğuna ulaşmıştı. Kavunu andıran uterus, ince bir zar tabakasının altından adeta bize göz kırpıyordu. Doktor bu zarı da kesince, ortaya minicik bir yüz çıkmış, sonra etrafını saran kan gölünün içinde yeniden gözden kaybolmuştu. Doktor ellerini içeriye daldırıp ikizlerden önce birini sonra diğerini çıkardı. Hareketsiz olan bebeklerin rengi mosmor, gözleri sımsıkı kapalıydı. Bu halleriyle yumurtasından yeni çıkıp yuvadan düşen yavru kuşlardan pek bir farkları yoktu. Şeffaf derilerinin altından görünen kemikleriyle, birer bebekten çok taslak aşamasındaki bebek çizimlerini andırıyorlardı. Kucağa alınamayacak kadar küçük olan bebekler neredeyse cerrahın eli kadardı ve yenidoğan hemşirelerine teslim edilip hızla yenidoğan yoğun bakım ünitesine götürülmüşlerdi.

Öncelikli tehlike savuşturulduktan sonra operasyonun hızı yavaşlamış, panik hali yerini sakinliğe bırakmıştı. Ufak tefek kanamalar koter cihazıyla yakılarak dondurulurken, ortalığı ağır bir yanık et kokusu kaplamıştı. Uterusu kapatmak için atılan dikişler açık yarayı ısıran bir sıra diş gibiydi.

"Hocam, peritonu dikecek miyiz?" diye sordu Melissa. "Dikilmeden de bırakılabileceğini okumuştum yakın zaman önce."

"Tanrı'nın birleştirdiğini insanın ayırmasına izin vermemeliyim," dedi cerrah. "En azından kalıcı olarak. Ben her şeyi bulduğum gibi bırakmayı severim; o yüzden dikelim."

Periton, karın boşluğunu sarmalayan zarın ismiydi. Ve kesilip açıldığı an bir şekilde gözümden kaçmıştı; şu anda ise hiç görünmüyordu. Gözümün önündeki yara benim için karmakarışık bir doku yığınından ibaretti. Oysa cerrahların gözünde, tıpkı heykeltıraşın önündeki bir mermer bloğu gibi her şey belli bir düzen taşıyordu.

Melissa karın zarına dikiş atmak için forsepsle yaranın içine girip kasla uterus arasındaki şeffaf doku tabakasını kendine doğru çekti. Ve o anda karın zarıyla içindeki boşluk bütün açıklığıyla gözler önüne serildi. Melissa karın zarını diktikten sonra büyük bir iğne yardımıyla rektus kasını ve fasyayı kapattı ve ardından cilt dikişine geçti. Uzman hekim artık yanımızdan ayrılmıştı ve işlem neredeyse sona ermek üzereydi. Tam o sırada Melissa, "Son iki dikişi sen atmak ister misin?" diye sordu.

İğneyi alıp subkutan dokunun içinden geçirirken ellerim titriyordu. Dikiş materyalini çekip dokunun üzerindeki ilmeği gererken iğne hafifçe eğrilmiş, birleşen yara dudakları pot yaparak dışarı doğru fırlamıştı.

Melissa iç geçirip, "Bu biraz orantısız oldu," dedi. "Fazla derine inmeden sadece dermal tabakayı alacaksın; şuradaki ince beyaz hattı görüyor musun?"

Görüyordum. Galiba sadece beynimin değil, gözlerimin de eğitilmesi gerekecekti.

"Makas!" dedi Melissa ve attığım amatör dikişleri kesip yarayı yeniden dikerek üzerini bir güzel bandajladı ve ardından hasta, odasına alındı.

Melissa'nın önceden söylediği gibi ana rahminde yirmi dört hafta, yenidoğanlar için minimum hayatta kalma sınırıydı. İkizler ise yirmi üç hafta altı gün dayanabilmişti. Evet, organları oluşmuştu, ama muhtemelen henüz yaşamsal işlevlerini yerine getirecek olgunluğa erişmemişlerdi. Gerekenden dört ay erken doğup ana rahminin korunaklı ortamından ve göbek kordonu sayesinde kan yoluyla alabilecekleri tüm oksijen ve besin öğelerinden mahrum kalmışlardı. Artık oksijeni akciğerlerden almaları gerekecekti, fakat ciğerleri solunum dediğimiz o karmaşık genleşme ve gaz transferini yapabilecek kapasitede değildi. İkizleri görmek için yenidoğan yoğun bakım ünitesine gittiğimde, bebeklerin her biri şeffaf plastik bir kuvözdeydi. Sürekli bipleyip duran kocaman makinelerin yanında mini minnacık kalan bebekler, kablo ve hortum yığınının arasından güçlükle seçiliyordu. Kuvöz kabininin yan duvarlarında, anne babaların bebeklerine dokunup kolunu bacağını okşayabilmeleri için, hayati nitelikteki insan temasını mümkün kılacak küçük pencereler vardı.

Güneş doğup nöbetim sona erince beni eve göndermişlerdi, ama rahimden çıkarılan ikizlerin o görüntüsü hiç aklımdan çıkmıyor, hatta uykularımı kaçırıyordu. Tıpkı prematüre bir akciğer gibi, galiba ben de henüz yaşamsal işlevimi yerine getirecek olgunluğa erişmemiştim.

O gece işe geri döndüğümde, ilgilenmem gereken yeni bir anne adayı vardı. Bu defaki normal bir gebelikti ve sorun çıkması beklenmiyordu. Her şey rutin seyrindeydi ve anne bugün doğuma alınacaktı. Hemşireyle birlikte gebelik sürecini takip ederken, an-

nenin bedeni şiddetli ve sıklığı giderek artan doğum sancılarıyla sarsılıyordu. Hemşire rahim ağzı açıklığının üç santimden beşe ve sonra ona çıktığını rapor etmişti.

"Evet, ıkınma vaktin geliyor yavaş yavaş," dedi hemşire.

Sonra bana döndü. "Merak etme, doğum vakti yaklaşınca sana haber ederiz."

Bir süreliğine dışarı çıkıp dinlenme odasındaki Melissa'yı buldum. Zaten kısa süre sonra da haber geldi ve kadın doğum ekibi odaya çağrıldı: Doğum başlamak üzereydi. İçeri girmeden önce Melissa bana bir önlük, bir çift eldiven ve dizüstüne kadar çıkan uzun galoşlar verdi.

"Ortalık fena batıyor," diye eklemeyi de ihtimal etmedi.

İçeri girdiğimizde, acemice bir kenarda durup olan biteni izlemeye başlamıştım ki, Melissa kolumdan çektiği gibi beni öne doğru ittirmiş ve ben kendimi bir anda hastanın bacaklarının arasında, uzman hekimin hemen önünde buluvermiştim.

"Ikın!" diye seslendi hemşire. "Hadi bir daha! Aynen böyle, ama şu kulak tırmalayıcı çığlık olmasın bu defa."

Hastanın feryatları bir türlü dinmemiş ve çok geçmeden ortalık sel gibi boşalan bir kan ve sıvı deryasının içinde kalmıştı. Tıp kitaplarında gördüğümüz, kâğıt üzerindeki o tertemiz şablonlar, doğanın gerçeklerini tasvir etmekten ne kadar da uzaktı. Doğa sadece vahşi yaşamda değil, doğumda da kan kırmızıydı! (Karşımdaki manzara, fotoğraf sanatçısı Anne Geddes'in çektiği o şirin bebek fotoğraflarına hiç mi hiç benzemiyordu!) Anlaşılan o ki, sahadaki doktorluk eğitimi, sınıfta aldığımız tıp eğitiminden çok çok farklı olacaktı. Kitaplar okuyup çoktan seçmeli sorulara cevap vermek başka, eyleme geçip sorumluluk almak bambaşka bir şeydi. Omuzların doğum kanalına girmesini sağlamak için be-

beği başından çekerken dikkatli olmak gerektiğini bilmekle, bunu uygulayabilmek aynı şey değildi. Ya çok sert çekersem? (*Kalıcı sinir hasarı*, diye bas bas bağırıyordu beynim.) Bebeğin başı kasılma ve ıkınmalarla birlikte artık görünmeye başlamıştı. Her ıkınmada görünüyor, kasılma bittiğinde tekrar içeri giriyordu. Üç adım ileri, iki adım geri... Ben ise beklemedeydim. İnsan beyni, canlı bir organizmanın en temel görevi olan üremeyi türümüz için tehlikeli bir serüvene dönüştürmüştü. Ama aynı beyin, gebelik ve doğum ünitelerini, kardiyotakometreleri, epidural doğum ve sezaryen gibi yöntemleri de mümkün kılan şeydi.

Ne yapmam ya da ne zaman harekete geçmem gerektiğini bilemez bir halde öylece duruyordum. Uzman hekimin talimatıyla birlikte ellerimi bebeğin başına doğru uzattım ve bir sonraki ıkınmada nazikçe omuzlarından tutarak minik kızın dışarı çıkmasına yardım ettim. İri, tombul ve ıslak olan bebek, önceki akşam dünyaya gelen yavru kuşların en az üç katı büyüklüğündeydi. Melissa göbek kordonunu pensledi ve ben de kestim. Bebek gözlerini açmış, ağlamaya başlamıştı. Onu kucağıma alıp hemşireye vermeden önce bir saniye kadar durup cismini, ağırlığını hissetmeye çalıştım. Ve ardından, annesinin kollarına teslim edilmek üzere hemşireye uzattım.

Mutlu haberi vermek için dışarı çıktığımda, bekleme odasında sayıları bir düzineyi bulan kalabalık bir aile vardı. Ve haberi alınca herkes sevinçten havalara zıplamış, insanlar el sıkışıp sarılarak birbirlerini tebrik etmişti. O an, kavmine Yeni Ahit'in müjdesini vermek için dağdan aşağı inen bir peygamber gibi hissetmiştim kendimi! Doğum ânının insan gözüne hoş görünmeyen bütün olumsuzlukları bir anda geride kalmıştı. Karşımdaki ailenin en

yeni üyesi az önce kollarımdaydı; o bebek şuradaki adamın yeğeni, şu kız çocuğunun kuzeniydi.

Büyük bir coşkuyla servise geri dönerken, yolda Melissa'yla karşılaşmıştım.

Melissa'nın yüzünde belli belirsiz bir hüzün vardı. İkizlerden ilki dün öğleden sonra ölmüştü; ikincisi ise zar zor yirmi dört saat dayanabilmiş ve biz yeni bebeği doğurturken hayata veda etmişti. O an aklıma gelen tek şey Samuel Beckett'in adeta o ikizler için yazılmış gibi duran can alıcı sözleriydi: "Bir gün doğduk, bir gün öleceğiz, aynı gün, aynı an... Bir ayağımız mezarda dünyaya getirirler bizi, güneş bir an parıldar, sonra yeniden gece olur." Gerçekten de "mezarın üstünde zor bir doğum" olmuştu ve ben neşterli "mezar kazıcı"nın yanı başında durmuştum.[1] İnsan sormadan edemiyordu? Bütün bu hayatlar boşa mı gidiyordu?

"*Daha* kötüsü de var!" diye devam etti Melissa. "Ölü doğan bebekler mesela. Karnında ölen bebeğini doğurmak zorunda kalan birçok anne var. Düşünebiliyor musun? Bu ikizlerin en azından yaşamak için bir şansı oldu."

Çakan ama alev almayan bir kibrit! 543 no'lu odada ağlayan anne, gözleri kan çanağına dönmüş baba ve sessizce süzülen gözyaşları: Onların payına düşen, sevinçli haberler yerine madalyonun öteki yüzü olmuştu. Katlanması zor, haksız ve apansız bir ölüm... İnsan böyle bir durumda nasıl makul olabilir, hangi sözcüklerle teselli bulabilirdi ki?

"Hastayı acilen sezaryene almak doğru bir karar mıydı?" diye sordum.

---

(1) Yazar burada İrlandalı yazar Samuel Beckett'in *Godot'yu Beklerken* adlı eserine göndermede bulunuyor. ("Mezarın üstünde zor bir doğum... Mezar kazıcı oyalanarak çukurun dibine aletlerini yerleştirir. Yaşlanacak zamanımız var. Hava çığlıklarımızla dolu. Ama alışkanlık büyük bir uyuşturucu.") –çn.

"Kesinlikle," dedi Melissa. "Bu sahip oldukları tek şanstı."

"Ameliyata almasak ne olurdu?"

"Yine ölürlerdi. Fetüsün kalp atışlarındaki anomali genellikle fetal asidemiye[1] ya da göbek kordonundaki bir soruna işaret eder. Ya da çok ciddi başka bir probleme."

"Peki, bu anomalinin müdahale gerektirecek seviyede olup olmadığına nasıl karar veriyoruz? Bebeğin çok erken doğması mı daha tehlikeli, yoksa doğuma geç kalınması mı? Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal!"

"Bu tamamen sana kalmış bir karar."

Ne karar ama! Hayatımda aldığım en zor karar *reuben* sandviç ile Fransız usulü biftekli sandviç arasında seçim yapmaktan ibaretti! Böylesine hayati kararlar almak ve dahası aldığım kararların sonuçlarıyla yaşamayı öğrenmek kolay olmayacaktı. Kısacası, iyi bir tıp doktoru olabilmek için daha on fırın ekmek yemem gerekiyordu. Peki, terazinin bir kefesinde ölüm bir kefesinde yaşam varken, bilgi tek başına yeterli olacak mıydı? Sadece zeki olmak elbette yeterli değildi; aynı zamanda sağduyulu olmak da gerekiyordu. Ve zaman içinde deneyim ve bilginin yanı sıra o sağduyuyu da edineceğime inanmaktan başka çarem yoktu. Daha bir gün öncesine kadar, doğum ve ölüm benim için sadece soyut kavramlardan ibaretti. Oysa şimdi her ikisi de bizzat tanık olduğum somut birer gerçeğe dönüşmüştü. Kim bilir belki de Beckett'in Pozzo'su haklıydı. Belki de hayat sadece bir "an"dan ibaretti ve üzerinde durup düşünmek için fazla kısaydı. Yine de bütün dikkatimi ölümün şekli ve zamanıyla iç içe geçmiş olan müstakbel rolüme –neşterli mezar kazıcıya– vermem şarttı.

---

(1) Asidemi: Kandaki asidite artışı; kan PH'ının normal seviyenin altına düşmesi. –çn.

Kadın-doğum servisindeki rotasyon eğitimi çok geçmeden sona ermiş ve sıra cerrahi onkolojiye gelmişti. Bu defa tıp fakültesinden Mari adında bir arkadaşım da rotasyonda bana eşlik ediyordu. Birkaç hafta sonra, uykusuz geçen bir gecenin ardından Mari'yi bir Whipple ameliyatına asistan yazmışlardı. Pankreas kanserinin cerrahi tedavisi olarak bilinen bu ameliyat, batın bölgesindeki birçok organa müdahale gerektiren oldukça uzun süreli ve çok karmaşık bir operasyondu. Aralıksız dokuz saati bulabilen bu operasyonlarda, aslında bir tıp öğrencisinin yapabileceği tek şey saatlerce ayakta durmak ya da en iyi ihtimalle, geriden bakıp olan biteni izlemekti. Zaten çok ağır bir ameliyat olduğu için öyle her önüne gelenin girebileceği bir ameliyat da değildi ve sadece hocaların aktif olarak görev almasına izin veriliyordu. Yine de, genel cerrahinin en büyük ameliyatlarından biri olan bu operasyon bir genel cerrah için Everest'in zirvesi, yeteneğinin en nihai testi sayılırdı. Fakat operasyon başladıktan on beş dakika sonra, koridorda gördüğüm Mari dışarıda hüngür hüngür ağlıyordu! Bir Whipple ameliyatında cerrah, kanserin metastaz yapıp yapmadığını görmek için önce daima batında açılan küçük bir kesiden içeriye kamera yönlendirirdi. Çünkü eğer kanser yayılmışsa, operasyon fayda etmeyeceği için açılan kesi kapatılır ve operasyonun iptal edilmesi gerekirdi. Mari, ameliyathanede kendisini bekleyen dokuz saatlik operasyonu düşününce, bir an için aklından şöyle geçirmişti: *Tanrım, çok yorgunum, lütfen kanser metastaz yapmış olsun.* Ve yapmıştı da! Hastanın batın bölgesindeki kesi hemen dikilip kapatılmış, ameliyat bütünüyle iptal edilmişti. Önce bir rahatlama hissi, ardından içini kemiren garip bir huzursuzluk ve sonra giderek derinleşen yüz kızartıcı bir utanç duygusu! Mari kendini

ameliyathaneden dışarı zor atmıştı; günah çıkarmak için birini arıyordu ve beni görür görmez içini dökmeye başladı.

Tıp fakültesinin dördüncü senesinde, sınıf arkadaşlarımın birçoğunun uzmanlık alanı olarak radyoloji ya da dermatoloji gibi nispeten kolay branşlara yöneldiğini görmek beni şaşırtmıştı. Üstelik yaptığım araştırmalardan anladığım kadarıyla, diğer seçkin tıp fakültelerinde de durum pek farklı değildi. Genel eğilimler üç aşağı beş yukarı aynıydı: Tıp fakültesini bitiren öğrencilerin çoğu tercih yaparken *yaşam biçimini* kriter alıyor, çalışma saatleri daha esnek, kazancı yüksek ve stres seviyesi düşük dalları seçiyordu. Kısacası, tıp fakültesine başvuru mektuplarındaki o ateşli idealizm ya törpülenmiş ya da yok olmuştu. Mezuniyet yaklaşıyordu ve bir Yale geleneği olarak diploma töreninde okunacak yemin metnini yeni mezunlar olarak bizim yazmamız gerekiyordu. Bu bir meslek yeminiydi ve genelde biraz Hipokrat, biraz Maimonides, biraz Osler ve tıbbın babaları olarak bilinen diğer birkaç öncü tıp bilgininden yapılan alıntıların karışımından oluşurdu. Fakat bazı öğrenciler hasta menfaatlerini kendi menfaatlerimizin üstünde tutmamız gerektiğini söyleyen bölüme itiraz edip metinden çıkarılmasını istemişti. (Ama geri kalanımız bu tartışmanın daha fazla uzamasına izin vermeyince, metin olduğu gibi kalmıştı. Bana göre bu tarz bir egoizm tıbbın doğasına aykırı ve fazla rasyoneldi. Evet, gerçekten de insanların yüzde 99'u mesleğini kendi menfaatleri doğrultusunda seçiyordu: maaş, iş koşulları, çalışma saatleri vs. Ama zaten asıl mesele de bu değil miydi? İnsan yaşam biçimini önceleyerek ancak meslek edinebilirdi – meslek aşkı değil.)

Bana gelince, uzmanlık alam olarak beyin cerrahisinde karar kılmıştım. Üzerinde uzun süre düşündüğüm bu tercihin temelle-

ri, bir hastane odasının önünden geçerken konuşulanları duyup sessiz bir hayranlıkla kulak kabarttığım hüzünlü bir gecede atılmıştı. Uzmanlık alanı çocuk cerrahisi olan bir beyin cerrahı, beyin tümörü olan bir çocuğun anne babasıyla konuşmaktaydı. O gece baş ağrısı şikâyetiyle getirilen çocuğun beynindeki tümör oldukça büyüktü. Doktor ise sadece klinik bulguları paylaşmakla kalmıyor, durumun ciddiyetini ve insani boyutunu da ele alarak bir rehber edasıyla aileye yol gösteriyordu. Tesadüf bu ya, çocuğun annesi radyologdu. Tümör kötü huylu görünüyordu ve tomografi çıktılarını çoktan incelemiş olan anne, şimdi yıkılmış bir haldeydi. Floresan ışık altındaki plastik bir sandalyede oturmuş, kara kara düşünüyordu.

"Bak Claire," diye söze girdi cerrah usulca.

"Göründüğü kadar kötü mü gerçekten?" diye sordu anne, cerrahın sözünü keserek. "Sence kanser mi?"

"Bilmiyorum. Ama *bildiğim* –ve senin de bildiğini tahmin ettiğim bir şey var– bu şey hayatınızı tamamen değiştirecek, hatta şimdiden değiştirdi bile. Sizi uzun bir mücadele bekliyor, anlıyorsun değil mi? Anne baba olarak birbirinize destek olmalısınız, ama ihtiyaç duyduğunuzda dinlenme fırsatı da yaratmalısınız. Bu tür hastalık süreçlerinde ya birbirinize daha çok bağlanırsınız ya da tamamen kopup dağılırsınız. Şimdi birbirinize her zamankinden daha çok destek olmanız gerekiyor. Ama bu ikinizin aynı anda gecelemesi ya da hastaneden hiç çıkmaması anlamına gelmiyor. İşbölümü yapacaksınız. Anlaştık mı?"

Doktor, yapılması planlanan operasyonun niteliğini anlatarak söze devam etmiş, ameliyatın olası sonuçlarını ve risklerini, alınması gereken öncelikli kararları, düşünülmesi gereken ama acil olmayan orta vadeli seçenekleri ve uzun vadede onları bekleyen

ama şimdiden endişe etmenin yersiz olacağı olasılıkları anlatmıştı. Sohbet sona erdiğinde, aile pek rahatlamış görünmüyordu, ama en azından artık onları bekleyen gelecekle yüzleşmek için az da olsa cesaretleri vardı. İlkin bitkin, solgun, neredeyse pes etmiş görünen bakışları şimdi ilgiyle pür dikkat kesilmişti. Orada öylece durmuş onları dinlerken şunu fark etmiştim: Yaşam, ölüm ve hayatın anlamını irdeleyen sorular aslında yaşamın bir noktasında herkesin kaçınılmaz olarak yüzleştiği sorulardı ve genellikle de sağlığımız söz konusu olduğunda ortaya çıkıyordu.

İnsan bu sorularla yüzleşmek zorunda kaldığı durumlarda, kendini ister istemez felsefi ve biyolojik cevaplar ararken bulur. İnsan fizik kanunlarına tabi bir organizmadır ve maalesef buna her şeyin yıprandığını söyleyen fen bilimlerinin en önemli yasası entropi de dahildir! Canlılar yaşlanır ve ölür, otomobiller paslanır ve evrendeki düzensizlik devamlı artar. Hastalıklar, yoldan çıkan moleküllerin yaptığı yaramazlıklardır. Yaşamın temeli metabolizmadır ve ölüm ise onun durmasıdır.

Bütün doktorların görevi elbette hastalıkları tedavi etmektir, oysa beyin cerrahları kişiliğin hammaddesi üzerinde çalışır: Beyin üzerinde yapılan her operasyon kaçınılmaz olarak kendi hammaddemiz üzerinde yapılan bir manipülasyondur. Ve beyin ameliyatı geçirecek bir hastayla yapılan her sohbet bu gerçeği pas geçmeden açıkça ele almak zorundadır. Dahası, hastanın geçireceği beyin ameliyatı muhtemelen hasta ve ailesinin o âna dek başına gelen en büyük travmadır ve dolayısıyla insan yaşamını etkileyen diğer travmatik olaylarla aynı etkiye sahiptir. Böylesi kritik dönemeçlerde mesele sadece hayatta kalmak ya da ölmek de değildir. Ameliyat sonrasında yaşamaya değer bir hayatınızın olup olmayacağı da en az hayatta kalmak kadar önemlidir. Örneğin, fazladan birkaç

ay sağır yaşamamak için, konuşma kabiliyetinizi toptan kaybetmeyi göze alır mıydınız? Epilepsi nöbetlerinizin son bulması için sağ elinizin felç olmasını göze alır mıydınız? "Böyle yaşamaktansa ölsün daha iyi!" demeden önce, biricik evladınızın ne kadar acı çekmesine müsaade ederdiniz? İşin aslı şu ki, dünyayı beynimiz aracılığıyla deneyimlediğimiz için, beyin cerrahisi gerektiren her rahatsızlık, hasta ve ailesini mümkünse bir doktor rehberliğinde şu soruyu cevaplamaya mecbur bırakır: Hayatı yaşamaya değecek kadar anlamlı kılan nedir?

Kısacası, nörocerrahi, hataya tahammülü olmayan bir branştı ve aklımı başımdan almıştı. Tıpkı Antik Yunan'daki *arete*[1] kavramı gibi, bence erdem dediğimiz şey ahlaki, duygusal, zihinsel ve fiziksel mükemmeliyet gerektiriyordu. Ve nörocerrahi, hayatın anlamına ve ölüme kafa tutan en zorlu ve en doğrudan meydan okumaydı. Beyin cerrahları, yüklendikleri olağanüstü sorumluluğun yanı sıra, nörocerrahi, yoğun bakım tıbbı, nöroloji, radyoloji gibi çok sayıda branşta da uzmanlaşmak zorundaydı. Görünen o ki, bu branşı seçtiğim takdirde sadece aklımı ve ellerimi değil, gözlerimi ve muhtemelen başka organlarımı da eğitmem gerekecekti. Ne kadar da karşı konulmaz ve büyüleyici bir fikirdi: Duygusal, bilimsel ve ruhani problemlerin iç içe geçtiği o sık ormanın derinliklerine dalan ve çıkış yolunu tırnaklarıyla kazıya kazıya bulan, birden fazla branşta uzmanlaşmış o ender insanlar kervanına katılmak belki günün birinde bana da nasip olurdu.

Tıp fakültesini bitirip Lucy'yle evlendikten hemen sonra, uzmanlık eğitimimiz için Kaliforniya'nın yolunu tuttuk. Ben Stanford'da, Lucy ise caddenin hemen sonundaki Kaliforniya

(1) Arete; kişiliği oluşturan iyi niteliklerin bütünü. –çn.

Üniversitesi'nde almıştı soluğu. Tıp fakültesi artık resmen geride kalmıştı ve şimdi bizi gerçek sorumluluk bekliyordu. Hastanede edindiğim birkaç yakın dost vardı; özellikle de birlikte ihtisas yaptığımız Victoria ve bizden birkaç yıl kıdemli olup genel cerrahi ihtisası yapmakta olan Jeff. Sonraki yedi yıllık eğitim süresi boyunca, birlikte pek çok dramaya tanık olacak, hatta ilerleyen zamanlarda birçoğunun baş aktörü olacaktık.

Eğer uzmanlık eğitiminin ilk senesindeki bir asistansanız, arka fondaki ölüm kalım savaşının kıyısında angarya evrak işleriyle uğraşan bir kırtasiyeciden fazlası değilsinizdir; buna rağmen, iş yükünüz o zaman bile muazzam bir boyuttadır. Hastanedeki ilk günümde, baş asistan bana aynen şöyle demişti: "Nörocerrahi asistanları sadece en iyi cerrahlar değildir, aynı zamanda hastanenin en iyi *doktorlarıdır*. İşte senin hedefin bu. Bizi gururlandırmak." Servisi gezen klinik şefi, "Yemeğini hep sol elinle ye," diye tavsiyede bulunup eklemişti, "İki elini de ustalıkla kullanmayı öğrenmen gerek." Kıdemli asistanlardan biri ise, "Tavsiyeme kulak ver," diyerek uyarıda bulunmuştu. "Şef, eşinden boşanıyor, o yüzden bu aralar kendini tamamen işe verdi. Sakın adamla havadan sudan sohbetlere gireyim deme!" Ortama alışmam için bana yardımcı olması gereken sempatik asistan ise elime kırk üç kişilik bir hasta listesi tutuşturmakla yetinmiş ve şöyle demişti: "Sadece şunu bil yeter: Canını yakma konusunda sınır tanımazlar, ama neyse ki zamanı durduramazlar." Ve sonra arkasını döndüğü gibi çekip gitmişti.

İlk iki gün hastaneden dışarı çıkamasam da, çok geçmeden göze bitirilmesi imkânsız gibi görünen o öldürücü dosya yığınları bir saatlik işe dönüşüvermişti. Yine de, çalıştığınız yer bir hastane olunca, dosyaladığınız evraklar da sadece evraktan ibaret olmu-

yordu: Aslında hepsi ölümcül riskler ve zaferlerle dolu birer hayat öyküsüydü. Örneğin, sekiz yaşındaki Matthew hastaneye baş ağrısı şikâyetiyle gelmiş ve beyninde hipotalamusa bitişik konumda bir tümörü olduğunu öğrenmişti. Hipotalamus, bedenimizin uyku, acıkma, susama, seks gibi temel dürtülerini düzenleyen organdı. Bu bölgedeki bir tümörü orada bırakmak, Matthew'u radyoterapi, sürüyle ameliyat ve beyin anjiyografileriyle geçecek bir hayata mahkûm etmek demekti ve bu da onun çocukluğunu elinden almak anlamına gelirdi. Tümörü oradan çıkarmak bunun önüne geçebilirdi, ama işler ters gittiği takdirde hipotalamusun zarar görme riski de vardı. Bu durumda doyma hissi kaybolacağı için, bu onu iştahının kölesi haline de getirebilirdi. Sonunda, cerrah kararını verip işe koyulmuş ve küçük bir endoskopla Matthew'un burnundan içeri girip kafa tabanına ulaşarak bulduğu açık bir boşluktan tümörü çıkarmayı başarmıştı. Birkaç gün sonra Matthew serviste neşeyle hoplayıp zıplıyor, hemşirelerden şekerleme yürütüyordu ve eve gitmeye hazırdı. O gece Matthew'un taburcu kâğıtlarını hazırlayıp sayfalar dolusu evrakı doldurmak benim için anlatılmaz bir mutluluktu.

İlk hastamı bir salı günü kaybettim.

Seksen iki yaşında, ufak tefek, yaşına göre oldukça iyi görünen bir kadındı ve asistan olarak bir ayımı doldurduğum genel cerrahi servisindeki en sağlıklı hastaydı. (Öyle ki, otopsisini yapan patoloji uzmanı, yaşını öğrendiğinde hayrete düşecek, "Elli yaşındaki bir insanın organlarına sahip!" diyecekti.) Hastaneye hafif bir bağırsak tıkanıklığı sonucu gelişen kabızlık şikâyetiyle gelmişti. Altı gün boyunca bağırsaklarının harekete geçmesini bekledikten sonra, işleri yoluna koymak için küçük bir cerrahi müdahalede bulunmuştuk. Pazartesi akşamı saat sekiz gibi kontrol için yanına

uğradığımda, kadıncağızın durumu gayet iyi görünüyordu. Hatta kendisiyle konuşurken cebimden günlük iş listemi çıkarıp son maddenin üzerine bir çarpı işareti atmıştım *(Bayan Harvey – ameliyat sonrası kontrol muayenesi).* Herhangi bir sorun olmadığına göre, artık rahatça eve gidip biraz dinlenmek hakkımdı.

Fakat gece yarısını biraz geçe telefon çaldı. Hastanın durumu aniden kötüleşmeye başlamıştı. Bürokratik işlerle uğraşmanın rahatlığı ansızın geride kalırken, yatağımda doğrulup kendimi bir anda talimatlar yağdırırken bulmuştum: "Bir litrelik LR bolus infüzyon, EKG, göğüs filmi... hemen! Ben de şimdi yola çıkıyorum." Şefi aradığımda, bazı laboratuvar testlerini de eklememi söylemiş ve durum hakkında sağlıklı bilgi edinince kendisini tekrar aramamı istemişti. Hastaneye vardığımda Bayan Harvey güçlükle nefes alıyordu. Nabzı çok yüksekti ve tansiyonu yerlerde sürünüyordu. Üstelik ne yaparsam yapayım, durumunda hiçbir iyileşme yoktu. Nöbetteki tek genel cerrahi asistanı olduğumdan, çağrı cihazım aralıksız olarak bipliyordu. Çağrılardan bazıları (örneğin uyku ilacı isteyen hastalar) görmezden gelinebilirdi, ama görmezden gelinemeyecek hastalar da mevcuttu. (Örneğin acilde, aortu balonlaşıp yırtılmak üzere olan bir anevrizma vakası vardı.) Gırtlağıma kadar işe gömülmüş vaziyette resmen bin parçaya bölünmüştüm ve Bayan Harvey'nin durumunda hâlâ hiçbir iyileşme yoktu. Kendisini yoğun bakıma kaldırıp ölmemesi için ilaç ve sıvı bombardımanına tutmuş ve sonraki birkaç saati hayati tehlikesi olan acildeki hastamla, yoğun bakımda ölümle savaşan hastam arsında mekik dokuyarak geçirmiştim. Sabah 05.45'te acildeki hasta ameliyathanenin yolunu tutarken, Bayan Harvey'nin durumu nispeten stabil sayılırdı. Hayatta kalması için on iki litre sıvı, iki ünite kan verilmişti; solunum desteği ve üç farklı tansiyon yükseltici de cabasıydı.

Nihayet ertesi gün akşam beşte evime gitmek üzere hastaneden çıkarken, Bayan Harvey ne daha iyi ne de daha kötüydü. Akşam yedi gibi telefonum tekrar çaldı: Bayan Harvey'nin kalbi durmuştu ve yoğun bakım ekibi kalp masajıyla kadını geri döndürmeye çalışıyordu. Gerisingeri hastaneye koştuğumda, Bayan Harvey bir kez daha ölüme çelme takmış, kıl payı kurtulmuştu. Her ihtimale karşı, bu kez eve gitmek yerine civardan yiyecek bir şeyler almak için dışarı çıkmıştım ki, saat sekiz gibi tekrar telefonum çaldı: Bayan Harvey ölmüştü.

Uyumak için eve gitmekten başka yapabileceğim bir şey yoktu.

İçimde hüzünle karışık bir öfke vardı. Sonuçta Bayan Harvey onca hasta dosyasının arasından çıkıp beni bulmuş ve bir şekilde hastam olmuştu. Ertesi gün otopside hazır bulunmuş, pataloji uzmanının içini açıp organlarını çıkarmasını izlemiş, her şeyi kendi gözümle inceleyip ellerimle dokunmuş, bağırsaklarına attığım dikişleri kontrol etmiş ve o günden sonra, önüme gelen her dosyayı hastanın kendisiymiş gibi ele almaya ve hastalara asla dosya muamelesi yapmamaya yemin etmiştim.

Uzmanlık eğitiminin ilk yılında yeterince ölüme tanık olmuş, ecelin o soğuk nefesinden payıma düşeni fazlasıyla almıştım. Kimi zaman bir köşenin ardından gizlice gözetleyerek, kimi zamansa aynı odada bulunmanın mahcubiyetiyle ürpererek göz göze gelmiştim. Ölümlerine tanık olduğum insanlardan birkaçı şunlardı:

1. Kanı artık pıhtılaşma kabiliyetini kaybettiği için eklem yerlerinde ve deri altında ölümcül iç kanaması olan bir alkol bağımlısı. Vücudundaki morluklar her geçen gün büyüyordu. Kendinden geçmeden önce başını kaldı-

rıp bana son bir kez bakmış ve, "Bu haksızlık; ben içkimi hep su katarak içerdim," demişti.

2. Pnömoniden ölüp otopsi için aşağı indirilmeden önce, son nefesini ölüm hırıltıları eşliğinde veren bir patolog – yıllarını verdiği patoloji laboratuvarına şimdi son yolculuğunu yapacaktı.

3. Yüzüne bıçak gibi saplanan dayanılmaz şiddetteki sancıların tedavisi için küçük bir nörocerrahi işlem geçiren adam; beynindeki bir damarın şüpheli sinire yaptığı baskıyı ortadan kaldırmak için söz konusu sinirin üzerine minik bir damla sıvı çimento enjekte edilmişti. Bir hafta sonra, tabloya dayanılmaz baş ağrıları eşlik etmeye başladı. Gerekli bütün testler yapılmış, ama hiçbir teşhis konulamamıştı.

4. Bütün bunlara ek olarak düzinelerce kafa travması da cabasıydı: intiharlar, ateşli silah yaralanmaları, bar kavgaları, motosiklet kazaları, araba çarpmaları. Hatta bir de geyik saldırısı.

Bazen omuzlarınızdaki yükün ağırlığı elle dokunabileceğiniz kadar görünür oluyordu. Yaşadığınız stres ve yorgunluk sanki soluduğunuz havanın bir parçasıydı. Bazı günlerde ise, tıpkı sıcak ve nemli bir hava gibi, bütün boğuculuğuyla üzerinize çöküyordu. Bazen hastanede olmak, sonu gelmeyen bunaltıcı bir muson yazında kapana kısılmaktan farksızdı: Terden sırılsıklamken, üzerinize hasta yakınlarının gözyaşı yağmurları yağardı.

* * *

Uzmanlık eğitiminin ikinci yılında, acilde ilk müdahaleyi siz yaparsınız. Bazı hastaları kurtarırsınız, bazılarını kurtaramazsınız. Hastaneye koma halinde getirilen bir hastayı acil odasından ameliyathaneye alıp bir dren yardımıyla kafa içinde biriken kanı boşalttıktan sonra hastanın uyandığını ve ailesiyle konuşmaya başlayıp başındaki küçük kesiden şikâyet ettiğini gördüğüm o ilk gün, mutluluktan adeta sarhoş olmuştum. Sevinçten ne yaptığını bilmeyen, sabahın ikisinde deli gibi sokakları arşınlayıp kaybolan bir tip düşünün! O gün yönümü bulup hastaneye geri dönebilmem tam kırk beş dakikamı almıştı.

Çalışma programımız yıpratıcıydı. Asistanlar olarak haftada yüz saati bulan bir iş yükümüz vardı. Resmi yönetmelikler bunu haftada seksen sekiz saatle sınırlasa da, yapılacak iş hep daha fazlaydı. Gözlerim sulanıyor, başım zonkluyor, gecenin ikisinde kafaya diktiğim enerji içecekleri ayaklarımı yerden kesiyordu. İş başındayken tek parça halinde kalmayı zor da olsa başarıyordum, ama hastaneden çıkar çıkmaz yorgunluğa teslim olup dağılıyordum. İflahı kesilmiş bir halde sendeleyerek otoparka ulaşıyor, eve kadar olan on beş dakikalık yol için genellikle önce arabada kestirmek zorunda kalıyordum.

Elbette bu tempoya dayanmak zordu ve bütün asistanların bunu başardığı söylenemezdi. Örneğin içlerinden biri her durumda kendini haklı görüyor, hiçbir şekilde hata ya da sorumluluk kabul etmiyordu. Yetenekli bir cerrahtı ama hata yaptığında bunu bir türlü kabullenemiyordu. Bir gün kafeteryada birlikte otururken, kariyerini kurtarmasına yardımcı olmam için bana dil döktü.

"Yapman gereken tek şey şu," dedim. "Gözlerimin içine bak ve şöyle de: 'Özür dilerim. Olanlardan sorumluyum ve bir daha asla tekrarlanmayacak.'"

"Ama hemşirenin yüzünden oldu..."

"Hayır. Bunu söyleyebilmen gerek. İçtenlikle söylemelisin. Bir daha dene."

"Ama..."

"Hayır. *Söyle* hadi!"

Bu inatlaşma bir saat boyunca devam ettikten sonra, gerçeği kabullenmekten başka çarem kalmamıştı: Arkadaşımın hiçbir şansı yoktu!

Yaptığımız işin ağır stresi bir başka asistan arkadaşımın seçtiği branştan tamamen vazgeçmesine ve danışmanlık alanında daha az yorucu bir başka işte karar kılmasına neden olmuştu.

Bazıları ise çok daha ağır bedeller ödeyecekti.

Yeteneklerim çoğalırken sorumluluğum da artıyordu. Kimin hayatı kurtarılabilir, kiminki kurtarılamaz ve kiminki *kurtarılmamalı*, karar vermek zordu ve kehanetten hallice bir öngörü yeteneği gerektiriyordu. Bu süreçte elbette hatalarım da oluyordu. Bir hastayı alelacele ameliyata alıp sadece kalbinin atmasını mümkün kılacak kadar bir beyin fonksiyonunu kurtarmaya çalışırken, bir daha asla konuşamayacağı, kendisine sorulsa asla istemeyeceği, hortumlara bağlı bir yaşama mahkûm etmek... Bana göre bu, hastayı kaybetmekten çok daha korkunç bir başarısızlıktı. Bilincini kaybetmiş şuursuz bir canlının varla yok arasındaki yaşamı zaman ilerledikçe herkes için ağır bir külfete dönüşüyordu. Yatalak hasta sağlık kurumuna bırakılıyor, sürüncemede kalan hasta yakınlarının ziyaretleri giderek seyrekleşiyor ve sonunda bu eziyet ölümcül bir yatak yarası ya da pnömoniyle son buluyordu. Kimileri bu hayata tutunur, o küçücük iyileşme olasılığına dört elle sarılırdı. Ama pek çok insan bunu yapmaz, yapamazdı. Dolayısıyla

beyin cerrahı ameliyat kararı alırken bu ayrımı yapmayı öğrenmek zorundaydı.

Bu kariyere adım atmaktaki amacım aslında biraz da ölümü keşfetme isteğimdi: Ölümün peşine düşmek, üzerindeki sır perdesini aralamak, onunla göz göze gelmekti. Bu bağlamda nörocerrahi benim için bulunmaz bir cazibeye sahipti, çünkü beyinle bilincin iç içe geçtiği bir çalışma alanına ek olarak, yaşamla ölümün de iç içe geçtiği o arafta durma imkânı sağlıyordu. İkisinin arasındaki boşlukta geçen hayatlar, şefkatin ve sevginin ön planda olduğu bir çalışma ortamının yanı sıra, kendi kişisel gelişimim için de bir fırsat olacaktı: Saçma materyalist heveslerden, kendini beğenmiş ego safsatalarından olabildiğince uzaklaşıp *işin özüne*, meselenin kalbine inebilmek, ölüm-kalım mücadelesinde doğru kararlar alabilmek... Kendini aşmak bu değilse, neydi ki?

Fakat eğitimim ilerledikçe, ortaya bambaşka bir manzara çıkmaya başlamıştı. Ardı arkası kesilmeyen onca kafa travmasıyla boğuşurken, kritik anların göz kamaştırıcı ışığına bu kadar yakından bakmak, gözümü hepten kör etmişti. Bu tıpkı doğrudan güneşe bakarak astronomi öğrenmeye benziyordu. Kritik anlarında hastaların *yanında* olabilmek çok başka bir şeydi; benim yaptığım ise sadece o an *orada* bulunmaktı. Çok fazla ıstıraba tanık olmuştum ve işin kötü yanı, buna alışmaya başlamıştım. İlginç ama insan kan içinde yüzmeye bile alışabiliyordu! Hatta hayattan keyif bile alabiliyordu. Aynı fırtınaya kapılıp aynı sala tutunmaya çalışan diğer hemşire ve doktorlarla sohbet edip dostluklar kurabiliyordu.

Travmalar söz konusu olduğunda, asistan arkadaşım Jeff'le aramızda müthiş bir işbirliği vardı. Getirilen hastanın kafa yaralanması da varsa, Jeff beni hemen travma odasına çağırır ve birlikte her zaman uyum içinde çalışırdık. Önce Jeff yaralının karnını

muayene eder, sonra topu bana atıp bilişsel fonksiyonları hakkındaki görüşümü sorardı. Bir keresinde cevap olarak, "İstese senatör bile olabilir," demiştim, "ama küçük bir eyaletten!" Jeff bu esprime kahkahalarla gülmüş ve o günden sonra kafa travmalarının ciddiyet derecesini belirtirken ölçek olarak eyalet nüfusunu baz almaya başlamıştık. Örneğin Jeff ne yoğunlukta bir tedavi uygulanacağına karar vermeye çalışıyorsa, "Hastamız Wyoming mi, yoksa Kaliforniya mı?" diye bana sorardı. Bazen de sıra bana gelirdi: "Kan basıncının oynak olduğunu biliyorum, ama hemen ameliyata almazsak, Washington'dan Idaho'ya düşecek. Hastanın durumunu stabilize edebilir misin?"

Bir gün tam kafeteryaya inip her zamanki öğlen atıştırmalığım olan diyet kola ile dondurmalı sandviçimi almıştım ki, çağrı cihazım bipledi. Durumu çok ciddi olan bir yaralı hastaneye getirilmek üzereydi. Travma odasına koşup dondurmalı sandviçimi bilgisayar ekranının arkasına tıkıştırmamla ilkyardım görevlilerinin içeri girmesi bir olmuştu. Bir yandan telaşla sedyeyi itekliyor, bir yandan da hastanın detaylarını sayıp döküyorlardı: "Yirmi iki yaşında, erkek, motosiklet kazası, saatte yetmiş kilometre hızla gidiyormuş, burundan beyin akması olabilir..."

Hemen işe koyulup önce bir entübasyon seti isteyerek hastanın hayati fonksiyonlarını gözden geçirdim. Hastayı sağ sağlim entübe ettikten sonra yara berelerini kontrol ettim: Yüzü parçalanmış, gözbebekleri büyümüştü ve her yeri çizik içindeydi. Beyindeki ödemi azaltmak için mannitol[1] yükleyip acil olarak tomografiye götürdüğümüzde, manzara pek iç açıcı değildi; hastanın kafatasında kırık ve beyin dokularında yaygın kanama vardı. Yapacağım

(1) Suyun dokulardan plazmaya geçişini artırarak sıvı hacminde ve basıncında azalmaya neden olan bir solüsyon. -çn.

operasyonun detaylarını şimdiden planlamaya başlamıştım. Kafa derisinde açacağım kesinin yerini, matkapla kafatasını nasıl deleceğimi ve kafa içinde biriken kanı nasıl boşaltacağımı çoktan hesaplamıştım. Fakat yaralının kan basıncı aniden düşünce, alelacele yeniden travma odasına alınmıştı. Ve travma ekibindeki diğer arkadaşlar tam içeri girdiği sırada genç adamın kalbi durdu. Herkes adamın başına üşüşmüştü: Kasıktaki femoral artere kateter yerleştiriliyor, göğüs tüpü takılıyor, serumuna ilaçlar enjekte ediliyor ve bütün bunlar olurken, kan dolaşımının devam etmesi için bir çift yumruk sürekli kalbi pompalıyordu. Aradan otuz dakika geçmişti ve artık ölmesine izin vermekten başka çaremiz yoktu. Zaten böyle bir kafa travmasıyla, ölüm çok daha evla bir seçenekti ve odadaki herkes bu konuda sessiz bir mutabakat içindeydi.

Ben travma odasından dışarı çıkarken, gencin ailesi odaya alınmıştı. Oğullarını son kez göreceklerdi. Tam o sırada aklıma diyet kolamla dondurmalı sandviçim geldi... ve travma odasının boğucu sıcağı. Acildeki asistanlardan birine yerime bakmasını söyleyip gerisingeri travma odasına giderek tıpkı bir hayalet gibi sessizce içeri süzüldüm. Kurtaramadığım gencin cesedinin önündeki dondurmalı sandviçimi kurtaracaktım!

Dondurucuda otuz dakika dondurmalı sandviçi hayata döndürmeye yetmişti. Gözü yaşlı aile oğluna son kez veda ederken, aklımdan geçen düşünce, dilime gelen çikolata parçacıklarının ne kadar *leziz* olduğuydu. Kişisel gelişiminin peşinde bir doktor olarak geçirdiğim şu kısacık zaman zarfında, manevi aşama kaydedeceğim derken manevi aşınmaya mı uğramıştım yoksa?

Birkaç gün sonra, tıp fakültesinden arkadaşım olan Laurie'ye araba çarptığını ve beyin ameliyatı geçirdiğini öğrenmiştim. Ameliyat esnasında Laurie'nin kalbi durmuş, güçlükle geri döndürül-

müş ve ertesi gün ölmüştü. Daha fazlasını bilmeme gerek yoktu. Eskiden herhangi biri için, "Araba kazasında öldü," dediklerinde aklıma bundan daha fazlası gelmezdi. "Araba kazası" sadece araba kazasından ibaretti. Oysa şimdi bu sözcükleri duyunca Pandora'nın kutusu açılıyor ve gözümün önüne sürüyle görüntü geliyordu: son sürat getirilen sedye, travma odasının yerlerine akan kan, Laurie'nin gırtlağından aşağı sokulan tüp, göğsüne uygulanan kalp masajı. Laurie'nin kafa derisini tıraş eden eller pekâlâ kendi ellerim olabilirdi. Kafa derisini kesip açan neşter, kafatasını delip geçen matkabın vızıltısı, yanık kemik kokusuyla birlikte ortalığa saçılan kemik tozları ve kafatasının bir parçası yerinden çıkarılırken duyulan o korkunç çatırtı. Her şey gözümün önündeydi. Laurie'nin saçlarının yarısı tıraşlanmış, kafası muhtemelen deforme olmuştu. Ve artık kendine bile benzemiyordu. Arkadaşlarının, hatta ailesinin bile tanıyamayacağı bir haldeydi. Belki göğsüne tüp takılmıştı ve bir bacağı askıya alınmıştı...

Detayları sormama bile gerek yoktu. Çünkü hepsi fazlasıyla gözümün önündeydi.

O an empati kurmakta başarısız olduğum tüm vakalar gözümün önüne gelmişti: Hastaların endişelerini hafife aldığım ya da daha öncelikli sorunlar olduğu için ağrılarını önemsemediğim bütün o anlar zihnime hücum ediyordu. Çektikleri acıyı görüp kayda geçerek itinayla teşhisimi koyduğum, ama yeterince önemsemediğim bütün o insanlar –şimdi adeta intikam alırcasına– amansız bir öfkeyle geri dönmüştü.

Korkarım ki, gün geçtikçe Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ta tarif ettiği şu klişe doktor tipine benziyordum. Kendini boş bir şekilciliğe kaptırmış, ezbere hasta tedavi eden ve işin insani boyutunu bütünüyle gözden kaçıran sözde bir doktor! ("Doktorlar Nataşa'ya

hem tek tek hem konsültasyona geliyorlardı; sürekli Fransızca, Almanca, Latince konuşuyorlar, birbirlerini suçlayıp eleştiriyorlar, bildikleri bütün hastalıkların tedavisine yarar türlü türlü ilaçlar veriyorlardı; ama her ne kadar sıradan bir fikir olsa da, Nataşa'nın çektiği hastalığı bilmelerinin tıbben mümkün olmadığı fikri hiçbirinin aklına gelmiyordu.") Bir keresinde, kısa zaman önce beyin kanseri teşhisi konmuş bir anne gelmişti. Şaşkındı, korkuyordu ve büyük bir kararsızlık içindeydi. Ben ise yorgundum ve yaptığımız konuşmaya aklımı veremiyordum. Sorularını çabuk çabuk cevaplayarak geçiştirmiş, ameliyatın başarılı olacağını söylemiş ve soruları gerektiği gibi cevaplamaya vakit olmadığına kendimi ikna etmiştim. *Peki, niçin zaman yaratamamıştım?* Emekli asker olan huysuz bir hastamız haftalar boyunca doktor, hemşire ve fizik tedavi uzmanlarının hiçbir tavsiye ve uyarısını dikkate almamış ve en sonunda da dikişi patlamıştı. Ameliyathaneden çağrılıp açılan yaraya dikiş atarken adamcağız acı içinde inliyor, bense içimden, *Sen bunu hak ettin*, diyordum.

Elbette hiç kimse bunu hak etmezdi.

Doktor Öyküleri adlı kitabın yazarı William Carlos Williams ve cerrah-yazar Richard Selzer'ın çok daha kötü itiraflarda bulunduğunu bilmek benim için küçük de olsa bir teselli olmuştu. Ben de sonraki günlerde elimden gelenin en iyisini yapmak için kendime söz vermiştim. Yaşanan onca trajedi ve hüsranın ortasında, insan ilişkilerinin ne kadar önemli olduğunu gözden kaçırmaktan korkuyordum. Söz konusu olan hastalarla aileleri arasındaki ilişkiden çok, doktor-hasta ilişkisiydi. Teknik yeterlilik tek başına yeterli değildi. Bir asistan olarak en büyük idealim hayat kurtarmak da değildi –nasıl olsa herkes günün birinde ölecekti– ama bir hastaya ya da aileye rehberlik etmek, ölümü ya da hastalığı idrak etmesini

sağlamak çok daha önemliydi. Ölümcül beyin kanaması olan bir hasta geldiğinde, beyin cerrahıyla yapılan o ilk görüşme, ailenin o ölümü nasıl hatırlayacağını ebediyen belirleyecek bir etkendi. Bunun huzurlu bir kabulleniş mi ("Onun da ömrü bu kadarmış") yoksa hiç kapanmayacak bir yara mı olacağı ("Doktorlar bizi dinlemedi! Onu kurtarmaya *bile* çalışmadılar!) biraz da cerraha bağlıydı. Ve neşteri yokken, bir cerrahın yegâne silahı sözcüklerdi.

Ciddi beyin hasarının yol açtığı o benzersiz ıstırabın yıkımını hastadan çok yakınları yaşadığı için, bazı şeylerin önemini kavrayamayan sadece doktorlar değildi. Sevdiklerinin etrafında toplanıp kazınmış kafaların içindeki o harabeye dönüşmüş beyinlerin iyileşmesi için dua eden aileler de durumun ciddiyetini kavramaktan uzaktı. Hasta yakınları orada öylece yatmakta olan bedene baktıklarında, onunla yaşadıkları geçmişi, ortak anıları ve ona karşı hissettikleri sevgiyi görüyordu. Benim gördüğüm ise gelecekteki nahoş olasılıklardı; cerrahi yollarla soluk borusuna açılan bir delikten hastaya takılan solunum cihazları, göbeğe açılan bir delikten damla damla verilen sıvı gıdalardı. Hasta, uzun ve sancılı bir sürecin ardından belki sadece kısmen iyileşecek, belki de büyük olasılıkla bir daha hiçbir zaman eskisi gibi olamayacaktı. İşte böyle anlarda, her zamanki tavrımı takınıp ölümün can düşmanı gibi davranmak yerine, ölümün büyükelçisi gibi davranmak çok daha iyi bir seçenekti. Tanıdıkları insanın –o kanlı canlı, hayat dolu bireyin– artık geçmişte kaldığını anlamaları için onlara yardımcı olmam gerekiyordu. Hasta nasıl bir geleceği tercih ederdi, anlamak için benim de onların yardımına ihtiyacım vardı: Kolay bir ölümü mü, yoksa mücadele şansı olmadan sürdürülecek serum ve hortumlara bağlı bir hayat mı?

Gençken daha dindar biri olsaydım, seçtiğim meslek pekâlâ rahiplik olabilirdi, çünkü arayışı içinde olduğum rol kesinlikle bir din adamına özgüydü.

Hastanın onayını almak için ameliyat öncesinde imzalattığımız "aydınlatılmış onam" belgesi benim için artık hukuki bir formaliteden ibaret değildi. Yeni bir ilacın reklam filminde ilacın olası yan etkilerini hızla sayıp döken bir dış sesten farkı olmasa da, benim gözümde artık acı çeken bir yurttaşla varacağımız mutabakatın sözleşmesi gibiydi: *Şimdi bizi bekleyen iş şu ve şunlar da çıkış yolları... Sana söz veriyorum, yolun karşı tarafına geçebilmen için elimden geleni yapacağım.*

Uzmanlık eğitimimin bu aşamasında artık daha verimli ve deneyimliydim. Sonunda birazcık olsun nefes alabilmiş, canımı dişime takma faslını geride bırakmıştım. Ve hastalarımın sağlığından bütünüyle ben sorumluydum.

Bu arada sık sık babamı düşünür olmuştum. Tıp fakültesindeyken Lucy'yle ikimiz Kingman'a ziyarete gittiğimizde babam bize çalıştığı hastaneyi gezdirmişti. Hastalarına nasıl moral ve neşe aşıladığını görmek bizim için oldukça eğiticiydi. Örneğin, kalp ameliyatı geçirmiş olan bir kadın hastasına, "Aç mısın? Yemen için ne getireyim sana?" diye sormuştu.

"Ne olursa!" demişti kadın. "Açlıktan ölüyorum."

"O halde ıstakoz ve bifteğe ne dersin?" Hemen telefona sarılıp hemşire bankosunu arayan babam, "Hastamın canı ıstakoz ve biftek çekiyor; hemen getirin!" demiş ve sonra hastasına dönüp gülümseyerek eklemişti: "Yemeğin yolda, ama hindili sandviç kılığına girmiş olabilir!"

Babamın insanlarla kurduğu rahat ilişki, hastalarına aşıladığı güven duygusu bana her zaman ilham vermişti.

Hastalarımdan biri otuz beş yaşında genç bir kadındı. Yoğun bakımdaki yatağında otururken yüzünde müthiş bir dehşet ifadesi vardı. Kız kardeşinin doğum günü için alışveriş yaparken ani bir epilepsi nöbetiyle kendini bir anda hastanede bulmuştu. Tomografi sonucuna göre, iyi huylu bir beyin tümörü vardı ve kitle beynin ön lobuna baskı yapıyordu. Ameliyatın barındırdığı riskler açısından, tümör, olabilecek en iyi türde ve en şanslı yerdeydi; cerrahi girişim hastanın nöbetlerine son noktayı koyacak ve sorunu bütünüyle ortadan kaldıracaktı. Ameliyatın alternatifi ise toksik etkiye sahip antiepilektik ilaçlara bağımlı bir yaşamdı. Yine de, beyin ameliyatı olma fikrinin kadıncağızın ödünü patlattığı açıkça görülüyordu. Alışkın olmadığı bir ortamda tek başınaydı ve alışveriş merkezinin o bildik gürültülü ortamındayken kendini bir anda hastanede, sürekli ötüp duran yoğun bakım cihazları ve antiseptik kokusuyla dolu bir yoğun bakım ünitesinde bulmuştu. Mesafeli bir tavır takınıp olası tüm risk ve komplikasyonları sayıp dökmeye kalkışsaydım, ameliyat olmayı muhtemelen reddedecekti. Gerçi, pekâlâ öyle de yapabilirdim. Gayet resmi bir ifadeyle söylemem gerekenleri söyler, ret cevabını dosyaya işler ve görevimi yapılmış farz ederek bir sonraki işime bakardım. Fakat böyle yapmak yerine, onun da iznini alarak ailesini bir araya toplayıp sakin sakin konuşarak seçenekleri birlikte gözden geçirebileceğimiz bir görüşme ayarladım. Konuşurken, genç kadının gözünde büyüttüğü kararın o devasa imkânsızlığı giderek küçülmüş ve zor ama makul bir seçeneğe dönüşmüştü. Onu çözülecek bir problem olarak değil, bir insan olarak ele almıştım ve o da ameliyatı seçmişti. Ameliyat

gayet başarılı geçmiş ve genç kadın iki gün sonra evine dönüp bir daha hiç nöbet geçirmemişti.

Ağır hastalıklar bir hastanın –hatta hastayla birlikte tüm ailenin– hayatını değiştirebilecek etkiye sahiptir. Beyinle ilgili hastalıklarda ise bu duruma bir de kendine özgü muammalar, sıra dışı bilinmezlikler eklenir. Örneğin, bir evladın ölümü anne-baba için zaten yeterince korkunç bir yıkımdır, peki ya beyin ölümü? Bedeni hâlâ sıcak, kalbi hâlâ atmaktayken, beyin ölümü gerçekleşmiş bir evladın acısına insan nasıl katlanabilir? İngilizcede "felaket" anlamına gelen *disaster* sözcüğünün kökeni "dağılan, parçalanan yıldız" *(dis-a-star)* anlamına gelir. Bir beyin cerrahı teşhisini açıklarken, hastasının gözlerinde beliren bakışı herhalde hiçbir şey bundan daha iyi betimleyemez. Bazen aldığımız haber öylesine şok edicidir ki, beynimiz kısa devre yapar. Bu durum tıpta "psikojenik" olgu olarak tanımlanır. Kötü haber aldıktan sonra düşüp bayılan insanların verdiği bedensel tepkinin daha şiddetli bir versiyonudur. Annemin babası, 1960'ların Hindistan kırsalında kızının eğitim hakkını savunmuş olan ileri görüşlü bir adamdı. Annem üniversitede okurken, biricik babasının uzun bir tedavi sürecinin ardından ölüm haberini aldığında tek başınaydı ve üzüntüsünden psikojenik bir nöbet geçirmiş ve bu durum cenazeye katılmak için eve dönene kadar devam etmişti. Örneğin, beyin kanseri teşhisi konan bir hastam bir anda durup dururken komaya girmişti. Üstelik sebebini araştırmak için yaptığımız laboratuvar testleri, çektiğimiz tomografi ve EEG'lerin hiçbiri sonuç vermiyordu. Nihai test ise gayet basitti: Hastanın elini havaya kaldırıp yüzüne çarpacak şekilde serbest bırakmak! Psikojenik yani "sahte" koma halindeki bir hastanın tepkisizliğini bitirebilecek tek şey, ancak kendine vurmaktan kaçınacak kadar iradeye sahip olmasıdır. Tedavi yöntemi

ise ikna edici bir şekilde konuşarak hasta uyanıncaya kadar güven verici sözlerle ona ulaşmaya çalışmaktır.

Beyinde gelişen kanserler birincil ve ikincil olmak üzere iki türe ayrılır. Birincil beyin tümörleri beyinde doğup büyüyen tümörlerdir; ikincil beyin tümörleri ise vücudun başka bir noktasından, genellikle de akciğerlerden beyne sıçrayarak gelişen metastatik tümörlerdir. Cerrahi girişim hastalığı kesin olarak tedavi etmez, ama yaşam süresini uzatır. Birçok insan için beyin kanseri bir belki iki yıl içinde ölüm demektir.

Bayan Lee ellili yaşlarının sonundaydı. Yeşil gözlerinin feri sönmüş, 150 km uzaktaki evine yakın bir hastaneden benim servisime nakledileli iki gün olmuştu. Tertemiz kot pantolonu ve içine soktuğu kareli gömleğiyle başucunda bekleyen kocası, sürekli parmağındaki nikâh yüzüğüyle oynuyordu. Kendimi tanıtıp yanlarına oturdum ve kadın bana hikâyesini anlattı: Geçtiğimiz birkaç gün boyunca sağ elinde garip bir karıncalanma hissetmiş ve sonra elinin kontrolünü giderek kaybetmeye başlamıştı. Öyle ki, bir süre sonra bluzunun düğmelerini bile ilikleyemez olmuştu. Bunun üzerin felç geçirdiğini sanıp yerel sağlık merkezine gitmiş ve orada kendisine MR çekildikten sonra buraya gönderilmişti.

"Çekilen MR'ın sonucunu size söylediler mi?" diye sordum.

"Hayır." İşin zor kısmı her zamanki gibi başkasına bırakılmıştı. Kötü haberi vermenin kimin işi olduğu bizim de onkologla aramızda her zaman atışma konusuydu. Benim de kaytardığım çok olmuştu. Ama artık buna bir son vermek gerekiyordu.

"Pekâlâ," diyerek söze girdim. "Konuşmamız gereken çok şey var. Ama önce, sizin için mahsuru yoksa sormak isterim; olan bitenin ne olabileceği konusunda *sizin* bir fikriniz var mı?"

"Şey, ben felç geçiriyorum sanmıştım, ama sanırım... geçirmiyorum?"

"Haklısınız. Felç geçirmiyorsunuz." Bir an duraksadım. Karşımdaki kişi bildiği hayatı tamamen geride bırakıp bambaşka bir hayata adım atmak üzereydi. O ve kocası *beyin kanseri* teşhisini duymaya pek hazır görünmüyordu. Zaten böyle bir şeye kim hazır olabilirdi ki? Galiba en iyisi konuya birkaç adım geriden girmekti. "MR görüntülerinde beyninizde bir kitle olduğu görülüyor ve semptomlarınıza sebep olan da bu."

Sessizlik.

"MR görüntülerini görmek ister misiniz?"

"Evet."

Yatağın yanı başındaki bilgisayarda görüntüleri açıp Bayan Lee'nin tam olarak neye baktığını anlayabilmesi için ekranda önce burnunu, gözlerini ve kulaklarını gösterdim. Sonra tümöre işaret ederek etrafı yamru yumru beyaz bir halkayla çevrili siyah nekrotik çekirdeği gösterdim.

"Nedir bu?" diye sordu Bayan Lee.

Her şey olabilir. Belki de bir enfeksiyon. Bunu ancak operasyondan sonra söyleyebiliriz.

Malum soruyu savuşturmak için hâlâ direniyor, kafalarının içindeki bariz endişeyi görsem de, adını koymayı bilerek geciktiriyordum.

"Ameliyattan önce emin olamayız," diye söze girdim, "ama bir beyin tümörü gibi görünüyor."

"Kanser mi?"

"Dediğim gibi, bunu ancak kitle çıkarılıp patolojik incelemesi yapıldıktan sonra söyleyebiliriz, ama tahmin etmem gerekseydi, evet derdim."

Aslında MR görüntüsündeki tümörün glioblastom olduğundan hiçbir şüphem yoktu. Glioblastom, tıp literatüründeki en agresif, en kötü beyin tümörüydü. Yine de moral bozmadan Bayan Lee ve eşinden aldığım ipuçları eşliğinde adım adım ilerlemeye gayret ediyordum. Zaten beyin kanseri olasılığını bir kez duyduktan sonra, söylediklerimin geri kalanını duyduklarından bile şüpheliydim. Sonuçta dert kazanla gelir, kaşıkla pay edilirdi. Her şeyi bir çırpıda duymak isteyen hasta yok denecek kadar azdı; çünkü bir çoğu duyduğunu hazmetmek için zamana ihtiyaç duyar, iyileşme şansı olup olmadığını bile sormazdı. Düşme ya da trafik kazası gibi travma vakalarında durumu açıklayıp önemli kararlar almak için sadece on dakikanız varken, bu gibi durumlarda işleri daha ağırdan almak mümkündü.

Bayan Lee ve eşiyle sakin sakin konuşup sonraki birkaç gün içinde kendilerini neyin beklediğini bir bir anlatmam gerekiyordu: Ameliyatın mahiyetini, kozmetik açıdan görünüşünün bozulmaması için saçının sadece küçük bir kısmını tıraş edeceğimizi, ameliyat sonrasında kolunun muhtemelen daha güçsüz olacağını ama sonra yeniden eski gücüne kavuşacağını, her şey yolunda giderse üç gün içinde taburcu olacağını, bunun sadece bir maratonun ilk etabı olduğunu, dinlenmeye önem vermesi gerektiğini ve şimdi konuştuğumuz hiçbir şeyi unuturum diye endişe etmemesini, çünkü nasıl olsa her şeyi tekrar konuşacağımızı söylemiştim.

Ameliyattan sonra tekrar konuştuğumuzda, bu defa konumuz kemoterapi, ışın tedavisi ve iyileşme şansıydı. Şimdiye dek öğrendiğim birkaç temel kural varsa, birincisi şuydu: Rakamsal istatistikler akademik araştırmalar içindir, hastane odaları için değil! Standart sağ kalım istatistiği olarak bilinen Kaplan-Meier eğrisi, belli bir sürenin sonunda hayatta kalan hasta sayısını ölçümler. Te-

davilerin başarı derecesini, bir hastalığın görülme sıklığını ve buna bağlı ölüm oranlarını belirlemek açısından önemli bir ölçektir. Glioblastom için sağ kalım eğrisi sert bir düşüş gösterir. Hastaların yaklaşık yüzde 95'i ilk iki yıl içinde hayatını kaybeder. Öğrendiğim ikinci önemli kural ise şuydu: Evet, açık ve net olmak, hastaya doğru bilgi vermek önemlidir, ama umut için de daima yer açmak gerekir. Örneğin bir hastaya, "Ortalama yaşam süresi on bir ay" ya da "İki yıl içinde ölme ihtimaliniz yüzde doksan beş" gibi şeyler söylemek yerine, ben olsam, "Aylar, hatta birkaç yıl yaşayan birçok hastamız var," derdim. Çünkü bana göre bu çok daha dürüst bir yaklaşımdı. Ne de olsa, bir hastaya çan eğrisinin tam olarak neresinde olduğunu söylemek zaten imkânsızdı: Altı ay mı, yoksa atmış ay mı yaşayacağını kim bilebilirdi ki? Yeterince dürüst olmak varken, kesin rakamlar vermeye kalkışmak bana göre sorumsuzluktu. Tanrıcılık oynayıp rakamlar veren, hastasına "altı ay" ömrü kaldığını söyleyen doktorlar – onlar kim oluyordu ve istatistikten ne anlarlardı; doğrusu, insan merak ediyordu!

Hastalar haberi duyduklarında genellikle sessizliğe gömülür. (İngilizcede "hasta" anlamına gelen *patient* sözcüğünün aynı zamanda, "zorluklara sessizce göğüs geren, sabırlı kişi" anlamına gelmesi belki de bu yüzdendir.) Ağırbaşlılıktan mı, yoksa şoktan mı bilinmez, ama böyle durumlarda genellikle sessizlik hüküm sürer. Ve hastanın elini tutmak tek iletişim yolu olup çıkar. Metanetli olanları hemen dik durarak cesaretlenir (aslında bu genellikle hastanın kendisinden çok eşidir): "Var gücümüzle savaşıp bu hastalığı yeneceğiz, doktor." Cephaneliklerindeki silahlar duadan başlar, para, şifalı bitkiler ve kök hücre tedavisine kadar uzanır. Ama bu dik duruş bana hep kırılgan görünür, çünkü yıkıcı bir umutsuzluk kadar kötü olan tek şey gerçekdışı bir iyimserliktir. Yine de bu defa söz konusu acil bir ameliyat olduğundan, savaşçı bir tavır

takınmak duruma uygun sayılırdı. Ameliyathanede, çürümeye yüz tutmuş koyu gri tümör, beynin şeftali pembesi kıvrımlarını ele geçirmeye çalışan bir istilacı gibi görünmüştü gözüme ve beni gerçekten öfkelendirmişti (*Seni adi piç kurusu, yakaladım seni!* diye söylenmem de çabasıydı.) Gözle görülemeyen mikroskobik kanser hücrelerinin bu sağlıklı görünen beyne çoktan yayıldığını bilsem de, tümörü bulunduğu yerden çıkarmak gayet tatmin edici bir duyguydu. Neredeyse kaçınılmaz görünen nüksetme olasılığını düşünmeyi ise başka bir güne bırakmak en doğrusuydu. Önümüzdeki dert kazanını kafaya dikmek mümkün olmadığından, kaşık kaşık ilerlemek daha gerçekçi olacaktı. İnsan ilişkilerine açık olmak demek, olağanüstü gerçekleri yüksek bir dağın zirvesinden bir çırpıda haykırmak demek değildi. Hastayı dağın eteklerinden alıp yol boyunca eşlik ederek onu olabildiğince yukarıya taşımak demekti.

Fakat insan ilişkilerine açık olmanın da elbet bir bedeli vardı.

Uzmanlık eğitimimin üçüncü yılında, bir akşam genel cerrahiden arkadaşım olan Jeff'le karşılaşmıştım. Genel cerrahi de en az beyin cerrahisi kadar yoğun ve zorlu bir branştı. İkimiz de birbirimizin moral bozukluğunu hemen fark etmiştik. "Önce sen," dedi Jeff. Yanlış renkte ayakkabı giydiği için kafasından vurularak komaya giren çocuğun öldüğünü söyledim. Oysa kurtulmaya çok yaklaşmıştı... Son birkaç gündür servise sürekli ameliyatı mümkün olmayan ölümcül beyin tümörleri geliyordu ve bütün umudum bu çocuğun iyileşmesiydi. Ama ne yazık ki başaramamıştı. Jeff bunu duyunca duraksadı. Onun moralini bozan şeyin ne olduğunu anlatacaktı. Ama bunu yapmak yerine gülerek koluma bir şaplak attı ve şöyle dedi: "Şey, galiba bugün bir şey daha öğrendim: İş konusunda moralim ne kadar bozuk olursa olsun, teselli bulmak için bir beyin cerrahıyla konuşmam yeterli."

O gece bir anneye yenidoğan bebeğinin beyinsiz dünyaya geldiğini ve kısa süre sonra öleceğini uygun bir dille açıkladıktan sonra arabama binmiş ve eve dönerken radyoyu açmıştım. Kaliforniya'da devam eden kuraklıktan bahsediliyordu haberlerde. Aniden gözlerimden yaşlar boşalmaya başlamıştı.

Hastaların bu gibi anlarına *eşlik* etmenin elbette duygusal bir bedeli vardı, ama ödülleri de vardı. Neden bu mesleği seçtiğimi ya da buna değip değmediğini sorguladığım tek bir gün, tek bir an bile olmamıştı. Bir insanın hayatını kurtarmak, hayatından da öte, kişiliğini hatta ruhunu kurtarmak, tartışılmayacak kadar kutsaldı.

Bir hastaya beyin ameliyatı yapmadan önce, ilkin onun zihnini anlamam gerektiğini fark etmiştim: Onun kişiliğini, değerlerini, hayatını yaşamaya değer kılan şeyin ne olduğunu ve o hayatın sona ermesini makul kılacak yıkımın boyutunu anlamak önemliydi. İnsanın başarma azmi yüksek olunca, karşılığında ödediği bedel de yüksek oluyor, kaçınılmaz başarısızlıklar insanın omuzlarına dayanılması zor bir vicdan azabı yüklüyordu. Ama hekimliği kutsal ve zor kılan da zaten bu yüktü: Bir başkasının derdini yüklenmek için bazen o ağırlığın altında ezilmek gerekiyordu.

Uzmanlık eğitiminde yolu yarıladığınızda, ilave başka eğitimler için de zaman ayırmanız gerekir. Beyin cerrahisi tıpta belki de benzeri bulunmayan kendine özgü bir niteliğe sahiptir; kusursuzluk gerektiren tüm alanlarda olduğu gibi birden fazla alanda mükemmellik gerektirir. Bu branşı sırtlayabilmek için, beyin cerrahları başka alanlara da geçiş yapmak ve o alanlarda da uzmanlaşmak zorundadır. Bazen bu alan, gazeteci-beyin cerrahı Sanjay Gupta örneğinde olduğu gibi sosyolojik bir saha da olabilir. Ama çoğu doktor branşıyla ilgili bir çalışma sahasına odaklanmayı ter-

cih eder. Bu anlamda bir beyin cerrahı için seçilebilecek en zorlu ve prestijli çalışma alanı nörobilimdir.

İhtisasın dördüncü yılında, basit motor hareketlerin nörobilimi ile nöral prostetik cihaz teknolojisini geliştirmeyi amaçlayan bir Stanford laboratuvarında çalışmaya başlamıştım. Bu laboratuvarda felçlilerin bir bilgisayar imlecini ya da robot kolunu düşünce gücüyle hareket ettirmelerine olanak sağlayan nöral protezler geliştiriliyordu. Laboratuvarın başında ise elektrik mühendisi ve aynı zamanda nörobiyolog olan bir profesör vardı. İkinci kuşak bir Hint göçmeni olan profesörümüz herkesin "V" diye seslendiği samimi ve sevecen bir adamdı. V ile aramızda yedi yaş vardı ve benden büyük olmasına rağmen çok iyi anlaşıyorduk. Ağabey-kardeş gibiydik. V'nin laboratuvarı, beyin sinyallerini okuma konusunda dünya lideri olmuştu. Onun onayıyla giriştiğim projenin amacı ise tam tersiydi: beyne sinyal göndermek! Ne de olsa, şarap kadehini ne kadar sıkı tuttuğunu *hissedemeyen* bir robot kolunuz varsa, tuttuğunuz bütün kadehleri kırmanız kaçınılmazdı. Beyne sinyal gönderilmesi ya da "nöromodülasyon" adıyla bilinen tedavi yönteminin ileriye dönük faydaları elbette bundan çok daha geniş kapsamlıydı: nöral ateşlemeyi kontrol edebilmek, majör depresyondan Huntington hastalığına, şizofreniden Tourette sendromuna ve hatta obsesif kompülsif bozukluğa kadar bugün etkin tedavisi hâlâ mümkün olmayan pek çok nörolojik ve psikiyatrik hastalığın tedavisini mümkün kılacaktı... Olasılıkların sonu yoktu. Cerrahiyi şimdilik bir kenara bırakıp gen terapisindeki yeni teknikleri "türünün ilk örneği" olacak bir dizi deneyde kullanmak üzere çalışmalarıma başlamıştım. Aradan bir yıl geçtikten sonra, bir gün V'yle ikimiz haftalık toplantılarımızdan birinde oturmuş karşılıklı sohbet ediyorduk. Zaman içinde bu sohbetlerimizi giderek daha çok sever olmuştum. V tanıdığım diğer bilim insanlarına benzemiyordu.

Tatlı dilli, düşünceli bir insandı ve klinikteki görevini son derece önemsiyordu. Bana kaç defa itirafta bulunmuş, "Keşke ben de cerrah olsaydım," diye kim bilir kaç kez hayıflanmıştı. Zaman içinde öğrendiğim bir şey varsa o da şuydu: Bilim de en az diğerleri kadar politik, rekabetçi ve sert bir meslekti ve şeytana uyup kestirme yol arayışına girenlerle doluydu.

Ama V dürüst ve güvenilir biriydi. İlerlemek için her zaman doğru yolu seçen ve kendini pazarlama ihtiyacı duymayan bir bilim insanıydı. Çoğu bilim insanı, çalışmalarının prestijli akademik dergilerde yayımlanması, isimlerinin bilimsel yayınlarda görünmesi için dalavereye başvururken, V bizim tek yükümlülüğümüzün bilimsel hikâyeye sadık kalmak olduğunu söylerdi. Tahrifat kabul edilemez, sahicilikten ödün verilemezdi. Hem bu kadar başarılı olup hem de iyiliğe bu kadar adanmış biriyle daha önce hiç tanışmamıştım. V tam bir erdem timsaliydi.

O gün karşısında otururken, V'nin yüzünde her zamanki gülümsemesi yerine sıkıntılı bir ifade vardı. V derin bir iç çekip, "Şimdi senden hekim şapkanı takmanı isteyeceğim," dedi.

"Tamam."

"Pankreas kanseri olduğumu öğrendim!"

"V... Pekâlâ. Şimdi bana her şeyi en başından anlat."

V kilo kaybı ve hazımsızlık şikâyetinden söz edip aslında bu bu aşamada standart prosedür sayılmasa da, "önlem amaçlı" çektirdiği BT taramasında görünen kitleden bahsetti. İleride olabilecekleri, yakın gelecekte kendisini bekleyen kötü şöhretli Whipple ameliyatını ("Kendini kamyon çarpmış gibi hissedeceksin," demiştim ona), bu ameliyatı yapabilecek en iyi cerrahları, hastalığının karısı ve çocukları üzerindeki olası etkilerini ve uzun süreli yokluğu sırasında laboratuvarda işlerin nasıl yürütüleceğini konuşmuştuk. Pankreas kanseri iyileşme şansı oldukça düşük olan bir kanser

türüydü, ama elbette V'nin durumunda işlerin nasıl yürüyeceğini kimse bilemezdi.

V duraksadı. "Paul, sence yaşadığım hayat amacına ulaştı mı? Boş bir hayat mı yaşadım, yoksa doğru seçimler mi yaptım?"

Şok olmuştum. Erdem timsali olarak nitelediğim biri bile ölümün soğuk yüzü karşısında bu soruları sorabiliyordu!

V'nin ameliyatı, kemoterapi ve ışın tedavileri zorlu geçse de başarıya ulaşmıştı. Bir yıl sonra ben hastanedeki görevime geri dönmek üzereyken, o da işinin başına geri dönmüştü. Saçı seyrelip beyazlamış, gözlerinin feri sönmüştü. Son haftalık toplantımızda, V bana dönüp şöyle dedi: "Biliyor musun, bugün ilk kez bütün bunlara değdi gibi geliyor bana. Yani elbette çocuklarım için her türlü zorluğa katlanırım, ama bugün ilk defa tedavim süresince çektiğim bütün o acılara değdiğini düşünüyorum."

Biz doktorlar, hastalarımıza yaşattığımız cehennem azabından ne kadar da habersizdik.

İhtisasın altıncı yılında tam zamanlı olarak hastaneye dönüş yapmıştım. V'nin laboratuvarındaki araştırmalarımla artık sadece tatil günlerimde ve boş zamanlarımda ilgilenebiliyordum; sanki boş zamanım varmış gibi! Çoğu insan, hatta en yakın çalışma arkadaşlarınız bile nörocerrahi ihtisası denen şeyin nasıl bir kara delik olduğunu anlamaktan uzaktır. Bir gece uzun ve zor bir ameliyatta bize yardımcı olmak için akşam ona kadar hastanede kalan gözde hemşirelerimden biri bana dönüp, "Tanrı'ya şükür, yarın izinliyim. Sen de izinli misin?" diye sormuştu.

"Şey, hayır."

"Ama en azından yarın daha geç gelirsin herhalde? Genelde kaçta iş başı yapıyorsun?"

"Sabah altıda."

"Olamaz! Ciddi misin?"

"Evet."

"Her gün mü?"

"Her gün."

"Hafta sonları da mı?"

"Hiç sorma."

İhtisas eğitiminde bir laf vardır: Günler uzun, yıllar kısadır. Beyin cerrahi ihtisasında ise gün genellikle sabahın altısında başlar, ameliyatlar ne zaman biterse o zaman sona ererdi. Bu da biraz ameliyathanede ne kadar hızlı olduğunuza bağlıydı.

Bir asistanın cerrahi yeteneği teknik becerisi ve hızıyla ölçülür. Ameliyathanede ne baştan savmalığa yer vardır ne de yavaşlığa. İlk dikişinizden itibaren kılı kırk yararak gereğinden fazla vakit harcadığınız anda, ameliyat hemşiresi hemen laf atacak ve, "Görünüşe bakılırsa, aramızda bir plastik cerrah var!" diyecektir. Tabii dalga geçmek için şöyle de diyebilir: "Stratejini çözdüm: Sen yaranın üst kısmını dikene kadar alt kısmı kendiliğinden iyileşmiş olacak! Ve iş yarıya inecek – çok zekice!" Bir baş asistan ise yanındaki çaylağa tavsiyede bulunurken, "Önce hızlı olmayı öğren. İyi olmayı sonra öğrenirsin," diyecektir. Ameliyathanede herkesin gözü sürekli saattedir. Zaman hasta için önemlidir: Hasta ne kadar süredir anestezi altında, bilmek gerekir. Uzun operasyonlarda sinir hasarı, adale zedelenmesi gibi riskler söz konusu olabilir, böbrekler iflas edebilir. Zaman diğerleri için de önemlidir, çünkü doğal olarak herkes işini bir an önce bitirip eve gitmek istemektedir.

Zamandan tasarruf etmek için iki strateji vardır; tıpkı kaplumbağa-tavşan hikâyesinde olduğu gibi. Tavşan olabildiğince hızlı hareket eder; öyle ki süratinden elleri bile görünmez, aletler şıngırdar, hatta bazen gürültüyle yere düşer ve cilt tabakası bir per-

de edasıyla açılır; daha kemik tozu yere inmeden kafatası kapağı tepsidedir. Fakat bu süratin doğal sonucu olarak kesi yeri ucundan köşesinden genişletilmek, tekrar elden geçirilmek zorundadır, çünkü iyi ayarlanamamıştır. Oysa kaplumbağa her hareketini tartarak ilerler; düşünmeden atılmış tek bir adım yoktur; iki kez ölçer, bir kere keser. Operasyonun hiçbir aşamasına geri dönmek gerekmez; her şey hatasız ve düzgün bir şekilde yürür. Eğer tavşan çok fazla küçük-hata yapar ve düzeltmek için sık sık geri dönmek zorunda kalırsa, yarışı kazanan kaplumbağa olur.

İşin garip yanı, ister coşkulu bir tavşan olun ister dikkatli bir kaplumbağa, ameliyathanede vaktin nasıl geçtiğini anlamazsınız. Alman filozof Heidegger'in söylediği gibi, eğer sıkıntı vaktin nasıl geçtiğinin farkında olmaksa, cerrahlık bunun tam tersidir: Önünüzdeki işe öyle yoğun odaklanırsınız ki, saatin kolları birbirine karışır. İki saat iki dakika gibi gelir. Ve son dikiş atılıp pansuman yapılır yapılmaz, zaman aniden normale döner. Şiddetli bir uğultu misali suratınıza çarpar. Düşünceler ancak neden sonra doluşur kafanıza: Hastanın uyanması ne kadar vakit alır? Bir sonraki vaka ne zaman gelir? Eve ne zaman gidebilirim?

Benim için de durum bundan farklı değildi. İnsan günün uzunluğunu, yorgun ayaklarındaki zonklamayı son ameliyat bitmeden fark edemiyordu. Hastaneden ayrılmadan önce halledilmesi gereken idari işler ise son darbeydi.

Yarına kadar bekleyemez miydi?

Hayır.

Derin bir iç çekiş ve dünya tekrar yüzünü güneşe çevirip dönmeye devam ederdi.

* * *

Baş asistan olduğumda artık neredeyse bütün sorumluluk benim omuzlarımdaydı ve başarı –ya da başarısızlık– şansı her zamankinden daha fazlaydı. Başarısızlığın getirdiği vicdan azabı teknik yeterliliğin *ahlaki* bir gereksinim olduğuna inanmama yol açmıştı. Her şey benim becerime bağlıyken, trajediyle başarı arasındaki farkı belirleyen şey sadece iki milimetreyken, tek başına iyi niyet yeterli değildi

Beyin tümörü şikâyetiyle hastaneye gelip bütün servisin sevgilisi olan küçük Matthew, birkaç yıl sonra günün birinde tekrar hastaneye getirilmişti. Ne yazık ki, tümörün çıkarılması esnasında hipotalamusu hafif hasar görmüş, sekiz yaşındaki sevimli ufaklık şimdi on iki yaşında bir canavara dönüşmüştü. Hiç durmadan yiyor, sık sık öfke nöbetleri geçirip etrafına zarar veriyordu. Annesinin kolları çürük ve yara bere içindeydi. Sonunda Matthew akıl hastanesine kapatılmıştı: Çünkü bir milimetrelik minicik bir hasar Matthew'un içinden bir şeytan çıkarmıştı. Her ameliyata aile ve cerrah birlikte karar verir, risk-fayda hesabını birlikte yaparlardı. Fakat bu yine de yürek burkan bir sonuçtu. Matthew'un yirmi yaşındaki yüz kırk kiloluk halini hayal etmek bile zordu.

Bir gün, Parkinson'dan muzdarip bir hastamızın titremesini tedavi etmek için beyinden içeri girip dokuz santim derine inerek bir elektrot yerleştirmem gerekiyordu. Hedef beynin derinliklerinde, subtalamik nükleus denilen küçük, badem şeklindeki bir bölgeydi. Bu bölgenin farklı bölümleri farklı fonksiyonları tetikliyor; fiziksel, duygusal ve bilişsel alanlara hükmediyordu. Ameliyathanede, titremeyi kesmek için akım verdiğimizde, herkesin gözü hastanın sol elindeydi. Hastanın elindeki titreşim şimdi daha iyi görünüyordu.

Sonra aniden durumu onaylayan mırıltılarımızın arasından hastanın şaşkın sesi duyuldu: "Ben kendimi... çok üzgün hissediyorum."

"Akımı kesin!" dedim.

"Ah, şimdi daha iyi hissediyorum," dedi hasta.

"Akım ve empedansı tekrar kontrol edelim. Tamam mıyız? Evet. Akımı verin..."

"Hayır, olamaz... her şey ne kadar üzücü. Sadece kapkaranlık bir hüzün."

"Elektrotu çıkarıyoruz!"

Elektrotu çekip çıkardık ve sonra yeniden yerleştirdik – bu kez iki milimetre sağa! Titreşim anında kesilmişti. Neyse ki, bu defa hasta kendini iyi hissediyordu.

Bir keresinde gecenin geç bir vaktinde, servisteki uzman beyin cerrahlarından biriyle ameliyattaydık. Beyin sapındaki bir malformasyonun cerrahi tedavisi için suboksipital kraniektomi uyguluyorduk. Bu ameliyat en zor cerrahi girişimlerden biriydi ve söz konusu belki de bedenin en hassas bölgesi olduğu için, ne kadar deneyimli olursanız olun çetrefilli bir süreçti. Fakat o gece elimde adeta sihirli bir değnek vardı. Her şey su gibi akıyordu. Aletler parmaklarımın uzantısı gibiydi. Deri, kas ve kemik dokusu sanki kendiliğinden açılmış ve beyin sapının derinliklerindeki kitleyi, o sarı ve parlak çıkıntıyı gözlerimin önüne sermişti. Uzman doktor aniden beni durdurdu.

"Paul, burayı gerekenden iki milim daha derinden kesersen ne olur biliyor musun?" diye sordu göstererek.

Bütün nöro-anatomi taslakları gözümün önünden geçiyordu.

"Şaşılık mı?"

"Hayır," dedi doktor arkadaşım. "Kilitli kalma sendromu!" Sadece iki milim daha ve hastamız şuuru yerinde olduğu halde, göz kasları dışında bedenen tamamen felç olacak ve sadece göz kırparak iletişim kurabilecekti. Arkadaşım başını mikroskoptan

kaldırmadan devam etti. "Çok iyi biliyorum, çünkü bu ameliyatı üçüncü yapışımda bizzat başıma geldi!"

Nörocerrahi, hem mesleki yeterliliğinize hem de hastanızın kişiliğine karşı yüksek bir sadakat ve sorumluluk gerektirir. Ameliyat kararı kendi yeteneğinize olan güveninizle ilgili olduğu kadar, hastanızın kim olduğu ve ne istediğiyle de ilgilidir. Dolayısıyla hastayı tanımanız, kendisi için neyin önemli olup olmadığını bilmeniz hayatidir. Beynin belli bölgelerinin dokunulmazlığı vardır. Örneğin, birincil motor korteks böyle bir bölgedir ve burada oluşabilecek bir hasar vücuttaki ilgili bölgelerin felç olmasıyla sonuçlanır. Fakat korteksin en kutsal, en dokunulmaz denebilecek bölgeleri dil ve konuşma fonksiyonlarını kontrol eden alanlardır. Beynin sol hemisferinde yer alan bu bölgeler Broca ve Wernicke alanlarıdır. Biri dili anlamak içindir, diğeri ise üretmek için. Broca denilen alanın hasar görmesi halinde, hasta konuşulanları anlayabilir, fakat konuşup yazamaz. Wernicke denilen alanın hasar görmesi halinde ise hasta konuşulanları anlayıp değerlendiremez. Hâlâ konuşabilir, fakat anlamsız kelimeler sarf eder. Ağızdan çıkan sözler birbiriyle bağlantısı olmayan, anlam ifade etmeyen, dil bilgisinden yoksun sözcükler silsilesinden ibarettir. Her iki bölgenin birden hasar görmesi halinde, hasta dünyadan izole bir yaşama mahkûm olur ve onu insan yapan en önemli özelliğinden sonsuza dek mahrum kalır. Bir kafa travması ya da felç sonrasında bu alanların hasar görmesi hekimin elini kolunu bağlayan, hayat kurtarma güdüsünü epey sınırlayan bir faktördür: Anlamlı bir iletişimden yoksun bir hayat, hayat mıdır ki?

Tıp fakültesinde öğrenciyken bu türden sorunu olan bir hastayla tanışmıştım. Atmış iki yaşındaki adamın beyninde tümör vardı. Sabah vizitlerinde odasına girdiğimizde, asistan, "Bugün nasılsınız, Bay Michaels?" diye sorardı.

Adam da gayet nazik bir edayla, "Dört altı bir sekiz on-dokuz!" diye cevap verirdi.

Tümör konuşma merkezine yakın bir yerde olduğundan, konuşma bozukluğuna yol açmıştı. Hastanın ağzından sözcükler yerine sadece sayı dizileri dökülüyordu; ama tonlama ve vurgular gayet yerindeydi ve hasta mimik ve jestlerini kullanarak hâlâ duygularını ifade edebiliyordu: gülümseme, kaş çatma, iç çekme... hepsi vardı. Bir gün Bay Michaels'ın ağzından bir başka sayı dizisi daha döküldü, bu kez sesinde telaş vardı. Belli ki bize bir şey söylemeye çalışıyordu, ama ağzından dökülen rakamlar bizim için hiçbir anlam ifade etmiyordu. Korktuğu ve bir şeylere kızdığı belliydi, ama anlayabildiğimiz başka hiçbir şey yoktu. Ekip odadan çıkmak için hareketlenirken, ben nedense bir süre oyalanıp geride kalmıştım.

Bay Michaels elimi tutup yalvaran gözlerle bana bakarak, "On dört bir iki sekiz," dedi. "On dört bir iki sekiz."

"Üzgünüm."

Bay Michaels gözlerimin içine bakıp yürek paralayan bir sesle yineledi: "On dört bir iki sekiz."

Çaresizce odadan dışarı çıkıp diğerlerine yetişmekten başka yapabileceğim bir şey yoktu. Bay Michaels birkaç ay sonra ölmüş, dünyaya vermeye çalıştığı mesaj her neyse, onunla birlikte gömülmüştü.

Bir tümör ya da malformasyon konuşma merkezine yakın bir bölgedeyse, cerrah çeşitli önlemler alıp farklı taramalar isteyerek hastayı detaylı bir nöropsikolojik muayeneden geçirir. Fakat işin en kritik yanı, bu tür cerrahi girişimlerin hasta uyanık ve konuşur haldeyken yapılmasıdır. Kafatası açılıp beyin ortaya çıkınca, tümörün çıkarılmasından hemen önce, cerrah elle komut edilen yuvarlak uçlu bir uyarı elektrotu kullanarak korteksin küçük bir bölge-

sine küçük bir elektrik akımı gönderir. Ve hastadan bir takım sözel beceriler sergilemesini ister: cisimlerin isimlerini söylemek, alfabeyi saymak vs. gibi. Elektrotun gönderdiği akım korteksin kritik bir bölgesine temas ederse, hastada konuşma kaybı görülür: "A B C Ç D E ıgh ıgh ıgh rrr... F G Ğ H..." Bu yöntemde ameliyat esnasında hasta bayıltılmadığı için tepkilerini gözlemlemek mümkündür. Dolayısıyla tümör beyinden çıkarılırken müdahaleden kaçınılması gereken yaşamsal merkezlerin belirlenmesi daha kolaydır.

Bir akşam yine böyle bir ameliyat için ekipçe hazırlık yaparken, hastanın MR'ını incelemiş ve tümörün konuşma merkezinin tamamını kapladığı fark etmiştim. Bu hiç de iyiye işaret değildi. Hastanın dosyasında ise şöyle bir not vardı: Hastanemizin cerrah, onkolog radyolog ve patologlarından oluşan uzman tümör heyeti, bu vakanın ameliyat için fazla riskli olduğuna karar vermiştir. *O halde cerrah nasıl her şeye rağmen ameliyat kararı alabilmişti?* Tepemin tası atmaya başlıyordu: Sonuçta bir noktadan sonra hayır diyebilmek de işimizin bir parçasıydı. Tam o sırada içeri getirilen hasta gözlerini üzerime dikip bana baktı ve kafasını işaret ederek şöyle dedi: "Bu şeyi lanet beynimden çıkarmanızı istiyorum! Anladınız mı?"

O esnada ekibin başındaki uzman hekim de içeri girmiş ve yüzümdeki ifadeyi görmüştü. Bana dönüp, "Biliyorum," dedi. "Onu bu ameliyattan vazgeçirmek için tam iki saat dil döktüm. Ama yapacak bir şey yok. Hazır mısın?"

Her zamanki alfabe ya da sayı sayma egzersizi yerine, bütün bir ameliyat boyunca fırça yiyip bol bol küfür işitmiştik.

"Bu boktan şeyi hâlâ kafamdan çıkaramadınız mı? Amma da yavaşsınız! Elinizi çabuk tutun! Çıkarın *artık* şu şeyi kafamdan! Bütün günü burada geçirsem de umurumda değil, yeter ki şu lanet şeyi çıkarın!"

Devasa tümörü büyük bir dikkatle çıkarırken, hastanın konuşma kabiliyetinde herhangi bir kayıp ya da etkileşim olmaması için tetikteydim. Hasta hiç durmadan konuşmaya devam ederken, tümör artık küçük bir kültür kabındaydı ve temizlenmiş olan beyni adeta göz kamaştırıyordu.

"Neden durdunuz?" diye sordu hasta. "Siz geri zekâlı falan mısınız? Şu lanet şeyi çıkarın demedim mi ben size!"

"Hallettik," dedim. "Tümörü çıkardık."

İnanılır gibi değildi, ama adam hâlâ konuşmaya devam ediyordu! Peki, bunu nasıl başarıyordu? Tümörün yeri ve büyüklüğü göz önüne alındığında, bunu yapabilmesi tek kelimeyle imkânsızdı. Yoksa küfür haznesi beyindeki konuşma merkezinden değil de, başka bir bölgeden mi yönetiliyordu? Belki de tümör beynin içinde yeni yollar oluşmasına yol açmıştı... Ama şimdi hayret etmenin ya da fikir yürütmenin sırası değildi. Ne de olsa, birinin ameliyata devam edip kafatasını kapatması gerekiyordu.

Artık ihtisasımın tepe noktasına ulaşmış, en temel ameliyatların üstesinden başarıyla gelmiştim. Yaptığım araştırmayla en büyük ödüllere layık görülmüş, ülkenin dört bir tarafından iş teklifleri almaya başlamıştım. Bu arada Stanford'da tam da benim ilgi alanlarıma uygun bir pozisyon açılmıştı. Nöromodülasyon teknikleri konusunda uzmanlaşmış bir beyin cerrahı-nörobilimci arıyorlardı. Hatta asistanlarımdan biri bana gelip şöyle demişti: "Az önce patronlardan duydum; eğer o işe alınırsanız, fakülte danışmanım siz olacaksınız!"

"Şşşş!" dedim. "Nazar değdireceksin!"

Biyoloji, maneviyat, yaşam ve ölümü artık nihayet özümsemiş, bunları tek bir potada eriterek kusursuz bir inanç sistemi olmasa da tutarlı bir dünya görüşünde buluşturmuş ve bütün bunla-

rın içinde nerede durduğuma dair bir bilinç geliştirmiştim. Hayat, doktorlarla hastaları son derece duygusal ortamlarda, en trajik anlarda, yaşam ve kimliklerin tehdit altında olduğu sahici anların eşiğinde buluşturuyordu. Bir doktorun görevi, hastasının hayatını neyin yaşanmaya değer kıldığını öğrenmek, mümkünse o değerleri kurtarmak, değilse huzurlu bir ölüme müsaade etmekti. Böyle bir görev müthiş bir sorumluluk anlayışı gerektiriyor ve vicdan azabıyla suçluluk duygusunu da beraberinde getiriyordu.

Bir gün San Diego'da konferanstayken telefonum çaldı. Arayan ihtisastan arkadaşım Victoria'ydı.

"Paul?"

Belli ki kötü bir şeyler olmuştu. Midem aniden kaskatı kesildi.

"Ne oldu?" diye sordum.

Sessizlik.

"Vic?"

"Jeff'i duydun mu? Kendini öldürmüş."

"*Ne?*"

Ortabatıda genel cerrah olarak çalışan Jeff, yüksek ihtisasını tamamlamak üzereydi. İkimiz de o kadar yoğunduk ki, şahsen ben en son ne zaman görüştüğümüzü bile hatırlayamıyordum.

"Şey... anlaşılan o ki, yaptığı bir ameliyat sonrasında komplikasyon çıkınca hastası ölmüş. Ve Jeff de dün gece bir binanın çatısına çıkıp kendini aşağı atmış. Başka hiçbir şey bilmiyorum."

Duyduklarıma anlam vermeye çalışıyor, söyleyecek bir söz, soracak bir soru bulmak için çabalıyordum. Ama aklıma hiçbir şey gelmiyordu. O an düşünebildiğim tek şey, onu bir tsunami dalgası gibi silip süpüren ve o binanın tepesine çıkarıp oradan aşağı fırlatan devasa suçluluk duygusuydu.

Keşke o gece hastane kapsından çıkarken onun yanında olabilseydim. Keşke eskiden olduğu gibi dertleşip onu teselli ede-

bilseydim. Keşke Jeff'le daha sık konuşup yaşamla ve seçtiğimiz hayatla ilgili öğrendiklerimi onunla paylaşabilseydim; ona fikir danışıp bilge görüşlerinden faydalanabilseydim.

Ölüm herkes içindir. Hem bizim için hem hastalarımız için: Yaşayan, nefes alan, büyüyüp gelişen her canlının, her metabolizmanın kaderidir. İnsanların çoğu pasif, edilgen bir ölüm anlayışıyla yaşar hayatı; bizlerin ve çevremizdekilerin başına gelen bir şeydir ölüm. Ama Jeff'le ikimiz ölümle haşır neşir olmak, onunla aktif bir şekilde mücadele edebilmek için okumuş, yıllarca bunun eğitimini görmüştük. Tanrı'nın meleğiyle güreşen Hz. Yakup gibi asla pes etmeyecek ve hayatın anlamını keşfedecektik. Ağır bir yükün altına girmiş, ölümcül bir sorumluluk yüklenmiştik. Hastalarımızın hayatı ve benliği bizim elimizde olabilir, yine de kazanan hep ölümdür. Siz ne kadar mükemmel ya da hatasız olsanız da, hayat değildir. Ama önemli olan, kartların hileli olduğunu ve kaybedeceğinizi bile bile oynamaya devam etmektir. Elleriniz hata yapabilir, verdiğiniz karar yanlış olabilir; yine de hastalarınızın iyiliği için, kazanmak için mücadeleye devam etmeniz gerekir.

Kusursuzluğa ne kadar yaklaşırsanız yaklaşın asla ulaşamazsınız, ama yaklaşmak için hiç durmadan çabalayacağınız sonsuz bir hedefe pekâlâ inanabilirsiniz.

2. BÖLÜM

Ölünceye Kadar Durma

Eğer bir yazar olsaydım, insan ölümlerini anlatan bir kitap derleyip yazardım: Kim insanlara yaşamayı öğretecekse, onlara ölmeyi de öğretmeli.

– Michel de Montaigne,
"Felsefe Yapmak Ölmeyi Öğrenmektir"

Hastane yatağında Lucy'yle yan yana yatarken ikimiz de ağlıyorduk. Bilgisayarlı tomografi görüntüleri hâlâ bilgisayar ekranından bize bakıyordu ve hekim kimliğimin ya da kim olduğumun artık hiçbir önemi yoktu. Kanser birden fazla organa yayılmıştı ve teşhis gün gibi ortadaydı. Odada çıt çıkmıyordu. Lucy bana, beni sevdiğini söyledi. "Ölmek istemiyorum," dedim. Ben öldükten sonra yeniden evlenmesinin, onu yalnız bırakacak olmanın düşüncesine bile katlanamadığımı söyledim. Ayrıca hemen bir plan yapıp çektiğimiz kredinin geri ödemelerini yeniden ayarlamamız

gerektiğini anlattım. Bu arada aile üyelerini de aramaya başlamıştık. Bir ara Victoria odaya uğradı ve birlikte tomografi görüntülerinin üstünden geçip olası tedavi yöntemlerini konuştuk. Victoria ihtisas eğitimi ve hastanedeki işime geri dönme konusunu açınca sözünü kestim.

"Victoria, doktor olarak bir daha hiçbir zaman bu hastaneye geri dönemeyeceğim. Bunu biliyorsun, değil mi?"

Hayatımın önemli bir sayfası kapanmak üzereydi; belki de kapanan kitabın kendisiydi! İnsanlara kriz anlarında rehberlik edecek bir kurtarıcı olmayı hayal ederken, kendimi bir anda şaşkın ve kaybolmuş kurbanlık bir koyun rolünde bulmuştum. Ciddi hastalıklar insan yaşamında bir dönüm noktası değil, adeta yıkım noktasıydı. Hayatta neyin önemli olduğunu idrak etmenizi sağlayan göz kamaştırıcı bir ışık, bir aydınlanma halinden çok, yürüdüğünüz yol az önce bombalanmış ve yürünecek bir yol kalmamış gibi hissediyordu insan. Düz yoldan gitmek varken, artık etrafından dolaşmak gerekiyordu.

Ağabeyim Jeevan beni ziyaret etmek için hastaneye gelmişti. Başucumda otururken, "Sen çok şey başardın, bunu biliyorsun değil mi?" dedi.

Derin bir iç geçirdim. Beni teselli etmeye çalıştığını bilsem de, sözleri inandırıcı gelmiyordu. Hayatım kendimi eğitmek, sahip olduğum potansiyeli geliştirmekle geçmişti ve şimdi bu potansiyel bütünüyle boşa gidecekti. Çok çaba harcamış, çok şey planlamış ve ulaşmaya ne kadar çok yaklaşmıştım. Oysa şu anda gücüm kuvvetim tükenmiş bir haldeydim. Hayal ettiğim gelecek, sahip olduğum kimlik bir anda çöküvermişti ve annemle babamın taşıdığı aynı varoluşsal kaygılarla yüz yüzeydim. Teşhis teyit edilmiş, akciğer kanseri olduğumdan kimsenin şüphesi kalmamıştı. Titizlikle planladığım, dişimi tırnağıma takarak elde ettiğim istikbal

artık yoktu! İşim gereği son derece aşina olduğum ölüm, nihayet beni bizzat ziyaret etmeye karar vermişti. Sonunda yüz yüze gelmiştik işte, fakat onca aşinalığa rağmen tanıdık gelen hiçbir şey yoktu. Oysa bulunduğum yol ayrımından bakınca, yıllar içinde tedavi ettiğim sayısız hastanın ayak izlerini takip ederek onu görebilmem gerekirdi. Fakat görebildiğim tek şey beyaz, bomboş, ıssız ve amansız bir çölden ibaretti. Bir çöl fırtınası, tanıdık bütün izleri silip yok etmişti sanki.

Akşam olmak üzereydi. Ertesi sabah taburcu edileceğim söylenmişti. Haftaya bir gün için de bir onkoloji randevusu ayarlanmıştı. Ayrıca onkolog, akşam çocuklarını almak için hastaneden çıkmadan önce odama uğrayacaktı. Onkoloji uzmanının adı Emma Hayward'dı ve ilk seanstan önce tanışıp bir merhaba demek istemişti. Emma'yı biraz tanıyordum ama tanışıklığımız profesyonel nezaketin ötesine geçmemişti. Annem babam ve kardeşlerim odanın dört bir tarafına dağılmış, sessiz sedasız oturuyorlardı. Lucy ise yatağımın başucuna ilişmiş, elimi tutuyordu. Kapı açıldı ve Emma içeri girdi. Üzerindeki beyaz önlüğün halinden uzun bir gün geçirdiği belli oluyordu, ama yüzündeki gülümseme capcanlıydı. İçeri giren Emma'yı asistanı ve bir de araştırma görevlisi takip etmişti. Emma benden sadece birkaç yaş büyüktü. Saçları uzun ve siyahtı, ama ölümle haşır neşir olan pek çokları gibi onun saçları da aklarla doluydu. Emma bir sandalye çekip oturdu.

"Merhaba, adım Emma," dedi. "Bugün fazla vaktim olmadığı için üzgünüm, ama kısacık da olsa uğrayıp kendimi tanıtmak istedim."

Serum takılı olan kolumu uzattım ve el sıkıştık.

"Uğradığın için çok teşekkürler. Çocuklarını alman gerektiğini biliyorum. Bunlar benim ailem." Emma, Lucy'yi, annemle babamı ve kardeşlerimi başıyla selamlayıp merhaba dedi.

"Bu şey senin başına geldiği için çok üzgünüm," dedi Emma. "Hepiniz için üzgünüm. Sonraki bir-iki gün içinde uzun uzun konuşmak için çok vaktimiz olacak. Tümör örneklerinin üzerinde bazı testler yapılması için laboratuvara gerekli talimatları verdim. Bu testler tedavi sürecinde bize yol gösterecek. Kemoterapiye bu testlerin sonuçlarına göre karar vereceğiz."

On sekiz ay önce apandisit yüzünden bir kez daha hastanelik olmuştum. O zamanki tedavi süreci, bir hastaya değil de bir meslektaşa uygulanır gibi yürütülmüş, hatta tedavi konusunda fikrim bile alınmıştı. Herhalde bu defa da öyle olurdu. Buna güvenerek, "Biliyorum, bunun için henüz erken ama," diye söze girdim, "sizinle Kaplan-Meier istatistiklerini ve sağ kalım yüzdelerini konuşmak isterim."

"Olmaz," dedi Emma. "Bu kesinlikle mümkün değil."

Kısa bir sessizlik oldu. *Bu da ne demek oluyordu?* Sonuçta ben de bir doktordum ve doktorlar hastalarının iyileşme şansını bu analizlerin sonuçlarına bakarak tahmin ederdi. Ne kadar şansım olduğunu bilmek en doğal hakkımdı.

"Tedavi sürecini daha sonra konuşuruz," dedi Emma. "Eğer isterseniz, işe ne zaman geri dönebileceğinizi de konuşuruz. Sisplatin, pemetrexed ve hatta Avastin'in de dahil olduğu geleneksel kemoterapi ilaçları yüksek oranda sinir hasarına yol açıyor. Dolayısıyla, cerrah olduğunuz için, sisplatin yerine muhtemelen karboplatin kullanacağız. Bu daha az zarar verecektir."

İşe geri dönmek mi? Bu kadın neden bahsediyordu? Yoksa hayal dünyasında falan mı yaşıyordu? Belki de yanılan bendim. İyileşme şansım konusunda kötümser davranmış olabilir miydim? İyi ama elimizde gerçekçi bir sağ kalım tahmini olmadan, tüm bunları konuşmanın ne anlamı vardı ki? Son birkaç gündür ayağımın altından hızla kaymakta olan zemin şimdi bir kez daha sarsılmaya başlamıştı.

"Detayları daha sonra konuşuruz," diye devam etti Emma. "Biliyorum, tüm bunları bir kerede hazmetmek zor. Aslında perşembe günkü randevumuzdan önce sizlerle tanışmak istediğim için geldim daha çok. Bugün sizin için yapabileceğim herhangi bir şey ya da sağ kalım istatistikleri dışında cevaplandırabileceğim başka bir sorunuz var mı?"

"Hayır," dedim şaşkınlık içinde. "Uğradınız için çok teşekkür ederim. Çok memnun oldum."

"Size kartımı vereyim," dedi Emma. "Kliniğin numarası yazıyor orada. Randevu gününe kadar sormak istediğiniz bir şey olursa, aramaktan çekinmeyin lütfen."

Ailem ve arkadaşlarım akciğer kanseri konusunda ülkenin en iyi onkoloğunu bulmak için hemen araştırmalara girişmiş, dört bir yana haber salmıştı. En büyük kanser merkezleri Houston ve New York'taydı. Acaba tedavime oralarda devam etsem benim için daha mı iyi olurdu? Temelli taşınmak ya da geçici olarak kalacak bir yer bulmak – bunlar sonradan halledilecek şeylerdi. Neyse ki araştırmamızın sonuçları çabuk gelmişti ve hepsi de üç aşağı beş yukarı aynı isme işaret ediyordu: Emma, ülkenin en önemli ulusal kanser danışma kurullarından birinde akciğer kanseri uzmanı olarak görev yapan, dünya çapında tanınmış en iyi onkologlardan biriydi. Ama aynı zamanda şefkatli, sevecen, ne zaman yüklenip ne zaman duracağını bilen biriydi. Bir an için durup beni dünyanın bir ucundan öteki ucuna savuran olaylar zincirini düşünmüştüm: Bilgisayardaki bir eşleşme programının belirlediği ihtisasla buraya atanmam, ardından gelen korkunç bir teşhis ve kendimi dünyanın en iyi doktorlarından birinin ellerinde bulmam – tüm bunları düşününce insan şaşırmadan edemiyordu.

Kanser ilerlemeye devam etmekteydi ve haftanın çoğunu yatakta geçirdiğim için fark edilir derecede zayıflamıştım. Bedenim

ve onunla özdeşleşen kimliğim radikal bir değişime uğramıştı. İnsan beyninin subkortikal, dürtüsel işlevlerinden biri olan tuvalet ihtiyacım için bile artık yataktan çıkamaz olmuştum; çünkü artık bu bile çaba ve planlama gerektiriyordu. Fizik tedavi uzmanları, evdeki hayatımı kolaylaştıracak bir ihtiyaç listesi hazırlamıştı: bir adet baston, bir adet hasta klozeti, dinlenme esnasında bacakları desteklemek için kullanılan sünger bloklar. Ağrılarımı dindirmek için yazılan sürüyle ilaç.

Hastaneden dışarı çıkarken güçlükle ayakta duruyordum. Çok değil, bundan sadece altı gün önce, aralıksız otuz altı saatini ameliyathanede geçiren ben miydim? Bir haftada gerçekten bu kadar zayıf mı düşmüştüm? Kısmen evet. Ama o otuz altı saati atlatabilmek için de, cerrah arkadaşlarımdan ve ağrı kesicilerden yardım almış ve öyle olduğu halde sancılar içinde kıvranmıştım. Peki ya şimdiki halsizliğim? Yoksa korkularımın gerçek olduğunu öğrenince –kanserden de öte, bitmiş tükenmiş, hatta ölümle burun buruna gelmiş bir bedeni gösteren bütün o bilgisayarlı tomografi ve laboratuvar testlerinin sonuçlarını görünce– bir anda iflahım mı kesilmişti? Hasta olduğumu öğrenmek beni hizmet aşkımdan, hastalarıma ve nörocerrahiye karşı olan sorumluluğumdan, iyilik adına verdiğim mücadeleden azat mı etmişti? Evet, galiba öyle olmuştu. Ne kadar da ironik bir durumdu: Bitiş çizgisinde yere yıkılan bir koşucudan farkım yoktu. Beni kamçılayan işim ve hastalarım olmayınca, işe yaramaz bir yatalak olup çıkıvermiştim.

Hekimliğim esnasında sıra dışı bir vakayla karşılaştığımda, ilgili hekimin fikrini alır, konuya dair okuma yapardım. Bu da farklı bir durum değildi aslında. Ama kemoterapi hakkında okumaya başladığımda, kafamda beliren soru işaretleri yüzünden aklım daha da karışmıştı. Bütün o kemoterapi ajanları ve daha modern yenilikçi tedavi yöntemlerini okudukça aklım bulanmıştı. (Aynen

Alexander Pope'un dediği gibi: "Öğrenmenin azı tehlikeli bir iştir;/İlham pınarından içeceksen, ya kan kana iç ya da tadına bile bakma hiç.") Uygun tıbbi deneyime sahip olmayınca, bu yeni bilgi dünyasının neresinde olduğumu kafamda oturtamamış, Kaplan-Meier eğrisindeki yerimi hesaplayamamıştım. Dört gözle randevu günümü bekliyordum.

Ama vaktimin çoğunu dinlenerek geçirmiştim.

Oturup Lucy'yle ikimizin tıp fakültesindeki öğrencilik günlerinden kalma bir fotoğrafına baktım. Dans edip gülerken çekilmiş bir fotoğraf; ne kadar da üzücüydü. Birlikte bir yaşam planlarken, kırılganlığının farkında olmayan, kötü ihtimalleri aklına dahi getirmeyen bir çift vardı o fotoğrafta. Aklıma arkadaşım Laurie gelmişti; bir araba kazasıyla yaşama veda ettiğinde nişanlıydı. Sanki bu daha mı az acı vericiydi?

Ailem, yaşantımı bir hekimin hayatından bir hastanın hayatına dönüştürmek ve bu geçişi kolaylaştırmak için canla başla çalışıyordu. Anlaştığımız eczaneden postayla alışveriş yapabilmek için hesap açtırmış, bir yatak korkuluğu sipariş etmiş ve şiddetli bel ağrılarımı dindirmek için ergonomik bir yatak satın almıştık. Birkaç gün öncesine kadar gelirimin seneye altıya katlanacağını bilmenin rahatlığı içindeyken, maddi durumumuz bir anda sallantıya girmişti ve Lucy'yi güvence altına almak için yeni bir takım finansal tedbirler almak gerekecekti. Ama babama göre bu tedbirler hastalığa boyun eğmek, teslim bayrağı çekmekle eş anlamlıydı: Bu belayı def edecek, bir şekilde iyileşecektim! Aynı kararlı sözleri kim bilir kaç hasta yakınından işitmiştim? Onlara ne cevap vereceğimi bilemezdim ve şimdi de babama ne diyeceğimi bilemiyorum.

Zaten ne söyleyebilirdim ki?

* * *

İki gün sonra Lucy'yle ikimiz klinikte Emma'yla buluştuk. Annemle babam yerinde duramıyor, bekleme odasmda dört dönüyordu. Önce asistan yanıma gelip tansiyon, nabız ve vücut ısısı gibi temel değerlerimi ölçtü. Emma ve pratisyen hemşiresi dakikti. Emma benimle yüz yüze, göz göze konuşabilmek için önümdeki sandalyeyi çekip hemen karşıma oturmuştu.

"Tekrar merhaba," diyen Emma, "bu benim sağ kolum Alexis," diyerek bilgisayar başında not almakta olan pratisyen hemşiresini tanıttı. "Konuşulacak çok şey var, ama önce: Nasılsınız?"

"Şartları göz önüne alırsak, iyiyim," dedim. "*Tatilin* tadını çıkarıyor sayılırım. Siz nasılsınız?"

"Ah, ben de iyiyim," dedi Emma bir an duraksayarak. Hastalar doktorların halini hatırını pek sormazdı, ama Emma benim sadece doktorum değil, aynı zamanda meslektaşımdı. "Yatan hasta servisi bu hafta bende; nasıl olduğunu siz de bilirsiniz," diye ekledi Emma gülümseyerek. Lucy'yle ikimiz *gayet* iyi biliyorduk. Poliklinik uzmanları dönüşümlü olarak yatan hasta servisine verilirdi ve bu da zaten çok yoğun geçen bir güne fazladan birkaç saat eklenmesi demekti. Biraz daha hoşbeş ettikten sonra, söz akciğer kanseri araştırmalarındaki gelişmelere gelmişti. Emma önümüzde iki yol olduğunu söyledi. Geleneksel yöntem olan kemoterapi özellikle hızlı bölünen hücreleri hedef alan bir tedaviydi ve kanser hücrelerinin yanı sıra, kemik iliği, saç folikülleri ve mide-bağırsak sistemi gibi vücutta hızlı bölünen diğer hücreleri de etkiliyordu. Emma elimizdeki tüm veri ve seçeneklerin üzerinden geçerek adeta başka bir doktora seminer verir gibi konuşuyor, ama Kaplan-Meier sağ kalım eğrilerinden yine hiç söz etmiyordu. Geliştirilen yeni tedavi yöntemleri de vardı ve bu tedaviler sadece kanserin kendisindeki moleküler kusurlara etki eden, hedefe yönelik ilaçlardı. Bu tür araştırmaların yapıldığı daha önce de kulağıma gelmişti; he-

defe yönelik akıllı ilaçlar uzun zamandır kanser araştırmalarının kutsal kâsesiydi ve bu alanda kaydedilen gelişmeler beni gerçekten şaşırtmıştı. Görünüşe bakılırsa, bu tedaviler "bazı" hastalarda yaşam süresinin uzamasını sağlıyordu.

"Test sonuçlarının çoğu geldi," dedi Emma. "PI3K mutasyonunuz var, ama bunun ne anlama geldiğini söylemek için henüz erken. Sizin gibi hastalarda en sık rastlanan gen mutasyonu EGFR'dir, ama o testin sonucu henüz gelmedi. Ben şahsen pozitif geleceğine bahse girerim. Öyle olursa, kemoterapi yerine Tarceva denilen tableti kullanabiliriz. Testin sonucu cuma günü, yani yarın belli olur, ama EGFR'nin negatif gelme ihtimaline karşı pazartesiden itibaren kemoterapiye başlamanız için gerekli ayarlamaları yaptım."

Aslında, Emma'nın anlattıkları son derece tanıdık geliyordu. Bir beyin cerrahı olarak benim de benzer bir yaklaşımım vardı: hazırda her zaman bir A, B ve C planım olurdu.

"Kemoterapide iki seçeneğimiz var; ya karboplatin kullanacağız ya da sisplatin. İkisini karşılaştıran deneysel çalışmalar, karboplatinin daha iyi tolere edildiğini gösteriyor. Sisplatinde nispeten daha iyi sonuçlar alma olasılığı var, ama toksik etkisi daha yüksek; özellikle de sinir sistemi üzerinde. Gerçi bu verilerin hepsi eski sayılır ve modern kemoterapi uygulamaları arasında da henüz doğrudan bir karşılaştırma yok. Siz ne dersiniz?"

"Cerrahlık kariyerim için ellerimi korumak, endişelerim arasındaki en son şey. Hayatımla yapabileceğim çok şey var. Ellerimi kaybedersem başka bir iş bulurum ya da en kötü ihtimalle çalışmam."

Emma duraksadı. "O halde şöyle sorayım: Cerrahlık senin için önemli mi? Bunu yapmaya devam etmek ister misin?"

"Şey, elbette isterim. Sonuçta hayatımın üçte birini buna hazırlanarak geçirdim."

"Tamam, o zaman karboplatin kullanmamızı önereceğim. Yaşam süresine olumsuz bir etki edeceğini sanmam, ama yaşam kalitenizi olumlu anlamda çok etkileyeceğinden eminim. Başka bir sorunuz var mı?"

Emma seçilmesi gereken yolun bu olduğundan gayet emin görünüyordu ve bana da güvenle sözünü dinlemek düşüyordu. Öyle ki, günün birinde iyileşip cerrahlığa geri döneceğime bile inanasım gelmiş, üzerime hafiften bir rahatlık çökmüştü.

"Sigaraya da başlayabilir miyim peki?" diye sordum şakayla.

Lucy kahkahalarla güldü, Emma gözlerini devirdi.

"Hayır. Başka *ciddi* soru?"

"Kaplan-Meier istatistikleri..."

"O konuya hiç girmiyoruz," dedi Emma.

Bu inadın sebebini anlayamamıştım. Sonuçta bir doktor olarak bu istatistiklere aşinaydım. Aslında sağ kalım istatistiklerine pekâlâ kendim de bakabilirdim... Ve aynen öyle yapacaktım.

"Pekâlâ," dedim, "her şey yeterince açık sanırım. Yarın sizden EGFR sonuçlarını öğreneceğiz. Sonuç pozitifse, Tarceva denilen hapı kullanacağım. Değilse, pazartesi günü kemoterapiye başlayacağız."

"Aynen öyle. Bu arada bilmenizi istediğim bir şey daha var: Artık sizin doktorunuz benim. Herhangi bir şikâyetiniz olduğunda, temel sağlıktan tutun da en ufak sağlık problemine kadar, lütfen önce bize gelin."

Bu da son derece tanıdıktı.

"Teşekkürler," diyerek ekledim. "Yatan hasta servisinde size bol şans!"

Emma odadan çıkarken başını kapıdan uzatıp seslendi. "Bu arada, kabul etmek zorunda değilsiniz, ama sizinle tanışmaktan son derece memnun olacak bazı akciğer kanseri dernekleri var. Hemen cevap vermeyin; bir düşünün, eğer ilginizi çekerse, Alexis'e bildirirsiniz. Yapmak istemediğiniz hiçbir şeyi yapmak zorunda değilsiniz."

Oradan ayrılırken, Lucy, "Ne harika biri," dedi. "Tam senin kalemin. Ama galiba..." Lucy gülümsedi. "Galiba seni sevdi."

"Yani?"

"Doktorların kişisel olarak ilgilendikleri hastalarda daha fazla hata yaptığını söyleyen bir araştırma var."

"Endişe edilecek onca şey varken, bu söylediğin listeye bile giremez herhalde," dedim gülerek.

İnsanın kendi ölümlülüğüyle yüzleşmesinin hem her şeyi değiştirdiğini hem de aslında pek bir şeyi değiştirmediğini fark etmeye başlamıştım. Kanser teşhisi konmadan önce de, günün birinde öleceğimi biliyor ama ne zaman öleceğimi bilmiyordum. Teşhis konduktan sonra da günün birinde öleceğimi biliyor ama ne zaman öleceğimi bilmiyordum. Galiba tek fark şuydu: Ölüm herkesi bekleyen flu bir sonken, ansızın beliren katı bir gerçekliğe dönüşüvermişti. Aslında sorun bilimsel değildi. Ölümün kendisi zaten rahatsız edici bir gerçekti, ama ne yazık ki yaşamanın başka bir yolu da yoktu.

Tıbbi anlamda etrafımı saran sis yavaş yavaş dağılıyordu; en azından artık literatüre el atmamı sağlayacak kadar bilgim vardı. Rakamlar çok net olmasa da, EGFR mutasyonunun pozitif çıkması, yaşam süresini ortalama bir yıl kadar uzatan bir faktördü ve bu tür vakalarda sağ kalım olasılığı daha yüksekti. Ama hastaların yüzde sekseninin iki yıl içinde öldüğünü de unutmamak gerekiyordu.

Bu da hayatımın geri kalanının sonu belli bir süreçten ibaret olması demekti.

Ertesi gün ilk işimiz Lucy'yle bir sperm bankasına gitmek oldu. Spermlerimi ve seçeneklerimizi koruma altına almamız şarttı. İhtisas bitince çocuk sahibi olmak hep en büyük hayalimiz olmuştu, ama şimdi... Kanser ilaçlarının spermlerim üzerinde nasıl bir etki yapacağını kestirmek güçtü. O yüzden, çocuk sahibi olma şansını yitirmemek için, tedaviye başlamadan önce spermlerimi dondurmamız gerekecekti. Gittiğimiz klinikteki genç bir kadın bize ödeme alternatiflerinden bahsedip saklama koşullarının ve hukuki formların detaylarını anlattı. Masasında genç kanser hastaları için çeşitli sosyal faaliyetlerden bahseden bir sürü renkli broşür vardı: doğaçlama grupları, akapella grupları, açık mikrofon geceleri vs. Broşürlerdeki o mutlu insan yüzlerini görünce insan nasıl da gıpta ediyordu. İstatistiksel olarak bu insanların hepsi muhtemelen iyileşme şansı ve yaşam beklentisi yüksek kanser türlerinden muzdaripti. Otuz altı yaşındaki gençlerin sadece 0,0012'si akciğer kanserine yakalanıyordu. Elbette bütün kanser hastaları şanssızdı, ama sonuçta bir kanser vardı, bir de KANSER! Ve ikincisine yakalanmak için gerçekten çok şanssız olmanız gerekiyordu. Sperm bankasındaki görevli kadın, ikimizden biri ölecek olursa donduruLan sperme ne olacağını –yasal vârisinin kim olacağını– sorunca, Lucy bir anda gözyaşlarına boğulmuştu.

İngilizceye ilk kez bin yıl kadar önce girdiğinde, *umut* (*hope*) sözcüğü hem emin olunan hem de arzulanan anlamına geliyordu. Benimse arzuladığım şey başka, emin olduğum şey başkaydı. Öyleyse, yaşamayı isteyip öleceğimi bilirken, umuttan bahsetmenin ne anlamı vardı? Bunu yapmak "temelsiz ve boş bir arzuya" umut bağlamak olmaz mıydı? Hayır. Tıbbi istatistikler sadece ortalama sağ kalım süresi gibi tahminsel rakamları tanımlamakla kalmaz,

aynı zamanda bu tahminlere duyduğumuz güveni de ölçerdi. Güvenilirlik düzeyi, güven aralığı ve bu aralığın alt ve üst sınırları gibi birtakım ölçekler zaten bu işe yarıyordu. O halde benim durumumda umuttan bahsetmek, "istatistiksel olarak pek de ihtimal dahilinde olmayan ama yine de mümkün olabilecek" bir sonuca –yani yüzde 95'lik güven aralığının hemen dışında kalan o küçücük yanılma payına– bel bağlamak demekti. Buna umut denebilir miydi? Acaba sağ kalım eğrisini birkaç yerinden bölüp "işi bitmiş", "kötümser", "gerçekçi", "umutlu" ya da "düşsel" gibi varoluşsal bölümlere ayırmak mümkün müydü? Sonuçta rakamlar sadece rakamlardan ibaret değil miydi? Hepimiz her hastanın averajın üstünde olduğu "umuduna" bel bağlayamaz mıydık?

Görünen o ki, istatistikle olan ilişkim, o istatistiklere dahil olur olmaz değişivermişti.

İhtisasım sırasında iyileşme şansı bulunmayan pek çok hasta ve hasta yakınıyla görüşmüş, iç açıcı görünmeyen durumlarını onlara anlatmak zorunda kalmıştım. Bu bir hekimin en önemli görevlerinden biridir. Hastanız doksan dört yaşında beyin kanaması geçirmiş, demansın son evrelerindeki biriyse, işiniz daha kolaydır. Ama hastanız otuz altı yaşında ölümcül kanser teşhisi konmuş benim gibi biriyse, söylenecek fazla söz yoktur.

Doktorların yuvarlak laflar edip hastalarına iyileşme şanslarını net olarak söylememesinin tek sebebi, bunu yapmaktan aciz olmaları değildir. Elbette eğer bir hastanın beklentileri olasılık sınırlarının çok dışındaysa –örneğin 130 yaşına kadar yaşamayı umuyor ya da iyi huylu cilt lekeleri yüzünden öleceğini sanıyorsa– bir doktorun görevi o kişinin beklentilerini makul olasılık sınırlarına çekmektir. Ama hastaların ihtiyacı olan şey, doktorların kendine sakladığı bilimsel bilgiler değil, her insanın kendi başına ulaşması gereken varoluşsal bir gerçekliktir. Bu anlamda istatisti-

ğe çok fazla dalmak, susuzluğu tuzlu suyla gidermeye çalışmaktan farksız olacaktır. Çünkü ölüm korkusunun çaresi olasılıkta değildir.

Sperm bankasından eve geldiğimizde telefon çalmış ve arayan kişi, tedavisi mümkün bir gen mutasyonuna sahip olduğumu söylemişti. (Yani EGFR pozitifti.) Neyse ki, kemoterapi yerine tedavimde Tarceva denilen büyük beyaz bir hap kullanılacaktı. Haberi alır almaz gücüm kuvvetim yerine gelir gibi olmuştu. Artık nasıl bir şey olduğunu pek hatırlayamasam da, içimde kıpırdanan şey galiba oydu: küçük bir umut kıvılcımı! Hayatımı sarmalayan sis bulutu birkaç santimcik de olsa gerilemiş ve mavi gökyüzü uzaktan göz kırpmıştı. Sonraki haftalarda iştahım yerine gelmişti. Hatta biraz kilo aldığım bile söylenebilirdi. Her yanım tedaviye olumlu cevap verdiğimi gösteren berbat sivilcelerle doluydu. Lucy pürüzsüz tenimi her zaman çok sevdiğini söylerdi, ama şimdi cildim delik deşikti ve kan sulandırıcılar yüzünden sürekli kanıyordu. Yakışıklılıkla ilişkilendirilebilecek her özelliğim yavaş yavaş silinmekteydi; gerçi dürüst olmam gerekirdi – daha çirkin ve hayatta olmaktan bir şikâyetim yoktu. Akneli falan olsa da, Lucy tenimi eskisi kadar sevdiğini söylüyordu. Kimliğimizi oluşturan şeyin sadece beyin olmadığını her ne kadar bilsem de, bunu birebir yaşamak farklı bir duyguydu. Doğa yürüyüşlerine çıkıp koşan, kamp yapmaya bayılan, sevgisini insanları kocaman kucaklayarak gösteren, kıkırdayan yeğenini havalara fırlatan o adam artık geride kalmıştı. Ve yapabileceğim en iyi şey yeniden öyle olmaya çalışmaktı.

Haftada iki kereden ibaret olan randevularımızın ilkinde, Emma'yla ikimizin sohbeti tıbbi olmaktan çok ("Vücudundaki döküntüler ne durumda?") yaşamsal kararlarla ilgiliydi. İnsanın dinlenmeye çekilip ailesiyle vakit geçirmesini, sessiz ve huzurlu

bir hayata yönelmesini söyleyen geleneksel kanser edebiyatı seçeneklerden biriydi.

"Çoğu insan teşhis konur konmaz çalışmayı bırakır," dedi Emma. "Bazıları ise dört elle işe sarılır. Bizim için ikisi de kabul."

"Kendim için kırk yıllık bir kariyer planlaması yapmıştım – ilk yirmi yılı bir cerrah-bilim insanı olarak, son yirmi yılı ise yazar olarak geçiririm diye düşünüyordum. Ama artık önümde yirmi yıl olmadığına göre, hangisiyle devam etmeliyim bilemiyorum."

"Bunu size ben söyleyemem," dedi Emma. "Söyleyebileceğim tek şey şu; eğer istiyorsanız cerrahlığa geri dönebilirsiniz, ama önce sizin için neyin önemli olduğuna karar vermelisiniz."

"Ne kadar vaktim kaldığı hakkında bir fikrim olsaydı, bu kararı vermek daha kolay olurdu. İki yılım varsa, yazarlığı tercih ederim. On yılım varsa, cerrahlığa ve bilimsel çalışmalara geri dönerim."

"Biliyorsunuz, size bir sayı veremem."

Evet, biliyordum. Emma'nın nakaratını tekrar etmek gerekirse, benim için neyin değerli olduğuna ancak ben karar verebilirdim. İçimden bir ses bunun aslında sorumluluk almak istemeyen doktorun bahanesi olduğunu söylüyordu: Tamam, kabul. Ben de hastalarıma hiçbir zaman kesin rakamlar vermezdim, ama hastayı neyin beklediğini de üç aşağı beş yukarı bilirdim. Zaten aksi takdirde, ölüm-kalım mücadelesindeki hastayla ilgili o hayati kararları nasıl alabilirdim ki? Sonra yanıldığım zamanları hatırladım: Bir keresinde bir aileye, umutsuz durumdaki oğulları için yaşam desteğini kesmeyi önermiştim ve aile iki yıl sonra beni görmeye gelip piyano çalan oğullarının YouTube'daki videosunu göstermişti. Videodaki çocuk, hayatını kurtardıkları için herkese kek dağıtıyor, neşeyle şarkılar çalıyordu.

Onkoloji randevum sağlık uzmanlarıyla olan randevularımın en önemlisi olsa da, gittiğim tek randevu değildi. Lucy'nin ısrarıyla, kanser hastalarında uzmanlaşmış bir evlilik terapistini görmeye başlamıştık. Lucy'yle ikimiz, kadının penceresiz ofisindeki bitişik koltuklarda oturmuş, kanser teşhisinin yaşantımızı, şu anımızı ve geleceğimizi nasıl paramparça ettiğini, geleceğin neler getireceğini bilmenin ve bilmemenin sancısını, plan yapmanın zorluğunu, birbirimize destek olmanın önemini konuşuyorduk. İşin aslı şu ki, kanser evliliğimizin kurtulmasında önemli bir rol oynamıştı.

"Siz ikiniz tanıdığım bütün çiftlerden daha iyi başa çıkıyorsunuz bu canavarla," demişti terapist ilk seansımızın sonunda. "Size verebileceğim herhangi bir tavsiye var mı, pek emin değilim doğrusu."

Kadının ofisinden çıkarken gülmek gelmişti içimden; en azından hâlâ başarılı olduğum bir şeyler vardı. Yıllar boyunca ölümcül hastalıkları olan insanlarla ilgilenmek sonunda bir işe yaramıştı! Yüzündeki gülümsemeyi görmek için Lucy'ye döndüm, ama o gülmek yerine başını iki yana sallamakla meşguldü.

"Anlamıyor musun?" dedi elimi tutarak. "Eğer en iyisi bizsek, *bundan daha iyi olmayacağız demektir.*"

Ölümün yükü hafiflemiyorsa, acaba en azından alışmak mümkün olamaz mıydı?

Ölümcül bir hastalığım olduğunu öğrenir öğrenmez, dünyaya iki farklı açıdan bakmaya, ölümü hem hasta hem de doktor gözüyle görmeye başlamıştım. Bir doktor olarak, "Kanseri yeneceğim; bu savaşı ben kazanacağım!" gibi iddialı cümleler kurmamam gerektiğini ya da, "Neden ben?" diye sormamam gerektiğini biliyordum. (Cevap: Neden *sen* olmayasın ki?) Sağlık hizmetleri, komplikasyonlar ve tedavi algoritmaları hakkında çok şey biliyordum. Onkoloğumdan ve yaptığım araştırmalardan öğrendiğim

kadarıyla, dördüncü evre akciğer kanseri, tıpkı 1980'lerdeki AIDS gibi artık makûs talihini *yenebilecek* bir hastalıktı. Gerçi hâlâ son derece ölümcüldü, ama yeni nesil tedaviler sayesinde ilk kez daha uzun ömür vaat ediyordu.

Bir hekim ve bilim insanı olarak aldığım eğitim, elimdeki veriyi süzgeçten geçirip o verinin iyileşme şansımla ilgili ne kadar iç karartıcı sonuçlara işaret ettiğini kabullenmemi kolaylaştırsa da, bir hasta olarak işime yaradığı söylenemezdi. Lucy'yle ikimiz karar verip çocuk sahibi olmalı mıydık ya da kendi hayatım solmak üzereyken yeni bir yaşama hayat vermek ne kadar mantıklıydı; ne yazık ki aldığım tıp eğitiminin bunlara verecek bir cevabı yoktu. Kariyerim için mücadele etmeli miydim; gerçekleştirecek vaktim olup olmadığını bile bilmezken, yıllarca tutkuyla kovaladığım biricik hayallerimin peşine tekrar düşmeli miydim, bilmiyordum.

Tıpkı hastalarım gibi, ben de ölüm fikriyle yüzleşmek ve hayatımı yaşanmaya değer kılan şeyin ne olduğunu keşfetmek zorundaydım; bunun için de Emma'nın yardımına muhtaçtım. Hasta bir hekim olarak yaşadığım çelişkiye rağmen tıp biliminden medet umuyor, aradığım cevapları literatürde bulmaya çalışıyordum ve kendi ölümümle yüz yüze olsam da, eski hayatıma yeniden kavuşmak, belki de yenisini bulmak için çabalıyordum.

Haftanın büyük bir bölümü psikoterapiyle değil de fizik tedaviyle geçmişti. Hastalarımın neredeyse hepsini fizik tedaviye göndermiş bir hekim olarak şimdi bunun ne kadar zor bir şey olduğunu keşfetmek benim için ayrı bir şoktu. Bir doktor olarak hasta olmanın nasıl bir şey olduğu hakkında az çok bir fikriniz vardır, ama bizzat yaşamadan tam anlamıyla bilmeniz imkânsızdır. Tıpkı âşık olmak ya da anne-baba olmak gibi, bu duyguyu da ancak yaşayan bilir. Örneğin hastalığa eşlik eden yığınla evrak işi ve ufak

tefek ayrıntılar nasıl da can sıkıcı gelir insana. Kolunuza serum bağladıklarında ise tuzun tadı gelir ağzınıza. Şaşırdığımı gören hemşireler, serum bağlanan herkesin o tadı aldığını söylemişlerdi bana, ama tıpta geçen on bir yıla rağmen benim bundan haberim yoktu!

Fizik tedavi seanslarında henüz ağırlık bile çalışmıyor, sadece bacaklarımı kaldırmaya çalışıyordum. Ne kadar da yorucu ve küçük düşürücüydü. Aklım yerindeydi, beynim çalışıyordu, ama artık ben *ben* değildim sanki. Bedenim zayıf ve güçsüzdü –eskiden maraton koşan o adam artık uzak bir anıydı– ve aslında bu da sizi siz yapan şeylerden biriydi. Şiddetli bel ağrıları insanı tanınmaz hale getirebilirdi; tabii halsizlik ve mide bulantısı da... fizik tedavi uzmanı Karen bana hedeflerimi sormuştu. İki hedefim vardı: bisikletime binebilmek ve koşuya çıkmak. Acizliğin yerini yavaş yavaş azim almaya başlamıştı. Vazgeçmeden çabalamaya devam ettikçe halsizliğim günden güne azalıyor, kaslarımda hissettiğim ufacık bir kuvvetlenme bile ufkumu genişleterek başka dünyalar, başka "ben"ler hayal etmemi sağlıyordu. Artık daha çok sayıda, daha çok ağırlığı daha uzun süre kaldırabiliyor, kusma noktasına gelene kadar kendimi zorluyordum. Öyle ki, iki ay sonra yorulmadan otuz dakika boyunca oturabilecek duruma gelmiştim. Arkadaşlarımla yeniden yemeğe çıkabilecektim!

Bir akşamüstü Lucy'yle ikimiz arabaya atlamış ve bisiklete binmek için en sevdiğimiz güzergâh olan Cañada Yolu'na çıkmıştık. (Gururla eklemeliyim ki, eskiden oraya kadar bisikletle giderdik, ama artık o dik yokuşlar hafif sıklet bünyem için pek uygun değildi.) Yine de oflaya puflaya on kilometre yol yapmayı başarmıştım. Gerçi geçen yazın o enerjik, elli kilometrelik sürüşlerinin yanında bunun esamisi bile okunmazdı ama artık benim için iki teker üstünde durabilmek de bir şeydi.

Bu bir başarı mıydı yoksa hezimet mi?

Emma'yla olan randevularımı artık iple çeker olmuştum. Onun ofisinde sanki yeniden kendim oluyor, *kişi* olduğumu hissediyordum. Ofisten çıktığımda ise yine kim olduğunu bilmeyen birine dönüşüyordum. Çünkü artık çalışmıyordum. Kendim gibi, bir beyin cerrahı ya da bilim insanı gibi, önünde parlak bir geleceği olan genç bir adam gibi hissetmiyordum. Evin içinde aciz, takatsiz bir adam olarak korkarım ki artık Lucy'ye de kocalık yapamayacak durumdaydım. Hayatımın öznesiyken, bir anda hayatımla ilgili her cümlenin nesnesi konumuna düşmüştüm. "Hasta" anlamına gelen *patient* sözcüğü, on dördüncü yüzyıl felsefesinde "bir eylemin nesnesi" anlamına geliyordu ve ben de işte aynen öyle hissediyordum. Doktorken bir özne, bir etken, bir faktördüm; hastayken ise edilgen bir nesneden ibarettim. Yine de Emma'nın ofisindeyken, Lucy'yle şakalaşıyor, doktor jargonuyla konuşuyor, özgürce sohbet edip hayal ve umutlarımızı paylaşıyor, ileriye dönük planlar yapmaya çalışıyorduk. Aradan iki ay geçmişti ve doktorum Emma hâlâ yuvarlak laflar etmeye devam ediyor, iyileşme şansımla ilgili her türlü istatistiği anında geri püskürterek kendime ve benim için değerli olan şeylere odaklanmamı söylüyordu. Bundan pek memnun olmasam da, en azından kendimi onun karşısında bir birey gibi hissediyordum – *canlılar yaşlanır ve ölür; her şey yıpranır ve çürür* diyen termodinamiğin ikinci yasasına örnek teşkil eden bir madde gibi değil!

Ölümün soğuk yüzü, pek çok kararı acil ve kaçınılmaz kılıyordu. Ama bunların en önemlisi, Lucy'yle ikimizin alacağı çocuk yapma kararıydı. İhtisasımın sonlarına doğru evliliğimizde bazı sıkıntılar yaşamış olsak da, birbirimize duyduğumuz aşk hiç eksilmemişti. Hâlâ derin ve anlamlı bir ilişkimiz ve söz konusu önemli şeyler olduğunda kendimize özgü ortak bir dilimiz vardı. İnsa-

noğlunun anlam arayışının temelinde çevresiyle kurduğu ilişki yatıyorsa, çocuk yetiştirmek de o anlama farklı bir boyut katarak onu zenginleştiriyordu. Zaten çocuk sahibi olmak hep istediğimiz bir şeydi. Ve bunu gerçekleştirmek, aile sofrasına bir sandalye daha eklemek, içgüdüsel olarak hâlâ ikimizin de hayallerini süslüyordu.

Fakat anne-baba olma özlemi içinde olsak da, ikimiz de birbirimizi düşünüyorduk. Lucy büyük bir umutla önümde daha yıllar olduğunu söylese de, teşhisin ciddiyetinin de farkındaydı ve –kalan vaktimi baba olarak geçirmek istiyor muyum– bu kararın bana ait olması gerektiğini düşünüyordu.

Bir gece yatakta uzanmış yatarken, "Seni en çok korkutan ya da üzen şey nedir?" diye sordu Lucy.

"Senden ayrılmak," dedim.

Bir çocuğun ailemize neşe ve mutluluk getireceğini biliyordum ve ben öldükten sonra Lucy'nin kocasız ve çocuksuz, tek başına kalacağını düşünmeye katlanamıyordum. Yine de bu seçimi ona bırakmaya kararlıydım; çünkü Lucy muhtemelen o çocuğu tek başına büyütmek zorunda kalacak ve hastalığımın ileriki safhalarında ikimize birden bakacaktı.

"Küçük bir bebek, birlikte geçireceğimiz zamandan çalmaz mı?" diye sordu Lucy. "Çocuğuna veda etmek ölümü daha büyük bir ıstıraba dönüştürmez mi?"

"Keşke bir çocuğumuz olsa da dönüştürse!" dedim. Lucy'yle ikimiz için yaşamak, acıdan kaçmak anlamına gelmiyordu.

Yıllar önce fark etmiştim ki, Darwin'le Nietzsche'nin belki de aynı görüşte olduğu tek bir konu vardı: Onlara göre canlı bir organizmanın en belirleyici özelliği mücadele etmekti. Yaşamı aksi yönde tasvir etmek, bir kaplanı çizgileri olmadan çizmeye benziyordu. Yıllar boyunca ölümle iç içe yaşadıktan sonra öğrendiğim şey şuydu: En kolay ölümün ille de en iyi ölüm olması gerekmi-

yordu. Lucy'yle ikimiz konuşup anlaşmış, ailelerimizin de onayını almıştık. Çocuk sahibi olacaktık! Ölmek yerine yaşamaya devam edecektik!

Kullandığım ilaçlar yüzünden verdiğimiz kararı uygulamaya koymanın tek yolu yardımcı üreme teknikleri kullanmaktı. O yüzden Lucy'yle ikimiz Palo Alto'daki bir tüp bebek merkezine gidip bir uzmana görünmeye karar vermiştik. Bizi karşılayan uzman işinin ehli, profesyonel biriydi, ama kısırlık şikâyetiyle gelen hastalarda her ne kadar deneyimli olsa da, ölümcül hastalık konusundaki deneyimsizliği açıkça hissediliyordu. Gözleri sürekli önündeki not defterindeydi ve konuşurken sık sık alnını buruşturuyordu.

"Ne kadar süredir deniyorsunuz?"

"Şey, henüz denemedik."

"Aaa, evet, doğru ya."

"*Durumunuzu* göz önüne alırsak, sanırım bir an önce hamile kalmak istiyorsunuz?"

"Evet," dedi Lucy. "Hemen başlamak istiyoruz."

"O zaman size IVF yani tüp bebek yöntemiyle başlamanızı öneririm," dedi kadın.

Laboratuvar ortamında döllenip sonradan elenecek olan embriyo sayısını sınırlı tutmak istediğimizi söylediğimde, kadın şaşkınlıkla bana baktı. Buraya gelen insanların çoğu işini sağlama almayı önemsiyordu. Ama ben öldükten sonra Lucy'nin yarım düzine embriyonun sorumluluğunu almasına gönlüm razı olmazdı. Ortak genetiğimizin bir buzdolabına tıkıştırılmış son kalıntılarını, varlığımdan geriye kalan son kırıntıları yok etmenin ona yaşatacağı vicdan azabı bir yana, o kadar çok sayıda embriyoyu insanlığa kazandırmak zaten mümkün değildi: Fazla embriyolar kimsenin ne yapılması gerektiğini bilmediği teknolojik artıklardı. Dolayısıyla önce aşılama yöntemini denemek bizim için daha uygun bir

seçenek gibi görünüyordu. Fakat başarısızlıkla sonuçlanan birkaç denemeden sonra, daha yüksek bir teknolojiye ihtiyacımız olduğu kesindi: Tüp bebek yöntemiyle suni olarak döllenecek birkaç embriyodan en sağlıklısını seçmemiz gerekecek, diğerleri ise ölüme terk edilecekti. Yeni yaşamımda çocuk sahibi olmanın bile yolu ölümden geçiyordu.

Kanser tedavisine başladıktan altı hafta sonra, Tarceva denilen ilacın işe yarayıp yaramadığını görmek için ilk BT taramasına girmiştim. İşimiz bittiğinde, çekimi yapan teknisyen bana bakıp, "Doktor Bey," dedi, "bunu söylememem gerektiğini biliyorum, ama eğer filmlere bakmak isterseniz, arka tarafta bir bilgisayar var, onu kullanabilirsiniz." Hemen görüntüleri ekrana yükleyip adımı girdim.

Cildimdeki döküntü ve sivilceler olumlu bir işaretti. Ayrıca bel ağrıları ve halsizlik canıma okusa da, son günlerde gücüm kuvvetim de epey yerine gelmişti. Orada öylece oturmuş ekrana bakarken, kulaklarımda Emma'nın sözleri çınlıyordu: Küçük bir tümör oluşumu görsek bile, küçük olduğu sürece bizim için başarı sayılacaktı. (Elbette babam vücudumdaki bütün kanserin temizlenmiş olduğundan emindi. Bana aile arasındaki lakabımla hitap ederek, "Göreceksin Pubby," diyordu, "tarama tertemiz çıkacak, oğlum!") Küçük bir tümör oluşumu varsa bile bunun iyi haber olduğunu tekrarlayarak derin bir nefes aldım ve görüntüleri tıkladım. Görüntüler ekranda belirdi. Önceden sayısız tümörle dolu olan akciğerlerim şimdi tertemizdi. Sadece sağ üst lobda bir santimlik bir nodül görünüyordu. Omurgamda da gözle görülür bir iyileşme vardı. Yani tümör yükünde bariz bir azalma olmuştu.

Bir anda omuzlarımdan tonlarca yük kalkmıştı sanki.

Kanserim stabildi.

Ertesi gün Emma'yla buluştuğumuzda, iyileşme şansımla ilgili öngörüde bulunmayı hâlâ reddetse de, şöyle demişti Emma: "Gayet iyi görünüyorsun, artık altı haftada bir görüşelim. Bir sonraki randevumuzda gelecekten ve neler yapmak istediğinden bahsedebiliriz." Son birkaç ayda yaşadığım kaosun artık geride kaldığını ve her şeyin yavaş yavaş yoluna girdiğini hissediyordum. Kısıtlı geleceğime dair endişelerimden kurtulmaya başlamıştım.

O hafta Stanford'm eski nörocerrahi mezunlarının yerel bir toplantısı vardı. Dört gözle beklediğim bir etkinlikti bu. Yeniden kendim gibi hissetmek bana iyi gelecek, kim olduğumu hatırlamak için bir fırsat olacaktı bu toplantı. Fakat aksine, orada olmak şimdiki hayatımın sürreal tezatlığını vurgulamaktan başka bir işe yaramamıştı. Başarı ve geleceğin vaat ettiği sonsuz olasılıklar, hırs ve azimle dopdolu arkadaş ve meslektaşlar, benim artık asla sahip olamayacağım bir yörüngede dört nala ilerleyen hayatlarla doluydu etrafım. Onların bedenleri sekiz saatlik bir ameliyata dayanacak güçteydi. Benim hayatımsa tersten okunan bir yılbaşı şarkısı gibi altüst olmuştu: Bana verilmesi gereken Noel hediyesini arkadaşım Victoria açıyordu: burslar, imtiyazlar, iş teklifleri ve yayınlar. Benden büyük meslektaşlarım benim hiç sahip olamayacağım bir geleceğin tadını çıkarıyordu: mesleki ödüller, terfiler, yepyeni evler.

Kimse bana planlarımı sormamıştı. İyi ki de sormamıştı, çünkü zaten bir planım yoktu. Artık bastonsuz yürüyebilsem de, belirsizlik kâbus gibi üzerime çökmüş, bütün hayatımı felç etmişti: Gelecekte kim olacaktım, ne yapacaktım ve ne kadar süreliğine yapacaktım? Yatalak bir hasta mı olacaktım? Bilim insanı ya da öğretmen mi? Biyoetikçi mi? Emma'nın söylediği gibi yeniden beyin cerrahı mı? Evde kalıp çocuk bakan bir baba mı? Yoksa yazar mı? Kim olabilirdim ya da olmalıydım? Bir hekim olarak ağır hasta-

lıklara yakalanan insanların neler yaşadığı hakkında az çok bir fikrim vardı; zaten bu mesleğe adım atmamın sebebi biraz da bu anları onlarla birlikte keşfetmek istememdi. O halde ölümü keşfetmek isteyen genç bir adam için ölümcül bir hastalığın mükemmel bir hediye olması gerekmez miydi? Bunu keşfetmenin yaşayarak öğrenmekten daha iyi bir yolu olabilir miydi? Ama bunun ne kadar zamansız olabileceği, keşif, harita ve iskân edilecek savaş alanının ne kadar büyük olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Bana göre hekimin görevi demiryolunun raylarını bir arada tutmak, hastaya olabildiğince sakin bir yolculuk imkânı sağlamaktı. Fakat insanın kendi ölüm ihtimaliyle yüzleşmesinin bu kadar yıkıcı, bu kadar tahrip edici olabileceği hiç aklıma gelmemişti. Şimdi yerimde gençlik günlerimdeki o ateşli delikanlı olsa, "ruhumun nalbantında soyumun yaratılmamış vicdanını dövmek"[1] isteyebilirdi belki. Ama şu anki ruhumun çekici kırılgan, ateşi cılızdı; öyle ki kendi vicdanımı bile dövmekten acizdi.

Ölümün boş ve çorak topraklarında kaybolmuş gibiydim ve tutunacak bir dal bulmak için çabalıyordum. Sayfalar dolusu bilimsel çalışma, hücre içi sinyal yolakları ve sağ kalım istatistikleri... Hiçbiri derdime çare olmayınca, yeniden edebiyata dalıp okumaya başladım: Soljenitsin'den *Kanser Koğuşu*, B. S. Johnson'dan *Talihsizler*, Tolstoy'dan *İvan İyiç'in Ölümü*, Nagel'den *Zihin ve Evren*, Woolf, Kafka, Montaigne, Frost, Greville, kanser hastalarının anıları – kimin yazdığına bakmadan ölüm ve ölümlülük hakkında bulabildiğim her şeyi okumaya başlamıştım. Ölümü kafamda bir yere koymaya yarayacak, kendimi bulmamı ve adım adım da olsa yeniden ilerlememi sağlayacak bir lügat arayışı içindeydim. Ölümü doğru-

(1) James Joyce'un *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi* (*A Portrait of the Artist As a Young Man*) adlı eserinden alıntı. "Milyonuncu keredir yola çıkıyorum, yaşantının gerçekliğiyle karşılaşmak ve ruhumun nalbantında soyumun yaratılmamış vicdanını dövmek için." –çn.

dan tecrübe edecek olma ayrıcalığı beni literatürden ve akademik çalışmadan uzaklaştırmıştı. Yine de kendi deneyimlerimi anlamlandırmak için, onları yeniden bir dile tercüme etmem gerekecekti. Hemingway de yazma sürecini benzer şekillerde tasvir etmişti: önce dibine kadar yaşayıp deneyimler biriktirmek, sonra düşünüp tasarlamak için köşeye çekilmek ve en sonunda da yazmak. Benimse ilerleyebilmek için sözcüklere ihtiyacım vardı.

Bu dönemde beni hayata döndüren şey edebiyat olmuştu. Geleceğimle ilgili belirsizlik devasa bir sütun gibi karşımdaydı. Ne tarafa dönsem, ne yapmak istesem, üzerime ölümün gölgesi düşüyordu. Beni teslim alan bu boğucu tedirginlik halinin kırıldığı ve geçilmez gibi görünen o belirsizlik denizinin yol verdiği ilk anı çok iyi hatırlıyorum. Ağrılar içinde bir güne daha uyanmıştım; kahvaltı edebilmek dışında başka bir hedefim yoktu. *Böyle devam edemem*, diye düşündüm ve o anda tam tersini söyleyen iç sesimi duydum. Yıllar önce üniversitede öğrenciyken öğrendiğim Samuel Beckett'in şu dört kelimelik meşhur sözünün tamamlayıcısı: *Devam edeceğim.* Yataktan çıktım ve bir adım attım. İçimden sürekli aynı sözü tekrar ediyordum: "Devam edemem. Devam edeceğim."

O sabah kararımı verdim. Ameliyathaneye dönmek için çaba sarf edecek, kendimi zorlayacaktım. Neden mi? Çünkü yapabilirdim. Çünkü ben buydum. Çünkü farklı bir şekilde yaşamayı öğrenmek zorundaydım: Ölümü göçebe bir davetsiz misafir gibi görerek; ama ölmek üzere olsam bile, gerçekten ölene kadar hâlâ yaşadığımı unutmadan!

Sonraki altı hafta boyunca fizik tedavi programımı değiştirmiş, ameliyatlar için kondisyon geliştirmeye odaklanmıştım: Uzun süre ayakta durabilmek, mikroskobik müdahalelerde mikromani-

pülatör kullanabilmek, omurgaya pedikül vidaları yerleştirebilecek kadar esnek ve dayanıklı olmak için çalışmak zorundaydım.

Ardından bir BT taramasına daha girdim. Neyse ki aradan geçen zaman zarfında tümör biraz daha küçülmüştü. Benimle görüntülerin üzerinden geçen Emma, "Ne kadar vaktin kaldığını bilmiyorum, ama şunu söyleyebilirim," dedi. "Bugün senden hemen önce gördüğüm hasta var ya, yedi yıldır sorunsuz bir şekilde Tarceva kullanıyor. Senin kanserinle ilgili bu kadar rahat konuşabilmek için daha önümüzde çok yol var. Ama sana baktığımda, on yıl yaşayacağını düşünmek çılgınlık olmaz."

Nihayet Emma'nın ağzından iyileşme şansımla ilgili bir tahmin çıkmıştı. Hayır, aslında bu bir tahminden çok teyitti benim için. Mesleğime, hayatıma, nörocerrahiye dönme kararımın teyidiydi. On yılı duyunca bir yanım sevinçten havalara uçmuştu. Bir yanım ise, Emma, "Nörocerrahiye geri dönmek senin için delilik olur, daha kolay bir şey seç," demediği için hayıflanıyordu. Şaşırtıcıydı ama son birkaç aym her şeye rağmen bir kolaylığı vardı: Beyin cerrahı olmanın getirdiği ağır sorumluluğun yükünden muaf olmak güzeldi ve bir yanım o ağır yükün altına girmemek için hâlâ mazeret arıyordu. Beyin cerrahisi geçekten zor bir işti ve geri dönmesem kimse beni suçlamazdı. (İnsanlar sık sık bunun bir görev aşkı olup olmadığını sorar ve benim cevabım her zaman 'evet'tir. Bunu salt bir meslek olarak göremezsiniz, çünkü meslek olsaydı, dünyanın en berbat mesleklerinden biri olurdu.) Hocalarımdan birkaçı beni vazgeçirmek için epey uğraşmış, "Vaktini ailenle geçirmen gerekmez mi?" diye sormuştu. ("Ya *sizin*?" diye sormak gelmişti içimden. Ben işime geri dönmeye karar vermiştim, çünkü bu iş benim için kutsaldı.) Lucy'yle ikimiz artık zirveye ulaşmıştık. Silikon Vadisi'nin tüm mihenk taşları adeta önümüze serilmişti. Son kuşağın biyomedikal ve teknolojik dönüşümüne damgasını

vurmuş tüm bilimsel gelişmelerin adını taşıyan o sembol binalar artık ikimizin de erişebileceği bir mesafedeydi. Yine de en sonunda, o cerrahi matkabı yeniden elime alma arzusu galip gelmişti. İnsani sorumluluğun bir ağırlığı ve ağırlığı olan her şeyin bir çekim kuvveti vardı! Dolayısıyla, hayat kurtarma sorumluluğunu taşımanın cazibesi beni yeniden ameliyathaneye çekmişti. Lucy bütün desteğiyle arkamdaydı. İhtisas programının direktörünü arayıp dönmeye hazır olduğumu söylediğimde, direktör havalara uçmuştu. Victoria'yla ikimiz programa yeniden dahil olup ağır tempoya ısınmamın en iyi olunu belirlemek için konuşmuştuk. İşlerin ters gitme ihtimaline karşı, ihtisastaki arkadaşlarımdan birinin yedeğim olarak her daim hazırda bulunmasını önermiştim. Ayrıca, günde sadece bir ameliyata girecektim. Nöbet tutmayacak, ameliyathane dışında hasta bakmayacaktım. Kısacası, adım adım ilerleyecektim. Ameliyat programım belli olmuştu ve ilk sırada en sevdiğim ameliyatlardan biri olan temporal lobektomi vardı. Genelde epilepsi hastalığının sebebi temporal lobun derinliklerinde bulunan hipokampusun teklemesiydi. Hipokampusun çıkarılması epilepsiyi tedavi edebilirdi, ama oldukça karmaşık ve zor bir cerrahi girişim olan bu ameliyat, beyin sapına komşu bir bölgedeki hipokampusun pia denilen ince ve şeffaf beyin zarından ayrılarak hassas bir diseksiyonla çıkarılmasını gerektiriyordu.

Ameliyattan bir önceki akşamı kendimi operasyona hazırlayarak geçirmiş, cerrahi ders notlarımın üzerinden geçip operasyonun anatomisini ve aşamalarını yeniden incelemiştim. Sonra da yatıp huzursuz bir uykuya dalarak sürekli hastanın kafasında açacağım kesinin açısını düşünmüştüm... Kafatasına temas eden testerenin hareketlerini ve temporal lob çıkarıldıktan sonra piadan yansıyan o parlak ışığı...

Sabah yataktan kalkınca, üzerime bir gömlek geçirip bir kravat taktım. (Bir daha ihtiyacım olmayacağını düşündüğüm için, ameliyat önlüklerimin hepsini aylar önce iade etmiştim.) Hastaneye varınca üzerimi değiştirmek için soyunma odasına gittim. O çok iyi bildiğim mavi önlüğü on sekiz haftadır ilk kez giyecektim. Daha sonra, ameliyat öncesinde son bir kez görüşüp sohbet etmek için hastanın yanına gittim ve ardından ameliyathanenin hazırlanması için gereken talimatları verdim. Nihayet hasta entübe edilmişti; ameliyatta bana eşlik edecek diğer cerrah ve tüm ekip önlükleri içinde hazır, başlamayı bekliyordu. Bisturiyi elime alıp kulağın hemen üstenden bir kesik attım ve hata yapmamaya dikkat ederek yavaşça ilerledim. Ardından, elektrokoterle kesiyi derinleştirip kemiğe ulaştıktan sonra, cilt ve cilt altı dokuları kemik üzerinden sıyırıp kancalarla sabitledim. Aradan geçen zamana rağmen, her şey son derece tanıdıktı ve ellerim adeta kendiliğinden hareket ediyordu. Sonra sıra matkaba geldi. Cerrahi matkabı kullanarak hastanın kafatasında üç adet delik açmam gerekiyordu. Ben bunu yaparken, diğer cerrah matkabı soğutmak için su püskürtmekle meşguldü. Daha sonra matkabı yatay bir hat üzerinde çalıştırarak delikleri birer kesiyle birleştirince, büyükçe bir kemik parçası serbest kaldı. Kemik parçasını küçük bir çatırtı eşliğinde yerinden çıkarınca, dura tabakası denilen gümüşi beyin zarı gözler önüne serilmişti. Neyse ki matkaptan zarar görmemişti – ki aslında bu acemi doktorların çok sık yaptığı bir hataydı. Şimdi keskin bir neşter kullanarak beyne zarar vermeden dura tabakasını açmam gerekiyordu. Yine başarı. Heyecanımı artık üzerimden atmaya başlamıştım. İşime engel olmaması için beyin zarını kenara sıyırıp küçük dikişlerle sabitledim. Karşımdaki beyin hafifçe titriyor, pırıl pırıl parlıyordu. Temporal lobun üstünden geçen dev Sylvian

çatlağı gayet net görünüyor, beynin o şeftali rengi aşina kıvrımları insanın gözünü alıyordu.

Ansızın gözlerim kararmaya başladı. Elimdeki aletleri bırakıp ameliyat masasından bir adım uzaklaştım. Etrafımı saran karanlık giderek yoğunlaşmış, üzerime aniden bir halsizlik çökmüştü.

"Affedersiniz efendim," dedim yanımdaki sorumlu uzman hekime. "Kendimi pek iyi hissetmiyorum. Galiba biraz uzanmam gerek. Ameliyatı yardımcı asistan arkadaşım Jack bitirecek."

Jack gelir gelmez izin isteyip dışarı çıktım. Dinlenme odasına kendimi zor atmıştım. Biraz portakal suyu içip kanepeye uzandım. Yirmi dakika sonra, kendimi çok daha iyi hissetmeye başlamıştım. "Nörokardiyojenik senkop," diye mırıldandım kendi kendime. Otonom sinir sisteminin kalbi kısa süreliğine kapatmasıyla açıklanabilecek geçici bir baygınlık haliydi bu. Aslında daha çok "fenalık geçirmek" diye bilinen sinirsel bir durumdu. Ve genellikle de çaylakların yaşadığı bir sorundu. Ameliyathaneye dönüş yaptığım ilk günü kesinlikle böyle hayal etmemiştim. Soyunma odasına gidip üzerimdeki kirli önlüğü çıkardığım gibi sivil kıyafetlerimi giydim ve dışarı çıkmadan önce yanıma bir tomar temiz önlük aldım. Yarın her şeyin çok daha iyi olacağından emindim.

Yanılmamıştım. Eskiye göre daha yavaş olsam da, her geçen gün aşinalığım artıyordu. Üçüncü günümde, omurgasında disk aşınması olan bir hastanın dejenere diskinin çıkarılması gerekiyordu. Çıkıntılık eden diske bakarken, tam olarak ne yapmam gerektiğine dair hatırladığım hiçbir şey yoktu. Yanımdaki cerrah arkadaşım pens-kupon yardımıyla küçük küçük parçalar halinde çıkarmayı önermişti.

"Evet, genelde böyle yapıldığını biliyorum," diye mırıldandım, "ama sanki bir yolu daha vardı..."

Diski yirmi dakika boyunca köşesinden gıdım gıdım kemirirken, beynim sürekli bu işi yapmanın daha önceden öğrendiğim kestirme yolunu arıyordu. Ve bir sonraki spinal seviyede aradığım yöntem şak diye aklıma gelivermişti.

"Cobb küret!" diye seslendim. "Kemik çekici! Kerrison panç."

Diskin tamamını otuz saniye içinde çıkarmış ve, "Ben bunu böyle yapıyorum," demiştim.

Sonraki birkaç hafta içinde gücüm kuvvetim daha da yerine gelmiş, hızım ve tekniğim gelişmeye devam etmişti. Ellerim çapı bir milimetrenin altındaki kılcal damarlara zarar vermeden hareket etmeyi yeniden öğreniyor, parmaklarım eskiden bildiği numaraları baştan keşfediyordu. Bir ay sonra, ameliyat programım artık neredeyse tam zamanlıydı.

Yine de çalışma yüküm sadece ameliyatlarla sınırlıydı. İdari işler, hasta vizitleri, gece ve hafta sonu nöbetleri ise Victoria ile diğer asistan arkadaşlarım arasında paylaştırılmıştı. Kaldı ki onlar zaten çok iyi bildiğim, çoktan uzmanlaştığım alanlardı ve ihtisasımın tamamlanması için artık öğrenmem gereken tek şey bazı karmaşık operasyonların ince ayrıntılarından ibaretti. Gün sonunda bedenim yorgunluktan tükenmiş oluyor, kaslarımdaki dayanılmaz yanma hissi her geçen gün hafifliyordu. Fakat gerçek şu ki, yaptığım iş artık eskisi gibi keyif vermiyordu. Cerrahlığın hissettirdiği o müthiş tatmin duygusu gitmiş, yerine mide bulantısı, ağrı ve yorgunluğu yenmek için verdiğim olağanüstü mücadele gelmişti. Akşamları eve döndüğümde, bir avuç dolusu ağrı kesiciyi mideme indirdiğim gibi yatağa giriyor ve Lucy'nin yanına kıvrılıveriyordum. Lucy de artık işine geri dönmüştü ve tam zamanlı olarak çalışmaya başlamıştı. Hamileliğinin ilk üç aylık dönemindeydi. Bebek haziranda dünyaya gelecekti ve bu da ihtisasımın sona ereceği döneme denk geliyordu. Çocuğumuzun implantasyondan hemen

önce çekilmiş bir fotoğrafı bile vardı elimizde. Gerçi henüz sadece *blastosist* denilen bir hücre kümesinden ibaretti. (Espri yaparak, "Hücre zarını senden almış!" demiştim Lucy'ye.) Tüm zorluklara rağmen, hayatımı geri almaya kararlıydım.

Teşhisin üzerinden altı ay geçtikten sonra stabil bir tarama sonucu daha gelince, iş arayışıma yeniden start vermem mümkün hale gelmişti. Kanserim artık kontrol altında olduğuna göre, önümde birkaç yılım daha olabilirdi. Anlaşılan o ki, uğruna yıllarımı verdiğim kariyer ilkin hastalığımla birlikte yok olmuş gibi görünse de, şimdi yeniden erişebileceğim bir mesafedeydi. Trompetler kulağımda zafer marşları çalıyordu.

Bir sonraki randevumuzda, Emma'yla hayattan ve beni nereye götürdüğünden bahsetmiştik. İçten yanmalı motorun bilim tarihindeki etkisini Meryem Ana'nın varoluşsal etkisine benzeten Amerikalı tarihçi Henry Adams gelmişti aklıma. Hayatımı etkileyen bilimsel sorunlar şimdilik hallolmuş gibi görünse de, varoluşsal sorunlar tam gaz sahnedeydi. Ve sorunlarımın her ikisi de tıbbın alanına giriyordu. Stanford'da talibi olduğum "bilim insanı-cerrah" pozisyonunun yegâne vârisiyken, hastalığım sırasında işin bir başkasına verildiğini öğrenmek benim için büyük bir hayal kırıklığı olmuştu. Hüsrana uğramıştım ve bunu Emma'yla da paylaştım.

"Haklısın," dedi Emma, "hem doktor hem de bilim üreten bir profesör olmak gerçekten zor iş. Ama sen bunu zaten biliyorsun. Senin adına üzüldüm."

"Neyse, bilimin beni heyecanlandıran yanı yirmi yıllık uzun vadeli projelerdi zaten. Artık böyle bir vaktim de olmadığına göre, bilim adamlığının eskisi kadar ilgimi çektiğini söyleyemem," de-

dim kendimi avutmaya çalışarak. "Ne de olsa birkaç yılda fazla bir şey üretemez insan."

"Doğru. Ama şunu sakın unutma: Çok iyi gidiyorsun. Yeniden çalışmaya başladın. Yakında bir bebeğiniz olacak. Senin için neyin önemli olduğunu bir bir keşfediyorsun. Bu da az buz bir şey değil."

Daha sonra aynı gün içinde koridorda genç profesörlerden birine, yüksek ihtisasını tamamlamış olan yakın bir arkadaşıma rastlamıştım.

"Biliyor musun," dedi arkadaşım, "fakülte toplantılarında seninle ne yapacaklarını konuşuyorlar sürekli."

"Benimle ne yapacaklarını mı konuşuyorlar, nasıl yani?"

"Sanırım bazı hocaların mezuniyetinle ilgili endişeleri var."

İhtisası tamamlayıp mezun olmanın iki ön şartı vardı: genel ve yerel birtakım koşulları karşılamak –ki bunu zaten başarmıştım– ve bir de fakültenin insafına nail olmak.

"*Ne?*" dedim. "Ukalalık etmek istemem ama ben iyi bir cerrahım, hem de en az diğerleri kadar..."

"Biliyorum. Sanırım bir bölüm şefinin bütün yük ve sorumluluğu taşıyabildiğini görmek istiyorlar sadece. Çünkü seni seviyorlar. Gerçekten."

Aslında haklıydılar. Son birkaç aydır tek yaptığım bir cerrahi teknikeri gibi davranmaktı. Hastalarımın sorumluluğunu almamak için kanseri mazeret olarak kullanmak işime gelmişti. Gerçi lanet olası şey epey de kullanışlı bir mazeretti! Yine de artık hastaneye daha erken gelip daha geç çıkmaya, hastalarımla tam zamanlı olarak ilgilenmeye başlamış, on iki saatlik iş gününe fazladan dört saat daha eklemiştim. Bu da hastalarımı yeniden hayatımın merkezine oturtmuştu. İlk iki gün cehennem gibiydi. Bulantı nöbetleri, ağrı ve yorgunluk canıma okumuş, işi bırakmama ramak

kalmıştı. Pilimin bittiği zamanlarda biraz uyumak için boş bir hastane yatağına kıvrılmaktan başka çarem yoktu. Fakat üçüncü gün, enkaza dönüşen bedenime rağmen yaptığım iş yeniden keyif vermeye başlamıştı. Mesleğimi anlamlı kılan asıl şey hastalarımla tekrar bir arada olmaktı. Vizitlerden hemen önce ve ameliyatlar arasında bulantı giderici antiemetik ilaçlarla nonsteroid ağrı kesiciler alsam da, artık tam zamanlı olarak işe geri dönmüştüm. Boş bir yatak bulmak yerine artık asistanların kanepesinde dinleniyor, belimdeki sancıya rağmen performanslarını denetleyip onlara tavsiyelerde bulunuyordum. Bedenimin çektiği azap ne kadar büyük olursa, işimi yapmanın verdiği haz da o kadar büyük oluyordu. Birinci haftanın sonunda, yorgunluğumu atmak için aralıksız kırk saat uyumam gerekmişti.

Yine de artık kontrol bendeydi:

"Hey, patron, yarınki ameliyat programına bakıyordum da, ilk ameliyat interhemisferik olarak not edilmiş, ama parietal transkortikal yaklaşımı tercih edersek çok daha güvenli ve kolay olur."

"Sahi mi?" dedi sorumlu uzman hekim. "Şu filmlere bir daha bakayım... Biliyor musun, haklısın. Programdaki değişikliği haber verebilir misin?"

Bir başka gün: "Merhaba hocam, ben Paul. Az önce yoğun bakımda Bay F. ve ailesini gördüm. Yarın kendisini anterior servikal diskektomi için ameliyata alsak iyi olur. Programa ekleyeyim mi? Ne zaman müsaitsiniz?"

Artık ameliyathanede de eski hızıma kavuşmuştum.

"Hemşire, Dr. S'ye mesaj çekip haber verebilir misiniz? Kendisi gelmeden işim bitmiş olacak."

"Kendisi şu an telefonda. Bu kadar çabuk bitirmenizin imkânsız olduğunu söylüyor."

Az sonra uzman hekim ameliyat önlüğünü giymiş ve yanıma geldiği gibi nefes nefese mikroskobun başına geçmişti.

"Sinüse zarar vermemek için hafiften dik bir açı aldım, ama tümörün tamamını çıkardım," dedim.

"Sinüse zarar vermedin mi?"

"Hayır, hocam."

"Ve tümörü tek parça halinde çıkardın, öyle mi?"

"Evet, hocam. Görmemiz için şuraya bıraktım."

"İyi iş çıkarmışsın. Çok çok iyi. Hangi ara bu kadar hızlandın? Yetişemediğim için üzgünüm."

"Sorun değil, hocam."

Hastalığın en çetrefilli tarafı, öncelik sıralamanızın hastalık boyunca sürekli değişip durmasıdır. İnsan neyin daha önemli olduğuna karar vermeye çalışsa da, bu liste sürekli güncellenir. Sanki kredi kartınız aniden elinizden alınmıştır ve siz de sınırlı bütçenizle idare etmeyi öğrenmek zorundasınızdır. Bir beyin cerrahı olarak vaktinizi çalışarak geçirmeye karar vermiş olabilirsiniz, ama iki ay sonra çok daha farklı da hissedebilirsiniz. Aradan iki ay daha geçince, saksafon çalmayı öğrenmek ya da kendinizi tamamen kiliseye adamak isteyebilirsiniz. Çünkü ölüm bir anlıktır, ölümcül bir hastalıkla yaşamak ise her anlık!

Görünüşe bakılırsa, yas sürecinin beş aşaması olarak bilinen "İnkâr-öfke-pazarlık-depresyon-kabullenme" klişesini tepetaklak etmiştim ve süreci tamamen tersten yaşıyordum. Teşhisim ilk konulduğunda, ölmeye gayet hazırdım. Hatta kendimi iyi bile hissetmiştim. Ölümü kabullenmiştim ve duruma razıydım. Sonra, öyle şak diye çabucak gitmeyeceğimi anlayınca, psikolojim günden güne bozulmuş ve depresyona girmiştim. Gerçi çabuk ölmeyecek olmam sevindirici bir haberdi, ama bir o kadar da kafa karıştırıcı ve sinir bozucuydu. Kanser bilimindeki hızlı gelişmelere ve is-

tatistiklerin değişkenliğine bakılırsa, önümde 12 ay da olabilirdi, 120 ay da! Ciddi hastalıkların insanın hayatına netlik kazandırdığı söylenirdi. Benim durumumda ise netlik kazanan tek şey ölecek olmamdı; ama bu zaten eskiden de bildiğim bir şeydi. Ve öğrendiğim yeni bir şey olmamasına rağmen, öğle yemeği için plan yapma becerim cehennemin dibini boylamıştı. Aslında kaç ayım ya da kaç yılım kaldığını bilsem, önümü görmem çok daha kolay olurdu. Örneğin üç ay deseler, vaktimi ailemle geçirirdim. Bir yıl deseler, kitap yazardım. On yılım olduğunu bilsem, doktorluğa geri dönüp hastalarımı tedavi ederdim. Kısacası, "Hayat bir gündür, o da bugündür" sözünde elbette doğruluk payı vardı, ama benim durumumda işe yaramıyordu; çünkü önemli olan o bir günde ne yapacağına karar vermekti.

Sonra belli bir noktada hafiften bir pazarlık süreci başladı; aslında pazarlıktan çok şöyle bir şeydi: "Tanrım, kutsal kitabı okudum ve pek bir şey anlamadım, ama eğer bu bir inanç testiyse, inancımın zayıf olduğunu şimdiye dek fark etmişsindir zaten. Kaldı ki, hardalsız bir pastırmalı sandviç bile bunu test etmeye yetecekken, üzerimde nükleer deneme yapman şart mıydı yani?" Pazarlık evresini öfke nöbetleri takip etmişti: "Bulunduğum yere gelmek için hayatım boyunca çalıştıktan sonra, şimdi de bana kanseri mi layık gördün?"

Ve en sonunda da soluğu inkâr evresinde almıştım. Hatta inkârın da ötesinde, "yok sayma" evresinde. Belki de yapılacak en iyi şey sadece uzun bir ömür süreceğimizi farz etmekti. Kesin olan tek şey belirsizlikken, ilerleyebilmenin tek yolu belki de buydu.

Gece geç vakitlere ya da sabahın erken saatlerine kadar ameliyathanedeydim. Teşhisin üzerinden artık dokuz ay geçmişti. Bedenim sefilleri oynuyor, eve döndüğümde yemek yemeğe bile halim

olmuyordu. Tylenol, ağrı kesici ve bulantı giderici ilaçların dozunu giderek artırmıştım. Üstelik muhtemelen ciğerlerimdeki ölü tümörün kalıntısının yol açtığı inatçı bir de öksürüğe yakalanmıştım. Neyse ki bu amansız tempoya sadece birkaç ay daha katlanacak ve sonra yüksek ihtisasımı tamamlayıp profesör olarak nispeten daha sakin ve rahat bir tempoya kavuşacaktım.

Şubat ayında bir iş görüşmesi için Wisconsin'e uçtum. Teklifleri müthişti. İstediğim her şeyi altın tepside sunuyorlardı: bir nörobilim laboratuvarı kurmak için milyonlarca dolar, kendi kliniğime başkanlık etme fırsatı, sağlığım için ihtiyaç duyabileceğim esneklik, imtiyazlı bir profesörlük unvanı, Lucy için cazip iş seçenekleri, yüksek maaş, muhteşem manzaralar, masalsı bir kasaba ve mükemmel bir işveren. "Sağlığınızla ilgili endişelerinizi anlıyorum. Muhtemelen onkoloğunuzla yakın bir iletişiminiz var," dedi bölüm başkanı. "O yüzden tedavinize orada devam etmek isterseniz, uçakla gidip gelmenizi sağlarız; ama eğer keşfetmek isterseniz, burada da mükemmel bir kanser merkezimiz mevcut. Bu işi kabul etmeniz için yapabileceğim başka bir şey varsa, lütfen çekinmeden söyleyin."

Aklıma Emma'nın söyledikleri gelmişti. Cerrah olabileceğine dair inancını kaybetmiş bir umutsuzdan bir cerraha dönüşmek aslında din değiştirmek kadar radikal bir dönüşümdü. Emma beni ben yapan bu özelliğimi hiç unutmamış, ben bile kendime inanmazken, bana olan inancını hiç kaybetmemişti. Aslında yıllar önce bir doktor olarak yapmaya çalıştığım şeyi yapmıştı Emma: Ölümün sorumluluğunu üzerine almış ve beni kendimi dönüştürebileceğim bir noktaya taşımıştı. Beyin cerrahı olmak için yola çıktığım eğitim hayatında zirveye ulaşmış, sadece beyin cerrahı olmakla kalmayıp bilim insanı olmuştum. Tıp eğitimi alan her hekim adayının hayal ettiği, ama çok azının ulaşabildiği bir hedefti bu.

O gece bölüm başkanı akşam yemeğinden sonra beni otelime bırakırken, arabayı durdurup kenara çekti ve, "Size göstermek istediğim bir şey var," dedi. Arabadan inip hastanenin önünde durarak donmuş göl manzarasına baktık. Gölün karşı kıyısındaki fakülte lojmanlarından süzülen ışıklar göl yüzeyinden yansıyarak ışıl ışıl parlıyordu. "Yazın işe yüzerek ya da tekneyle gelebilirsiniz. Kışın ise kayak ya da buz pateni yaparsınız."

Rüya gibiydi. Ve işte o anda kafama dank etti: Bu *gerçekten de* bir rüyaydı. Asla gerçekleşmeyecek bir rüya! Wisconsin'e taşınmamız mümkün değildi ki. Ya iki yıl içinde ciddi bir şekilde nüksederse? Lucy arkadaşlarından ve ailesinden uzakta, ölmek üzere olan bir koca ve bir bebekle baş başa kalacaktı. Karşı koymak için her ne kadar uğraşsam da, kanser bütün hesaplarımızı altüst etmişti. Son birkaç aydır, hayatımı kanser öncesine geri döndürmek için var gücümle çabalamış, kanserin hayatımı ele geçirmesine engel olmaya çalışmıştım. Ve şimdi her ne kadar zaferimi ilan etmek için yanıp tutuşsam da, yapamıyordum. Bir yengecin kıskaçları arasında kapana kısılmış gibiydim. Kanser denilen lanet, elimi ayağımı bağlamıştı. Yaklaşan ölümü ne yok saymak ne de boyun eğmek mümkündü. Kanser gerilerken bile, üzerime uzun gölgeleri düşüyordu.

Stanford'daki profesörlük pozisyonunu kaçırdığımı ilk öğrendiğimde, bir laboratuvarı yönetmenin ancak yirmi yıllık bir zaman diliminde anlamlı olabileceğini düşünerek teselli bulmuştum. Ama aslında haklıydım. Freud kariyerine başarılı bir nörobilimci olarak başlamıştı. Fakat insan zihnini keşfetme konusunda o kadar hırslıydı ki, nörobilimin bu ihtiyaca cevap verebilmesinin en az yüzyıl alacağını anlayınca, mikroskobunu bir kenara bırakmıştı. Sanırım benim hissettiklerim de bundan farklı değildi. Yaptığım araştırmalarla nörocerrahi alanında bir devrim ya da değişim ya-

ratma şansım, kanser teşhisiyle birlikte benim için kazanması neredeyse imkânsız bir kumara dönüşmüştü. Ve markalarımın geri kalanını yatırmak istediğim yer kesinlikle laboratuvar değildi.

Emma'nın sesi hâlâ kulağımdaydı: *Senin için neyin önemli olduğuna karar vermelisin.*

Yapmak istediğim şey beyin cerrahisinin ya da nörobilimin zirvesinde uçmak değilse, neydi?

Baba olmak mı?

Beyin cerrahı olmak mı?

Öğretmenlik yapmak mı?

Hiçbir fikrim yoktu. Ama ne yapmak istediğimi bilmesem de, öğrendiğim bir şey vardı ve bu Hipokrat'tan, Maimonides'den ya da Osler'dan öğrenemeyeceğim bir şeydi: Bir hekimin görevi ölümü savuşturmak ya da hastaları eski yaşamlarına kavuşturmak değildi. Önemli olan yaşamı altüst olmuş bir hastanın ve ailesinin koluna girmek ve ayaklarının üstüne basıp durumla yüzleşmelerini ve kendi hayatlarının anlamını keşfetmelerini sağlamaktı.

Doğrusu, bir cerrah olarak egom büyük darbe almıştı. Hastaların hayatı üzerindeki etki ve sorumluluğumu gözümde ne kadar büyütsem de, sonuçta bu en iyi ihtimalle geçici bir sorumluluk, anlık bir etkiydi. Ciddi bir sağlık sorunu giderilip hasta uyandırıldığında ve solunum cihazından ayrılıp taburcu edildiğinde, hasta ve ailesi yaşamına devam ederdi; ama artık hiçbir şey tam olarak eskisi gibi olmazdı. Tıpkı beyin cerrahının elindeki neşterin beyindeki bir rahatsızlığı giderdiği gibi, bir hekimin sözcükleri de zihindeki huzursuzluğu giderebilirdi. Yine de bazen duygusal ve fiziksel belirsizlikler varlığını korumaya devam ederdi.

Aslında Emma'nın yaptığı şey beni eski kimliğime kavuşturmak değil, yeni bir kimlik keşfetmemin önünü açmaktı. Emma

benim bu kabiliyetime inanmış ve bu inancını hiç kaybetmemişti. Çünkü sonunda buna mecbur kalacağım kesindi.

Büyük Perhiz'in üçüncü pazarına denk gelen pırıl pırıl bir bahar sabahı, Lucy'yle ikimiz hafta sonu ziyareti için Arizona'dan gelmiş olan ailemi de alarak hep birlikte kiliseye gitmiştik. Uzun ahşap sıralardan birine oturduğumuzda, annem yanımızda oturan aileyle hemen sohbete koyulmuş, önce küçük kız çocuğunun güzel gözleri hakkında annesine iltifatta bulunup sonra daha derin konulara geçerek ne kadar iyi bir dinleyici, sırdaş ve arkadaş olduğunun her halinden belli olduğunu söylemişti. Rahip kutsal kitaptan bölümler okuyordu ve aniden beni bir gülme almıştı. Çünkü ayetlerde, İsa'nın kullandığı mecazi dili anlamayan takipçilerinin dar yorumları yer alıyor ve hayal kırıklığına uğramış bir İsa portresi çiziliyordu:

> İsa ona şöyle dedi: "Bu sudan içen herkes yeniden susayacaktır. Oysa benim vereceğim sudan her kim içerse, sonsuza dek susamayacaktır. Vereceğim su onun içinde sonsuz yaşam sağlayan bir pınar olacaktır." Kadın, "Efendim," dedi, "bu suyu bana ver ki, ne susayayım ne de su çekmek için sürekli buraya gelmek zorunda kalayım."
>
> ... Bu arada müritleri O'na, "Efendimiz, bir şeyler yiyin," diyorlardı. Ama İsa, "Benim sizin bilmediğiniz bir yiyeceğim var," dedi. Öğrenciler birbirlerine bakıp, "Acaba biri O'na yiyecek mi getirdi?" diye sordular.

Üniversiteden sonra Tanrı ve İsa inancımın –en hafif tabiriyle– zayıflamış olduğu uzun bir aradan sonra beni yeniden Hıristiyanlığa döndüren şey, ayetlerdeki dar yorumları açıkça alaya alan bu

ve bunun gibi bölümler olmuştu. Ateizmin yılmaz bir savunucusu olduğum günlerde, Hıristiyanlığa yöneltilen en esaslı suçlama, tecrübeye dayalı ampirik temellerden yoksun olmasıydı. Bilgi ve mantık tabii ki çok daha tutarlı bir kozmos anlayışı ileri sürüyordu. Occam'm Usturası[1] ise inananların zincirlerini kesip atarak onları kanıtlarla desteklenmeyen kör bir imandan kurtarıyordu. Tanrı'nın varlığına dair bir kanıt yoktu; dolayısıyla da Tanrı'ya *inanmak* mantıksızdı.

Dua ve kutsal kitap okumanın gündelik bir ritüel olduğu oldukça dindar, Hıristiyan bir ailede büyümüş olmama rağmen, bilimle içli dışlı olan birçokları gibi ben de gerçeğin akla dayalı, somut bir tanımının mümkün olduğuna inanmaya başlamıştım. Tanrı, ruhlar ve cübbelere bürünmüş ak sakallı dedeler gibi modası geçmiş birtakım kavramların olmadığı sağlam bir metafizik tanımı sunan, tamamen bilimsel bir dünya görüşü formüle etmek pekâlâ mümkün olabilirdi. Yirmili yaşlarımın önemli bir bölümü bunun çerçevesini oturtma gayretiyle geçmişti. Fakat çabalarım en sonunda büyük bir duvara toslamıştı: Bilimi metafiziğin arabulucusu yapmak, dünyadan sadece Tanrı'yı dışlamakla kalmıyor, sevgiyi, nefreti ve hayatın anlamını da dışlıyordu; bu da içinde yaşadığımız dünyayı açıkça ve bütünüyle *inkâr* etmek demekti. Elbette, hayatın anlamına inanıyorsan, Tanrı'ya da inanmalısın, demek değildir bu. Ama Tanrı'nın bilimsel bir temeli olmadığına inanıyorsa insan, hayatın anlamının da bilimsel bir temelden yoksun olduğuna ister istemez inanmak zorundadır. Ve bu da otomatik olarak hayatın anlamsız olduğu anlamına gelir. Başka bir deyişle,

(1) Occam'ın Usturası; on dördüncü yüzyıl filozofu Ockham'lı William tarafından ortaya atılmış olan bir teori: "Koşulların birbirine eşit olduğu durumlarda, doğruya en yakın açıklama en basit olanıdır." Bilimsel düşüncede önemli bir yer tutan bu ilkeye göre, bir olayı açıklamak için kullanılacak iki açıklamadan daha basit olanı, yani daha az varsayımda bulunanı tercih edilmelidir. –çn.

bireysel yaşanmışlıkların hiçbir ağırlığı yoktur; mevcut tüm bilgi bilimsel bilgidir.

Fakat işin çelişkili yanı şu ki, bilimsel yöntem de sonuçta insan elinden çıkmadır ve dolayısıyla ilahi ya da mutlak bir gerçeğe ulaşması mümkün değildir. Bilimsel teorilerin amacı, içinde yaşadığımız dünyayı anlamak, çevremizdeki olayları anlaşılabilir birimlere indirgemektir. Bilimin en temel özelliği denenebilir ve objektif olmasıdır. Bu onun madde ve enerji konusunda tez üretme kabiliyetini her ne kadar artırsa da, öznel ve değişken insan hayatının kişiye özgü duygusal doğasına uyarlanabilmesini imkânsız kılar. Bilim, deneye ve gözleme açık olan ampirik veriyi düzenlemenin en elverişli yolu olabilir, ama bunu yapma yetisi ne yazık ki insan yaşamının en temel yönlerini kavrama konusundaki yetersizliğiyle sınırlıdır: Umut, korku, aşk, nefret, güzellik, kıskançlık, onur, zaaf, gayret, ıstırap, erdem gibi olgular bilimle nasıl açıklanabilir ki?

Temel tutkularla bilimsel teori arasındaki uçurum her zaman var olmaya mahkûmdur. Hiçbir düşünce sistemi insan deneyiminin bütününü kapsayamaz. Metafiziğin krallığı inançla sınırlıdır. (Zaten Occam'ın savunduğu da aslında ateizm değil budur.) Ve zaten ateizm de ancak bu temelde savunulabilir. O halde tipik ateist, Graham Greene'in *Güç ve Zafer* romanındaki teğmen gibidir. Onun ateizminin gerekçesi, Tanrı'nın var olmadığına inanmasıdır. Oysa gerçekte ateizm çok daha yaratıcı bir görüşü dayanak almalıdır. Birçok ateistin alıntı yapmaya bayıldığı Nobel ödüllü Fransız biyolog Jacques Monod inanç unsurunu çürütmek için şöyle der: "Eski anlaşma feshedilmiştir; insan rastlantı sonucu ortaya çıktığı evrenin duygusuz enginliğinde yalnız olduğunu artık nihayet biliyor."

Yine de Hıristiyanlığın temel değerlerine dönüş yapmıştım, çünkü fedakârlık, kurtuluş, affetme gibi değerlerin beni derinden etkilediğini fark etmiştim. İncil'de adaletle merhamet arasın-

da, Eski Ahit'le Yeni Ahit arasında bir çekişme vardır. Yeni Ahit'e göre hiç kimse yeterince iyi değildir; iyilik sonsuzdur ve insanın asla tam anlamıyla ulaşamayacağı bir hedeftir. Bana göre, İsa'nın burada vermek istediği asıl mesaj şudur: Merhamet adaletten her zaman üstündür.

Ayrıca, belki ilk günahın vermek istediği temel mesajın amacı da insana kendini sürekli suçlu hissettirmek değildir. Belki onun da anlatmak istediği şudur: "İyiliğin ne olduğu hakkında hepimizin bir fikri var, ama her zaman iyi olamayabiliriz." Belki de Yeni Ahit'in vermeye çalıştığı mesaj budur. İnsan, Tevrat'ın üçüncü kitabı *Leviticus* (Levililer) kadar iyi bir tanıma sahip olsa da, orada tarif edildiği gibi yaşayamaz. Çünkü bu sadece imkânsız değildir, aynı zamanda çılgınlıktır.

Tanrı konusunda kesin bir yargıda bulunmam elbette mümkün değil, ama insan hayatının temel gerçekliği kör bir determinizm anlayışıyla kesinlikle örtüşmüyor. Üstelik ben de dahil hiç kimse, vahiy olgusunu epistemik bir otoriteyle bağdaştırmıyor. Çünkü hepimiz süper mantıklı insanlarız ve vahiy bizim için yeterince iyi değil. Ama sonuçta Tanrı bizimle doğrudan konuşmuş olsaydı bile, bunun bir hayal ürünü olduğunu düşünüp aldırmayacak olan da biz değil miyiz?

O halde ne yapacak ateşli genç metafizikçi?

Pes mi edecek?

Neredeyse.

Mutlak gerçeğe ulaşmak için çabalayacak, ama işinin imkânsız olduğunu –ya da doğru bir cevap varsa bile, bunun ispatının olmadığını– kabul edecek.

Sonuçta, her birimiz resmin sadece bir bölümünü görebiliyoruz. Doktor bir bölümünü, hasta bir başka bölümünü, mühendis bir üçüncüyü, ekonomist dördüncüyü, inci dalgıcı beşinciyi, alko-

lik altıncıyı, kablolu yayın görevlisi yedinciyi, koyuncu sekizinciyi, Hint fakiri dokuzuncuyu, rahip onuncuyu... İnsan bilgisinin tamamı hiçbir zaman tek bir kişide toplanamaz. Çünkü sahip olduğumuz bilgi birbirimizle ve çevremizle kurduğumuz ilişkinin ürünüdür ve hiçbir zaman tamama ermez. Gerçek ise tıpkı şu pazar duasının sonunda olduğu gibi hepsinin üstündeki bir yerden gelir:

> Eken de biçen de birlikte sevinsinler diye, biçen karşılığını alıyor, sonsuz yaşam için ürün topluyor. Çünkü burada, "Biri eker, öbürü biçer" sözü doğrudur. Sizi emek vermediğiniz ekini biçmeye gönderdim. Başkaları emek verdiler, sizse onların emeğine kondunuz.

Tomografi çekimi sona erince, bir hamlede ayağa kalktım. Cerrahlığa döneli yedi ay olmuştu. İhtisasım sona ermeden, bebeğimiz dünyaya gelmeden, gelecek gerçeğe dönüşmeden önceki son taramamdı bu.

"Bakmak ister misiniz?" diye sordu teknisyen.

"Şimdi bakamam," dedim. "Bugün yapılacak çok işim var."

Saat çoktan akşamın altısı olmuştu. Ve benim daha hastalarımı görmem, yarının ameliyat programını çıkarmam, filmlere bakmam, klinik notlarım dikte ettirip ameliyat sonrası kontrollerimi yapmam gerekiyordu. Nörocerrahi bölümündeki radyoloji görüntüleme bankosuna geçip bilgisayarın başına oturduğumda saat sekizdi.

Bilgisayarı açtım ve öncelikle yarın ameliyata alacağım hastaların filmlerine göz attım –sadece iki basit omurga ameliyatı vardı– ve sonra nihayet sıra kendi filmlerime geldi. Bir görüntüden diğerine jet hızıyla geçiyor, filmler arasında mekik dokuyarak son taramanın sonuçlarını bir öncekiyle karşılaştırmaya çalışıyordum.

Her şey aynı görünüyordu; eski tümörler büyümemiş, oldukları gibi kalmıştı... fakat bir dakika...

Yeni görüntülere geri dönüp bir daha baktım.

İşte oradaydı. Sağ orta lobumu kaplayacak büyüklükte yeni bir tümör! Garip ama ufku kaplayan bir dolunaya benziyordu. Eski filmlere baktığımda, tümörün yerinde belli belirsiz bir tomurcuk seçiliyordu – şimdi serpilip büyümüş olan canavarın hayaleti, daha doğrusu habercisi...

Hissettiğim şey ne öfkeydi ne de korku. Karşımdaki şey orada öylece duruyordu; aslında ne kadar da basitti. Tıpkı güneşin dünyaya olan uzaklığı gibi, bu da hayatın gerçeklerinden biriydi. Eve döndüğümde durumu Lucy'ye anlattım. Bir perşembe akşamıydı ve pazartesiye kadar Emma'yı görmemiz mümkün olmayacaktı. Lucy'yle ikimizin yapabileceği tek şey kucağımızda laptoplarla oturma odasında oturup önümüzdeki aşamaları tahmin etmeye çalışmaktı: biyopsiler, testler, kemoterapi. Artık tedavi süreci çok daha ıstıraplı, uzun bir ömür olasılığı çok daha uzaktı. Kulağımda yine T. S. Eliot'ın satırları vardı: "Ama ansızın ürpertir arkamdan esen soğuk bir yel gibi sesler, kemik takırtıları ve ağzı kulaklarında kikirdemeler." Cerrahlığa haftalarca, hatta aylarca ara vermem gerekecek, belki de bir daha hiçbir zaman geri dönemeyecektim. Ama bunları düşünmeyi pazartesiye bırakmaya karar vermiştim. Bugün perşembeydi ve yarın yapacağım ameliyatlar çoktan planlanmıştı. Planım hekim olarak son bir gün daha geçirmekti.

Ertesi sabah saat beşi yirmi geçe hastanedeydim. Arabamdan çıkıp derin bir nefes aldım. Havada okaliptüs ve galiba... çam kokusu vardı. Bunu daha önce hiç fark etmemiştim. Sabah vizitleri için toplanmış olan asistan ekibiyle buluşup önceki gecenin nasıl geçtiğini, yeni gelen hastaları, film sonuçlarını konuştuktan sonra, hep birlikte hastaları görmeye gittik. Sonra da M&M'ye, yani

"morbidite ve mortalite" toplantısına katılacaktık. Düzenli olarak yapılan bu toplantıda cerrahlar bir araya gelip, çıkan komplikasyonları, hata/kaza oranlarını ve ters giden vakaları konuşurlardı. Toplantıdan sonra bir süre oyalanıp hastalarımdan biri olan Bay R. ile vakit geçirmiştim. Bay R. "Gerstmann Sendromu" denilen ender bir rahatsızlıktan muzdaripti ve beynindeki tümör çıkarıldıktan sonra, bazı fonksiyon bozuklukları sergilemeye başlamıştı: Yazı yazamıyor, parmak isimlerini ayırt edemiyor, hesap yapamıyor, sağını solunu karıştırıyordu. Böyle bir vakayla daha önce sadece bir defa, sekiz yıl önce tıp fakültesinde öğrenciyken karşılaşmıştım. Nörocerrahi servisinde takip ettiğim ilk hastalardan biriydi. Ve tıpkı onun gibi, Bay R. de acayip derecede mutlu ve keyifli görünüyordu; acaba bu durum hastalığın daha önce tanımlanmamış belirtilerinden biri olabilir miydi? Yine de Bay R.'nin durumu her geçen gün iyiye gidiyordu: Konuşması neredeyse normale dönmüştü ve sayısal kabiliyetinde de sadece ufak aksaklıklar vardı. Muhtemelen yakında tamamen iyileşecekti.

Sabah saatleri geçmiş ve son ameliyatım için hazırlanırken, içinde bulunduğum ânın önemi aniden kafama dank etmişti. Belki de ameliyat önlüklerini son giyişimdi bu! Zaman sanki yavaşlamış gibiydi. Köpükler kollarımdan aşağı adeta ağır çekimde süzülüyordu. Önlüğümü giyip ameliyathaneye girdim ve hastanın ameliyat yerini kendi ellerimle sterilize ederek operasyona hazırladım. Çünkü her şeyin mükemmel olmasını istiyordum. Bel bölgesini düzgün bir kesiyle açtım. Hastamız yaşlıca bir adamdı ve omurgasındaki dejenerasyon sinir köklerine baskı yaparak şiddetli ağrıya neden oluyordu. Yağ tabakasını kaldırıp kasların üzerindeki *fasya* denilen saydam zara ulaştığımda, omur kemiklerinin uçları hissediliyordu. Zarı açıp kas dokusunu kestikten sonra, artık karşımda sadece yaranın içinde pırıl pırıl parlayan temiz ve kansız omur ke-

miği vardı. Kemikli çıkıntıları alttaki bağ dokusuyla birlikte sinirlere baskı yapıyordu. Tam omurganın arka duvarındaki *lamina*'yı çıkarmak üzereydim ki, o sırada sorumlu uzman hekim içeri girdi.

"Gayet iyi görünüyor," dedi. "Bugünkü toplantıya katılmak istersen, geri kalanını ben hallederim."

Sırtım ağrımaya başlamıştı. Neden ameliyattan önce fazladan bir ağrı kesici daha almamıştım ki? Ama neyse ki kısa bir operasyondu ve işim neredeyse bitti sayılırdı.

"Yoo," dedim. "Bunu kendim bitirmek istiyorum."

Uzman hekim önlük ve eldivenlerini giyip sinire baskı yapan kısmı çıkarmama eşlik etmek için yanıma gelmişti. Ayıklamaya başladığı bağ dokusunun hemen altında, omuriliği bir kılıf gibi sarmalayan *dura* adındaki zar katmanı vardı. Omurilik sıvısını ve sinir köklerini koruyan zar katmanıydı bu. Duranın yırtılmasına ya da delinmesine yol açmak, ameliyatın bu aşamasında en sık yapılan hatalardan biriydi. Kemiğin öteki tarafında çalışırken, bir gözüm uzman hekimin çıkardığı işteydi ve bir an gözüme aletinden yansıyan mavilik takılmıştı – dura delinmek üzereydi.

"Dikkat et!" dediğim anda, aletin ucu durayı deldi ve berrak omurilik sıvısı dışarı süzülerek yaranın içine doğru akmaya başladı. Bir yıldan uzun süredir yaptığım ameliyatlarda durayı deldiğim tek bir vaka yoktu. Şimdi kaçağı tamir etmek bir saatimi daha alacaktı.

"Mikro seti hazırlayın hemen," dedim. "Durada sızıntı var."

Kaçağı onarıp sıkışmış yumuşak dokuyu kurtardığımda yorgunluktan omuzlarım yanıyordu. Uzman hekim, eldivenlerini ve önlüğünü çıkarıp hatası için özür dilemiş ve teşekkür ettikten sonra çıkıp ameliyatı bitirme işini bana bırakmıştı. Dikiş esnasında katmanlar gayet güzel örtüşmüştü. Çoğu cerrah yarayı dikerken zımba kullanırdı, ama benim tercihim naylon dikiş ipliğiydi. Bana

göre, naylonun enfeksiyon riski daha düşüktü ve bu son dikiş benim yöntemimle atılacaktı. Yaranın iki kenarı kusursuz bir şekilde birleşmişti; ciltte hiçbir gerginlik yoktu – sanki hiç ameliyat olmamış gibi.

Güzel. Gayet güzel.

Hastayı ayıltırken, ilk kez birlikte çalıştığım ameliyat hemşirelerinden biri, "Bu hafta sonu nöbetiniz var mı, doktor?" diye sordu.

"Hayır." *Ve muhtemelen bir daha hiçbir zaman olmayacaktı.*

"Bugün başka ameliyatınız var mı?"

"Hayır." *Ve muhtemelen bir daha hiçbir zaman olmayacaktı.*

"Harika. İşte ben buna mutlu son derim! Paydos vakti! Mutlu sonları severim, ya siz doktor?"

Hemşireler ortalığı toplayıp anestezi uzmanı hastayı ayıltmaya çalışırken, ben de bilgisayarın başına geçip talimatları girmeye başlamıştım. Ameliyathanede sorumluluk bana ait olduğu zamanlarda, arkadaşlarımı şaka yollu tehdit edip herkesin sevdiği şu yüksek tempolu pop müzikler yerine *bossa nova* dinleyeceğimizi söylerdim. Yine bir *Getz/Gilberto* parçası koydum. Odayı hemen yankılı, yumuşak bir saksofon sesi doldurmuştu.

İşim bitince ameliyathaneden çıkıp eşyalarımı toplamaya gittim. Yedi yıllık çalışma hayatım boyunca birikmiş bir sürü şey: hastanede geçirdiğim geceler için yedek kıyafetler, diş fırçaları, sabunlar, telefon şarjları, abur cubur, kafatası maketim ve sürüyle nörocerrahi kitabı. Sonra tekrar düşündüm ve kitaplarımı bırakmaya karar verdim. Ne de olsa burada daha faydalı olacaklardı.

Otoparka doğru yürürken, arkadaşlarımdan biri bir şey sormak için yolumu kesmiş, ama tam o sırada çağrı cihazı çalmıştı. Arkadaşım çağrı cihazına baktı, bana el salladı ve arkasını döndüğü gibi gerisingeri hastaneye koşturdu. Telaşla yürürken omzunun üstünden, "Sonra bir ara yakalarım seni!" diye seslendi. Ara-

baya binip anahtarı çevirerek yola koyulduğumda gözlerim dolu doluydu. Eve gelip sokak kapısından içeri girdim, beyaz doktor önlüğümü askıya asıp yaka kartımı çıkardım. Çağrı cihazımın pilini söktüm. Ve yeşil önlüklerimi çıkarıp uzun bir duş aldım.

Daha sonra gecenin ilerleyen vakitlerinde Victoria'yı arayıp pazartesi günü, belki de bir daha hiç gelemeyeceğimi, ameliyathane programını yapamayacağımı bildirdim.

"Biliyor musun, hep bu kara günün gelmesinden korkmuştum," dedi Victoria. "Bu kadar zaman nasıl dayandın bilmiyorum."

Pazartesi günü Lucy'yle ikimiz Emma'yı görmeye gittik. Emma'nın önümüze koyduğu hareket planı tam da tahmin ettiğimiz gibiydi: Önce bronkoskopik biyopsi yapılacak, hedef alınabilir mutasyonlar var mı bakılacak, yoksa kemoterapiye başlanacaktı. Fakat onu görmek istememin asıl sebebi, rehberliğine ihtiyaç duymamdı. Ona cerrahlığı bırakacağımı söyledim.

"Tamam," dedi Emma. "Sorun değil. Elbette bırakabilirsin, ama senin için daha önemli bir konuya odaklanmak istiyorsan bırak, *hasta* olduğun için değil. Çünkü geçen haftadan daha hasta değilsin. Bu sadece yolda önümüze çıkan bir tümsek, ama istiyorsan yoluna devam edebilirsin. Nörocerrahi senin için önemliydi ne de olsa."

İşte yine çizginin öteki tarafındaydım. Doktorken hastaya, özneyken nesneye, etkenken edilgene dönüşüvermiştim. Hastalık öncesine kadar, hayatım kendi yaptığım seçimlerin toplamından oluşuyordu. Modern hikâyelerin çoğunda bir karakterin kaderi insan eylemlerine bağlıydı – kendisinin ve çevresindekilerin eylemlerine. Örneğin Shakespeare'in *Kral Lear*'ında, Gloucester insan kaderinden şikâyet ederken, "Sinekler neyse yaramaz oğlanlara, biz

de oyuz tanrılara," diyordu, ama oyunun dramatik çatısını oluşturan ve olayları tetikleyen asıl faktör Lear'ın kontrolsüz kibriydi. Aydınlanma Çağı'ndan bu yana, sahnenin merkezinde hep bireyin kendisi olmuştu. Benim şu anki hayatım ise bambaşka bir dünyadan, Shakespeare'den çok daha eski, insanüstü güçlerin ön planda olduğu antik bir çağdan, adeta Yunan tragedyasından fırlamış gibiydi. Hiçbir gayret Oidipus ve ailesini kaderin elinden kurtaramazdı. Hayatlarını kontrol eden güçlerle irtibatlarını sağlayan tek şey kehanet ve kâhinler, yani duru-görü sahibi kişilerdi. Aslında burada bulunma sebebim bir tedavi planı oluşturmak değildi –tıbbın sunduğu seçenekleri öngörecek kadar bilgim zaten vardı– asıl amacım kâhinin kehanetiyle teselli bulmaktı.

"Bu her şeyin sonu değil," dedi Emma. Muhtemelen bu cümleyi daha önce bin defa kullanmıştı; sonuçta benim de kendi hastalarıma söylediklerim buna benzer şeyler değil miydi? – imkânsız cevapların peşine düşenlere söylenen sözler. "Sonun başlangıcı bile değil. Bu sadece başlangıcın sonu."

Anında kendimi daha iyi hissetmiştim.

Biyopsiden bir hafta sonra, pratisyen hemşire Alexis aradı. Tedavide hedef alınabilecek yeni mutasyonlar yoktu; dolayısıyla tek seçenek kemoterapiydi ve ilk seans pazartesi başlıyordu. Kullanılacak kemoterapi ajanlarını sorduğumda, Alexis bunu Emma'yla konuşmam gerektiğini söylemişti. Fakat Emma şu anda çocuklarıyla Tahoe Gölü'ndeydi ama hafta sonu beni mutlaka arayacaktı.

Cumartesi günü Emma gerçekten de aramıştı.

Kemoterapi ajanları hakkında ne düşündüğünü sorduğumda, "Kafanda belli bir fikir var mı?" diye sordu.

"Sanırım asıl mesele Avastin'i dahil edip etmemek," dedim. "Bu konudaki verilerin çok net olmadığını, potansiyel yan etkilerinin olabileceğini ve bazı kanser merkezlerinin artık bunu kullan-

madığını biliyorum. Fakat kullanılmasını destekleyen çok sayıda çalışma olduğu için ben yine de kullanalım derim. Olumsuz ya da çok kötü bir yan etkisi olursa kesebiliriz zaten. Tabii senin için de uygunsa."

"Evet, gayet mantıklı aslında," dedi Emma. "Hem zaten sigorta şirketleri de sonradan tedaviye eklendiğinde bir sürü zorluk çıkarıyor. O yüzden baştan kullanmak bu açıdan da çok daha iyi."

"Aradığın için çok teşekkürler. Neyse, daha fazla vaktini alıp tatilinden çalmayayım. Gölde iyi eğlenceler."

"Pekâlâ. Ama söylemek istediğim bir şey daha var," dedi Emma ve bir an duraksadı. "Tedavi planını birlikte yapmamızdan kesinlikle çok mutluyum; sonuçta sen de bir doktorsun, neden bahsettiğini biliyorsun ve bu tabii ki senin hayatın. Ama eğer olur da bu süreçte doktorluğu bana bırakıp *sadece* hastam olmak istersen, bunu da anlayışla karşılarım."

Kendimle ilgili tıbbi kararların sorumluluğunu bir başkasına bırakmak aklıma bile gelmemişti. Genelde hastaların hepsi kendi hastalıkları konusunda uzman olurdu. Hiçbir şey bilmeyen yeniyetme bir tıp öğrencisiyken, hastalıklarını ve tedavilerini anlatmaları için hastalara yanaşıp sorduğum sorular hâlâ aklımdaydı. Ama bir hekim olarak, hiçbir hastamdan tek başına karar almasını beklememiş, hastalarımın sorumluluğunu her zaman üzerime almıştım.

Galiba şimdi de yapmaya çalıştığım şey buydu aslında: Doktor kimliğim, hasta kimliğim için sorumluluk alıyordu. Kim bilir, belki de bir Yunan tanrısı beni lanetlemişti, ama kontrolü elden bırakmak imkânsız değilse bile, sorumsuzluk gibi geliyordu.

Pazartesi günü kemoterapi başladı. Kemoterapi odasına benimle birlikte Lucy ve annem de girmişti. Damar yolum açılıp ilaç-

lı serum bağlanmış ve bana da rahat bir koltuğa oturup beklemek düşmüştü. İlaç kokteylinin infüzyonu dört buçuk saat sürecekti. Ben uyuklayıp kitap okuyarak ya da boş boş etrafa bakınarak vakit geçirirken, annemle Lucy de yanı başımda oturmuş, havadan sudan konuşarak ara sıra sessizliği bölüyordu. Odada benden başka hastalar da vardı – kiminin kafası kel, kiminin saçı yapılı, kimi solgun, kimi neşeli, kimi pejmürde, kimi daha şıktı. Herkes kollarını uzatmış sessiz sedasız oturuyor, zehrin damla damla vücuda yayılmasını bekliyordu. Tedavi için üç haftada bir buraya gelmem gerekecekti.

Tedavinin etkileri daha ertesi gün kendini göstermeye başlamış, müthiş bir bitkinlik çökmüştü üzerime. Kolumu kaldırmaya halim yoktu. Normalde büyük bir keyif aldığım yemek yemenin artık deniz suyu içmekten farkı yoktu. Sevdiğim bütün şeylerin üzerine sanki tuz serpilmişti. Kahvaltıda Lucy benim için krem peynirli açma yapmıştı, ama tadı keçilere yalatılan tuzdan farksızdı ve onu da yemem mümkün olmamıştı. Okumak bile acayip yorucu bir işe dönüşmüştü. Nörocerrahi konulu iki önemli ders kitabı için V. ile yaptığımız araştırmanın tedaviye yönelik potansiyeli hakkında birkaç bölüm yazmayı kabul etmiştim. Sonra onu da bir kenara bırakmıştım. Günler gelip geçiyor, zamanı televizyon ve zoraki öğünler belirliyordu. Aradan haftalar geçmiş ve bazı şeyler artık rutine dönüşmüştü: Kemoterapinin yan etkileri bir süre sonra hafifliyor ve tam her şey normale döndüğü anda bir sonraki seans yeni bir darbe indiriyordu.

Hayatım bir kısırdöngü içinde hastaneyle ev arasında mekik dokuyarak geçmekteydi. Ufak tefek komplikasyonlar ise işe geri dönme umudumu tüketmeye yetiyordu. Bu arada nörocerrahi bölümü, mezuniyet için gereken tüm genel ve yerel kriterleri ye-

rine getirdiğime karar vermiş, mezuniyetimi onaylamıştı. Tören, Lucy'nin doğumuna iki hafta kala bir cumartesi günü yapılacaktı.

O gün geldiğinde, yatak odamızda yedi yıllık yüksek ihtisasımın ödülü için hazırlanırken, midem aniden şiddetli bir bulantıyla kasılmaya başlamıştı. Kemoterapinin ani bir dalgayla gelen ve dalga gibi yüzülebilen her zamanki mide bulantısına benzemiyordu bu. Kontrolsüz bir şekilde yeşil safra kusmaya başlamıştım. Ağzımdaki tebeşirimsi tat mide asidinden daha farklıydı. Çok daha derinden geliyordu.

Bu vaziyette mezuniyet törenine gidemeyeceğim kesindi.

Su kaybını önlemek için sıvı takviyesine ihtiyacım vardı, o yüzden Lucy beni hemen acile götürmüş ve serum takılarak hidrasyona başlanmıştı. Kusma nöbetlerine ishal de eşlik ediyordu. Bu arada nöbetçi asistan Brad yanıma gelmiş ve aramızda dostça bir sohbet başlamıştı. Ona hastalığımın hikâyesini ve kullandığım bütün ilaçları anlatmıştım. Sonra laf dönüp dolaşıp moleküler terapilerdeki gelişmelere, özellikle benim de hâlâ kullanmakta olduğum *Tarceva*'ya gelmişti. Tedavi planı basitti: Ben ihtiyacım olan sıvıyı ağız yoluyla alabilecek hale gelene kadar damardan sıvı takviyesine devam edilecekti. O gece beni bir hastane odasına almışlardı. Ama hemşire odama gelip ilaç listesinin üzerinden geçtiğinde, dikkatimi çeken bir şey olmuştu: Tarceva listede yoktu! Hatanın düzeltilmesi için hemen hemşireden görevli asistanı çağırmasını rica ettim. Böyle şeyler hep olurdu. Sonuçta bir düzine ilaç kullanıyordum ve bunların takibi kolay değildi.

Brad geldiğinde vakit gece yarısını epey geçmişti.

"İlaçlarınızla ilgili sormak istediğiniz bir şey varmış galiba?" dedi Brad.

"Evet," dedim. "Tarceva listeye yazılmamış. Rica etsem yazabilir misiniz?"

"Tarceva'yı kesmeye karar verdim."

"Neden?"

"Karaciğer enzimleriniz bu ilaç için fazla yüksek."

Şaşırmıştım. Karaciğer enzimlerim aylardır çok yüksekti. Mademki bu bir engeldi, neden şimdiye dek hiç gündeme gelmemişti? Belli ki bir yanlışlık vardı. "Onkoloğum Emma –yani patronunuz– rakamları biliyor ve ilaca devam etmemi istiyor."

Asistanlar bazen uzman hekimin talimatlarından habersiz olabiliyordu. Ama şimdi Brad bunun Emma'nın kararı olduğunu öğrenince, muhtemelen pes edecekti.

"Ama gastrointestinal problemlerinize yol açan bu olabilir."

Şaşkınlığım daha da artmıştı. Uzman hekimin talimatlarını hatırlatınca, tartışmanın son bulması gerekmez miydi? "Bir yıldır sorunsuz bir şekilde kullanıyorum bu ilacı," dedim. "Sizce kemoterapi değil de, şimdi ansızın *Tarceva* neden oluyor yani bunlara, öyle mi?"

"Evet, olabilir."

Şaşkınlığım yerini öfkeye bırakmıştı. Tıp fakültesinden çıkalı iki yıl olmuş, asistanlarımla yaşıt yeni mezun bir çaylak gerçekten benimle tartışıyor muydu? Haklı olsa hadi neyse, ama söylediklerinin hiçbir mantığı yoktu. "Ama ben size bu akşamüstü durumumdan bahsetmiştim. O hapı kullanmadığımda, kemik metastazı aktive oluyor ve bu da dayanılmaz ağrılara yol açıyor. Bakın, abarttığımı düşünmeyin sakın, boks yaparken kemikleri kırılmış biri olarak söylüyorum, bundan bile daha şiddetli bir ağrıdan bahsediyorum. On üzerinden onluk bir ağrı! İnim inim inleten, düz duvara tırmandıran bir ağrı!"

"İlacın yarılanma ömrünü göz önüne alırsak, ancak bir gün sonra falan başlar ağrılarınız."

Şunu açık seçik görebiliyordum: Brad'in gözünde bir hasta değil, halledilmesi gereken bir sorundum – yanına işaret konacak bir kutucuk!

"Bakın," diye devam etti Brad, "eğer siz *siz* olmasaydınız, bu konuşmayı yapmayacaktık bile! Tek yapmam gereken ilacı kesmek ve haklılığımı ispatlamanızı beklemek olacaktı."

Peki, akşamüstü yaptığımız dostça sohbete ne olmuştu? Aklıma tıp fakültesindeyken duyduğum bir şey gelmişti. Hastalarımızdan biri, doktora muayene olmaya giderken hep en pahalı, en şık çorabını giydiğini söylerdi. Güya hasta önlüğünü giyip ayakkabılarını çıkardığında, doktor çoraplarını görecek ve onun önemli biri olduğunu anlayarak saygılı davranacaktı. (Mesele şimdi anlaşılmıştı; neden daha önce aklıma gelmemişti ki? Ayaklarımda yıllardır depodan yürütüp durduğum şu hastane armalı dandik çoraplar vardı!)

"Her neyse, Tarceva özel bir ilaç ve listeye eklemek uzman hekim imzası gerektiriyor," dedi Brad. "Bunun için birilerini uyandırmamı istiyor musunuz gerçekten? Sabahı bekleyemez mi?"

Ve işte asıl mesele!

Bu genç adamın bana karşı olan sorumluluğunu yerine getirmesi, yapılacaklar listesine bir madde daha eklenmesi anlamına geliyordu: Hocasıyla mahcubiyet verici bir telefon görüşmesi yapmak zorunda kalacak ve hatası ortaya çıkacaktı! Çünkü gece nöbeti ondaydı. İhtisas eğitiminin yönetmelikleri birçok bölümde vardiya usulü çalışmayı zorunlu kılmıştı. Ve vardiya sistemi, işten kaytarmayı, sorumluluğu savsaklamayı da beraberinde getirmişti. Bu genç delikanlı yapması gerekeni birkaç saat daha öteleyebilirdi, elindeki sorunu bir başkasına yıkmış olacaktı.

"İlacı sabaha karşı beşte alıyorum," dedim. "Ve siz de en az benim kadar iyi biliyorsunuz ki, 'sabahı beklemek' işi bir başkası-

na yani sabah vizitlerinden sonrasına bırakmak olur ve bu da öğleni bulması demek. Öyle değil mi?"

"Peki, tamam," dedi Brad ve odadan çıktı.

Fakat sabah olduğunda, almam gereken ilaç hâlâ yazılmış değildi.

Neyse ki gün içinde beni görmeye gelen Emma, *Tarceva* meselesini halledeceğini söylemişti. Bana geçmiş olsun demiş ve özür dileyerek bir de kötü haber vermişti: Ne yazık ki bir haftalığına şehir dışına çıkmak zorundaydı. Günün ilerleyen saatlerinde durumum daha da kötüye gitmeye başlamıştı. İshal canıma okuyordu. Öyle ki sıvı takviyesi bile artık yeterli gelmiyordu. Böbreklerim iflas etmek üzereydi. Ağzımın içi öyle kuruydu ki, konuşmak hatta yutkunmak bile imkânsızdı. Bir sonraki test sonuçlarında, serum sodyum düzeyim neredeyse ölümcül seviyelere ulaşmıştı. Artık tedaviye yoğun bakım ünitesinde devam edilecekti. Yumuşak damak ve genzimin bir kısmı susuzluktan kurumuş, parça parça ağzımdan gelmişti. Ağrım çok fazlaydı ve ben uyanıklıkla baygınlığın çeşitli seviyelerinde gidip gelirken, başımda resmen bir uzman ordusu seferber olmuştu: yoğun bakım doktorları, nefroloji uzmanları, gastroenterelog ve endokrinologlar, enfeksiyon hastalıkları uzmanları, beyin cerrahları, genel onkoloji ve torasik onkoloji uzmanları, kulak-burun-boğazcılar... Lucy hamileliğinin otuz sekizinci haftasındaydı ve gündüzleri benimle geçiriyordu. Geceleri ise yanıma uğrayabilmek için yoğun bakım ünitesine birkaç adım uzaklıktaki eski ofisime yerleşmişti gizlice. Tabii onunla birlikte babam da hastaneye kamp kurmuştu ve onca doktora ek olarak onlar da fikir beyan etmekten geri kalmıyorlardı.

Zihnimin berrak olduğu zamanlarda, idrak edebildiğim tek bir nokta vardı: Eğer bir yerde her kafadan bir ses çıkıyorsa, sonuç kakofoni, daha doğrusu laf kalabalığı olurdu. Tıpta bunun

adına kısaca BUGEKAKİ sorunu denirdi: *Bu Geminin Kaptanı Kim?* Nefroloji uzmanı yoğun bakım doktoruyla, yoğun bakım doktoru endokrinologla, endokrinolog onkologla, onkolog ise gastroenterelogla aynı fikirde değildi. Eh, bu durumda iş başa düşüyordu: Uyanık kalabildiğim zamanlarda, Lucy'nin de yardımıyla, hastalığımın tüm aşamalarını detaylarıyla yazıyor, doktorları en doğru veri ve yorum etrafında birleştirmeye çabalıyordum. Bazen yarı uykuluyken, hayal meyal babamın ve Lucy'nin doktorlarla olan konuşmalarını duyuyordum. Kemoterapinin etkileri geçene kadar sadece sıvı takviyesine devam etmek acaba iyi bir plan mıydı, şüphelerimiz vardı. Fakat bu etkileri gidermek için her uzman kendi branşına özgü olasılıkları da beraberinde getiriyordu. Bu da gerekli-gereksiz, faydalı-faydasız bir sürü test demekti. Sürekli kan alınıyor, taramalar isteniyor, ilaçlar veriliyordu. Artık takip edemediğim için ipin ucu kaçmıştı. Planlanan tedavileri benimle paylaşmalarını rica etsem de, açıklamaları dinlemek bile olağanüstü bir gayret gerektiriyordu. Kulağımdaki cümleler bölük pörçük, sesler boğuktu ve tam konuşmaların ortasında aniden her şey karanlığa gömülüyordu. Emma'nın bir an önce dönüp kontrolü ele alması için dua etmekten başka çarem yoktu.

Ve sonra bir gün ansızın Emma geri döndü.

"Geldin demek?" dedim.

"Bir haftadır yoğun bakımdasın," dedi Emma. "Ama endişe etme. İyiye gidiyorsun. Test sonuçlarının çoğu normale döndü. Yakında buradan çıkacaksın." Anlaşılan o ki, Emma hafta boyunca doktorlarımla irtibat kurmuş, durumum hakkında sürekli bilgi almıştı.

"Hani bir keresinde, doktorluğu bana bırakıp sadece hastam olabilirsin demiştin ya, hatırladın mı?" diye sordum. "Düşündüm

de, bu galiba iyi bir fikir. Ne de olsa, doğru bakış açısını bulabilmek için o kadar bilim ve edebiyat okudum, ama bulamadım."

"Bu okuyarak bulunabilecek bir şey değil galiba," dedi Emma.

Geminin kaptanı artık Emma'ydı ve bunu bilmek hastanede geçirdiğim bu kaotik süreçte kendimi daha güvende hissetmemi sağlıyordu. Aklıma yine T. S. Eliot'ın satırları gelmişti:

> *Damyata*: Boyun eğdi tekne
> Neşeyle, yelken ve kürekte uzman ele
> Durgundu deniz, öyle ki kalbin boyun eğerdi
> Neşeyle, davet edildiğinde, çarparak itaatle
> Dümendeki ellere[1]

Hastane yatağında arkama yaslanıp gözlerimi kapadım. Kendimden geçip karanlığa teslim olurken, nihayet huzura ermiştim.

Lucy'nin doğum zamanı gelmişti de geçiyordu. Hastaneden taburcu edileceğim gün ise nihayet kapıyı çalmıştı. Teşhisten beri neredeyse yirmi kilo vermiştim ki, bunun yedi kilosu son haftada gitmişti. Lise son sınıftaki kiloma geri dönmek gerçekten ilginçti, ama saçlarımı o günlerle kıyasladığımda epey bir seyrelmiş görünüyordu, özellikle de geçtiğimiz aydan beri. Gözlerimi açıp uyanmış, dünyaya geri dönmüş, ama çok yıpranmıştım. Ayaklı bir röntgen filmi gibiydim. Kemiklerim sayılıyor, kafamı dik tutmak bile beni fazlasıyla yoruyordu. Bir bardak suyu kaldırmak için iki elimi kullanmam şarttı. Kitap okumak ise zaten imkânsızdı.

Bize yardımcı olmak için hem Lucy'nin ailesi hem de benimkiler şehirdeydi. Ben taburcu olduktan iki gün sonra, Lucy'nin ilk

(1) T. S. Eliot'ın dünya edebiyatında çok önemli yeri olan *The Waste Land* (Çorak Ülke) adlı şiirinden alıntı. –çn.

sancıları başlamıştı. O yüzden Emma'yla olan kontrol randevuma beni annem götürmüş, Lucy evde kalmıştı.

"Öfkeli misin?" diye sordu Emma.

"Hayır."

"Olmalısın. Uzun bir iyileşme süreci olacak."

"Şey, evet, kabul. Büyük resme baktığımda tabii ki öfkeleniyorum. Ama gündelik bazda düşünürsek, fizik tedaviye geri dönüp iyileşmeye başlamak için hazırım. Bir kere yaptım, yine yapabilirim, öyle değil mi?"

"Son tomografini gördün mü?" diye sordu Emma.

"Hayır, artık pek bakmıyorum."

"Sonuçlar gayet iyi görünüyor," dedi Emma. "Hastalık stabil durumda, hatta hafiften gerilediği bile söylenebilir."

Tedavinin sonraki aşamalarıyla ilgili detayları da konuşmuştuk; gücüm yerine gelene kadar kemoterapiye ara verilecekti. Şu anki bünyem deneysel teşebbüsleri de kaldırabilecek durumda değildi. Kısacası, tedaviye yönelik her türlü girişim askıya alınmıştı; en azından durumum biraz daha toparlanana kadar. Gücü tükenen boyun kaslarıma destek olmak için başımı duvara yasladım. Kafam allak bullaktı. Kâhinin duru-görüşüne ihtiyacım vardı. İster kuşlardan olsun ister yıldız haritalarından, mutasyona uğramış genlerden ya da Kaplan-Meier grafiklerinden... kaynağı hiç fark etmezdi. Tek istediğim geleceğe dair ufak bir ipucuydu.

"Emma," dedim. "Peki, sonra ne olacak?"

"Güçleneceksin. Hepsi bu."

"Ama kanser nüksettiğinde... Yani, olasılıklar..." Duraksadım. Tedavinin ilk etabı (Tarceva) başarısız olmuştu. İkinci etap (kemoterapi) beni az kalsın öldürüyordu. Üçüncü etap ise, o aşamaya gelsem bile, pek bir gelecek vaat etmiyordu. İçimdeki kuşku söz-

cüklere dönüşüp ağzımdan dökülüvermişti: "Yani ameliyathaneye geri dönmek, yeniden yürüyebilmek, hatta..."

"Önünde rahat beş yılın var," dedi Emma.

Emma nihayet bir rakam söylemişti, ama bir kâhinin otoriter edası ya da gerçek bir inananın kendinden emin tavrı yoktu halinde. Daha çok bir temenni gibi söylemişti. Tıpkı sözcükler yerine rakamlarla konuşan şu hasta gibi. Sanki benimle konuşmuyordu da, geleceğe hükmeden güçlere ya da kadere yalvarıyordu. Doktor ve hasta ilişkisi çoğu zaman kendine özgü bir ağırlık, bir otorite barındırsa da, bazen de –tıpkı şu andaki gibi– birbirine sarılıp uçurumdan aşağı bakan iki kişiden ibaretti.

Görünen o ki, doktorların da umuda ihtiyacı vardı.

Emma'yla olan randevumdan eve dönerken, Lucy'nin annesi arayıp hastaneye doğru yolu çıktıklarını söyledi. Doğum başlamıştı. ("Epidural anesteziyi hatırlatmayı unutmayın," dedim ona. Lucy yeterince acı çekmişti.) Hastaneye geri döndüğümde, tekerlekli iskemlemi babam itiyordu. Beni doğumhanedeki portatif bir karyolaya yatırıp tir tir titreyen bir deri bir kemik vücudumu battaniye ve ısı bantlarıyla sarmalamışlardı. Sonraki iki saat boyunca, yattığım yerden Lucy'yi ve doğumun başlangıç ritüellerini yerine getiren hemşireyi izlemiştim. Her kasılmada, hemşire birden ona kadar sayarak ıkınmaya eşlik ediyordu: "Ve bir iki üç dört beş altı yedi sekiz dokuz ve on!"

Lucy bana dönüp gülümseyerek, "Kendimi spor yapıyormuş gibi hissediyorum!" dedi.

Yattığım yerden gülümseyerek karşılık verirken, gözüm sürekli Lucy'nin şişkin karnındaydı. Lucy'yi ve kızımı gelecekte nasıl olsa çok fazla yalnız bırakacaktım; o halde şimdi fırsatım varken, bunu olabildiğince telafi etmeliydim.

Gece yarısını biraz geçince, hemşire beni dürtükleyip uyandırarak, "Vakit geldi," dedi ve üzerimdeki battaniyeleri alıp Lucy'nin yanı başındaki sandalyeye geçmem için yardımcı oldu. Benim yaşlarımdaki doğum uzmanı çoktan yerini almıştı. Bebeğin başı görününce, kadın bana bakıp, "Şunu kesinlikle söyleyebilirim," dedi, "kızınızın saçı aynen sizinkine benziyor. Sadece çok daha gür!" Başımı sallayıp Lucy'nin elini tutmaya devam ettim. Doğum sona ermek üzereydi ve sonra son bir ıkınma... ve 4 Temmuz saat 02.11'de biricik kızım dünyaya geldi. Elizabeth Acadia – Cady! İsmine aylar önce karar vermiştik.

"Teninin üzerine koyalım ister misin, babası?" diye sordu hemşire.

"Yoo, çok-k-k üşüyorum," dedim çenem titreyerek. "Ama kucağıma almayı çok isterim."

Kızımı battaniyelere sarıp bana verdiler. Bir kolumda onun ağırlığını hissedip diğer elimle Lucy'nin elini tutarken, gözümüzün önünde hayatın bize sunduğu olasılıklar yeşeriyordu. Evet, vücudumdaki kanser hücreleri hâlâ ölmeye devam edecek ya da yeniden büyüyecekti. Ama gözümü karşıya dikip ufka baktığımda, gördüğüm şey boş ve çorak bir ülke değil, çok daha basit bir şeydi: Orada var olmaya devam edeceğim beyaz bir sayfa vardı.

Artık evimize müthiş bir hareketlilik hâkim.

Cady her geçen gün, her geçen hafta biraz daha büyüyor: minik elinin ilk kavrayışı, yüzünde beliren ilk gülücük, attığı ilk kahkaha... Pediatri uzmanı gelişimini düzenli olarak kaydediyor; tablodaki her işaret Cady'nin zaman içinde kaydettiği değişimi göstermekte. Biricik kızım taptaze enerjisiyle adeta aydınlık saçıyor. Kucağımda gülümseyerek oturup detone şarkılarımı büyülenmişçesine dinlerken, parlak ışığıyla odayı aydınlatıyor.

Zaman artık benim için iki ucu keskin bir bıçak: Takvimden kopan her yaprak beni hastalığımın nüksettiği son badireden uzaklaştırıp bir sonrakine yaklaştırıyor – ve en nihayetinde de ölüme. Belki tahmin ettiğimden daha geç, ama arzu ettiğimden kesinlikle daha erken. İnsan öleceğini biliyorsa, buna verebileceği iki tepki olabilir. En barizi tek bir anı bile boş geçirmeden çılgınca yaşamaktır: hayatın tadını çıkarmak, seyahat etmek, yemek yemek, şimdiye dek hep boş verdiğin hayalleri gerçekleştirmek. Fakat kanserin en zalim yanı, insanın sadece zamanını değil enerjisini de kısıtlaması. Eğer kanserseniz, bir güne sığdırabilecekleriniz fazlasıyla sınırlıdır. Çünkü koşmakta olan artık yorgun bir tavşandır. Ama zaten enerjim olsa bile, tercihim artık daha yavaş bir hayattan yana. Tıpkı bir kaplumbağa gibi ağır ağır yürüyor, düşünüp taşınıyorum. Hatta bazı günler hiçbir şey yapmadan sadece nefes alıyorum.

Hızlı hareket etmek zaman kazandırıyorsa, hiç hareket etmeyince zaman azalıyor mudur acaba? Öyle olmalı; çünkü günler acayip kısaldı.

Her gün bir öncekinin aynısı olunca, zaman durağanlaşıyor sanki. İngilizcede *zaman* sözcüğünün farklı kullanımları vardır. "Hiç zamanım yok," ya da, "Zor bir zamandan geçiyorum," gibi. Bugünlerde "zaman" benim için saatin tik taklarından çok, bir varoluş süreci. Yavaşlığım sadeliği de beraberinde getiriyor. Ameliyathanede hayat kurtaran bir cerrah olarak saatin kollarının pozisyonundan şikâyet ettiğim olmuştur; ama anlamsız bulduğum hiç olmamıştır. Oysa şimdi saatin kaç olduğunun hiçbir önemi yok; haftanın hangi günü olduğunun da. Tıp eğitimi acımasız bir şekilde gelecek odaklıdır. Hazzı hep ertelersiniz; sürekli bundan beş yıl sonra nerede olacağınızı düşünerek hareket edersiniz. Benimse beş yıl sonra ne yapacağım belli değil. Hayatta olup olmayacağım bile belli değil. Sağlıklı olursam, belki yazarlığa başlarım. Bilemi-

yorum. O yüzden, geleceği düşünmenin bir anlamı yok; yani öğle yemeğinden sonrasını!

Hal böyle olunca, zaman kipleri de birbirine giriyor. Şu cümlelerden hangisi doğru acaba: "Ben bir beyin cerrahıyım", "Ben bir beyin cerrahıydım", ya da "Eskiden beyin cerrahıydım ve yine olacağım."

"Hayat ilk yirmi yılda yaşanır, sonrasında ise sadece anlatılır," demiş Graham Greene bir keresinde. Peki ya ben şimdiki zamanı geride bırakıp geçmiş zamana mı terfi ettim acaba? Gelecek zaman zaten belirsiz ve başka dudaklarda ne kadar da sarsıcı. Birkaç ay önce Stanford mezunlarıyla on beşinci yılımızı kutlamak için mezunlar gününe gitmiş, güneş ufukta batarken avluda durup bir viski yuvarlamıştım. Partiden ayrılırken eski dostlar yeniden buluşmak için sözleşip, "Yirmi beşinci yılda görüşmek üzere!" diye seslenirken, "Şey... muhtemelen görüşemeyiz," demeye tabii ki utanmıştım.

Her şey kendi sonuna teslim olur. Sanırım bu insanüstü ruh haline ulaşan bir tek ben değilim. İsteklerimizin çoğu ya gerçekleşir ya da terk edilir; her halükârda artık geçmişe aittirler. Gelecek, yukarıdaki hedeflere tırmanmayı kolaylaştıran dik bir merdiven olmaktan çıkar ve düzleşerek daimi bir şimdiye dönüşür. Para, statü, vaizlerin boş olarak tanımladığı tüm o şeyler bir anda değerini kaybeder. Onların peşine düşmek, rüzgârı kovalamak gibidir aslında.

Yine de gelecekten soyutlanamayacak tek bir şey var: kızımız Cady. Umarım anılarında yer edecek kadar uzun yaşarım. Ama neyse ki, sözcükler benden daha uzun ömürlü. Ona bir dizi mektup bırakmayı düşünmüştüm önceleri; ama ne yazacaktım ki mektuplarda? Kızım on beş yaşında nasıl biri olacak, bilmiyorum. Ona verdiğimiz ismi sevecek mi, onu bile bilmiyorum. Hayatının

çok azı benimkiyle kesişecek olan bu küçük kız çocuğuna, hayatı bütünüyle geçmişte kalmış birinin söyleyebileceği tek şey var belki de.

Mesaj gayet basit:

Olur da hayatının bir ânında kendinle hesaplaşman, bu dünyada kim olduğunu, ne yaptığını ve yaşamının ne anlam ifade ettiğini sorgulaman gerekirse, ölmek üzere olan bir adama son günlerinde yaşattığın olağanüstü sevinci sakın ola ki küçümseme. Sen bana daha önce hiç tatmadığım bir mutluluk yaşattın; daha fazlasını istemeye hakkımın olmadığı, dingin ve doygun bir mutluluk. Ve içinde bulunduğum şu anda, bu tek kelimeyle muazzam bir şey.

SONSÖZ

Lucy Kalanithi

Sen bana, tatlım, iki miras bıraktın, –
Biri aşk mirası
Gökteki Tanrı bile sevinirdi,
Ona sunulsaydı.

Sen bana acının sınırlarını bıraktın
Deniz kadar engin,
Sonsuzluk ve zaman arasında,
Ben ve senin düşüncelerin.

– Emily Dickinson

Paul, 9 Mart 2015 Pazartesi günü hayata veda etti. Sekiz ay önce kızımız Cady'nin dünyaya geldiği doğum servisine sadece iki yüz metre mesafedeki hastane yatağında gözlerini yumduğunda, tüm ailesi başucundaydı. Cady'nin doğumu ile Paul'ün ölümü arasındaki zaman zarfında, bizi mahalledeki barbekü lokantasında pirzola kemirip neşeyle bira içerken, siyah saçları ve uzun kirpikleriyle yanı başımızdaki pusetinde uyuklayan bir bebekle görenler,

Paul'ün bir yıldan az ömrü kaldığını ve bizim de bunun farkında olduğumuzu hayatta tahmin edemezdi.

Tarceva'dan sonra kemoterapi de işe yaramayınca, tavsiye edilen üçüncü kuşak ilaçlara gelmişti sıra. Ve doğumdan sonraki ilk Noel yaklaşırken, Paul'ün kanseri bu ilaçlara da direnç göstermeye başlamıştı. Cady beş aylıktı ve o Noel tatilinde bütün aile Kingman-Arizona'da, Paul'ün çocukluğunun geçtiği evde toplanmıştık. Hatta Cady kırmızı çizgili tulumuyla sofradaki patates püresine dalarak ilk katı gıdasını denemişti. Bütün ev mum ışıklarıyla ve neşeli sohbetlerle aydınlanmış, adeta yeniden canlanmıştı. Sonraki aylarda Paul güçten düşmeye devam etse de, üzüntümüze rağmen neşeli anları paylaşmaya, güzel anılar biriktirmeye devam ettik. Samimi yemek davetleri verip dostlara ev sahipliği yapıyor, geceleri birbirimize sarılarak uyuyor ve kızımızın gözlerindeki ışıltının tadını çıkarıp uysal tabiatıyla keyifleniyorduk. Tabii bu arada, Paul sıcak yün battaniyesine sarınıp koltuğuna gömülerek yazmaya devam ediyordu. Zaten son aylarında sadece bu kitabı bitirmeye odaklanmıştı.

Kış bitip mevsim bahara dönerken, mahallemizdeki manolya ağaçları iri pembe çiçekler açmıştı, ama Paul'ün sağlığı hızla bozulmaya devam ediyordu. Şubat sonunda, rahat nefes alabilmek için artık solunum desteğine ihtiyacı vardı. Çöpü boylayan sabah kahvaltısına, el sürülmemiş öğle yemeği ekleniyor ve birkaç saat sonra akşam yemeği de aynı akıbeti paylaşıyordu. Paul benim kahvaltı sandviçlerime bayılır, yuvarlak küçük ekmeklerin üzerine yerleştirdiğim sosis, peynir ve yumurta üçlüsünü çok severdi. Ama azalan iştahıyla birlikte, o leziz sandviçler de önce yerini yumurtatost ikilisine bırakmış, sonra kala kala sadece yumurta kalmıştı. Ve ardmdan, o bile boğazından geçmez olmuştu. Kalori alsın diye

bardak bardak hazırladığım o çok sevdiği *smoothie* karışımları bile iştahını açmaya yetmiyordu.

Her geçen gün daha erken yatıyor, sürekli sesi kısılıyor, mide bulantıları aman vermiyordu. Bir tomografi taraması ve ardından çekilen beyin MR'ı Paul'ün akciğerlerindeki kanserin kötüye gittiğini teyit etmiş ve dahası beyne sıçradığını göstermişti. Beyindeki yeni tümörlere ek olarak, karsinomatöz menenjit denilen ender ve ölümcül bir hastalık da şer cephesine katılmış, sinsi sinsi ilerliyordu. Agresif ve kötü bir kanser türü olan bu hastalığın iyileşme şansı yok denecek kadar azdı. Birkaç aydan ibaret yaşama öngörüsü ve beraberinde getirdiği hızlı nörolojik çöküşle, bu hastalık son sürat üzerimize gelen bir trenden farksızdı. Haberi alan Paul resmen yıkılmıştı. Fazla bir şey söylemiyordu, ama bir beyin cerrahı olarak kendisini bekleyen şeyi çok iyi biliyordu. Fazla ömrü kalmadığının zaten farkındaydı ve bunu artık kabullenmişti, ama nörolojik harabiyet onun için yeni bir yıkımdı. Kalan ömrünü mental fonksiyonlarını yitirmiş, anlamdan ve zihinsel becerilerden yoksun bir bitki gibi geçirme fikri dayanılmazdı. Paul'ün onkoloğuyla görüşüp strateji belirlemiş, önceliğimizin altını çizmiştik: Paul'ün zihinsel becerilerini son âna kadar koruması için elimizden geleni yapacaktık. Klinikte yatacağı bir deneme süreci ayarlamış, bir nöro-onkoloji uzmanıyla görüşmüş, palyatif bakım[1] ekibini ziyaret ederek Paul'ün kalan ömrünü kaliteli geçirmesi için hospis[2] seçeneklerini konuşmuştuk. Paul'ün çektiği ıstırabı tahmin etmeye cesaret ede-

(1) Palyatif bakım; yaşamı tehdit eden ağır hastalık süreçlerinde, hasta ve ailesinin fiziksel, psikososyal ve spiritüel gereksinimlerini karşılamaya ve acı çekmenin hafifletilmesine yönelik uygulamaların yer aldığı, yaşam kalitesini geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşım. Burada amaç, kişinin hayatına yıllar katmak değil, yıllarına hayat katmaktır. –çn.

(2) Hospis; yaşamın son döneminde bulunan hastaların ölüm sürecini huzur ve yüksek bir yaşam kalitesiyle geçirmeleri için destekleyici bakım hizmeti veren merkez. –çn.

bildiğim zamanlarda bile göğsüm sıkışıyor, sadece haftaları kaldığını düşündükçe aklım çıkıyordu – birkaç gün sonra öleceğini nereden bilebilirdim ki?

Paul'ün hayatındaki son cumartesi gününü oturma odamızın sıcak bağrında bütün aile bir arada geçirmiştik. Paul koltuğuna oturup Cady'yi kucağına almış, babası benim emzirme koltuğuma yerleşmiş, annesiyle ben de hemen bitişiğindeki kanepeye geçmiştik. Paul, Cady'ye şarkılar söyleyip kucağında yavaş yavaş hoplatıyor, Cady ağzı kulaklarında, babasının burnundaki oksijen hortumundan habersiz, etrafa gülücükler dağıtıyordu. Paul'ün artık daha küçük bir dünyası vardı. Aile fertleri dışında ziyaretçi kabul etmemeye çalışıyordum. Paul ise, "Onları görmesem de hepsini çok sevdiğimi bilmelerini istiyorum," diyordu. "Dostluklarına değer veriyorum; fazladan bir bardak viski bunu değiştirmez." Paul o gün hiçbir şey yazmamıştı. Elinizde tuttuğunuz kitabın taslağını sadece kısmen tamamlayabilmişti ve bunu yapmasının artık mümkün olmadığını gayet iyi biliyordu; muhtemelen buna artık ne gücü, ne zihinsel yeterliliği, ne de vakti olacaktı.

Klinikteki deneme sürecine hazırlanmak için, Paul kanseri kontrol altına almakta yetersiz kalan günlük akıllı ilaç tedavisine ara vermişti. İlaç almayı bıraktığı için, kanserin atağa geçme, yani "alevlenme" riski vardı. Bu yüzden Paul'ün onkoloğu, konuşmasında ya da hareketlerinde meydana gelebilecek kusurları fark edebilmek için, onu her gün aynı işi yaparken videoya kaydetmemi söylemişti. O cumartesi günü, ben oturma odasında onu filme kaydederken, Paul yüksek sesle kitap okuyordu: "Nisan en zalim aydır..." Metin olarak T. S. Eliot'ın "Çorak Ülke" adlı şiirini seçmişti. "...Yoğurur anılarla arzuları/Uyarır uyuşuk kökleri bahar

yağmurları." Ev ödevinin bir parçası olmadığı halde, Paul kitabı kucağına koyup şiiri ezberden okumakta ısrar edince, herkes kahkahalara boğulmuştu.

"Tipik Paul işte!" demişti annesi gülümseyerek.

Ertesi gün pazardı ve niyetimiz sakin bir hafta sonuna devam etmekti. Paul kendini iyi hissederse, beraber kiliseye gidecek, sonra Cady'yi ve kuzenini yukarıdaki parka götürüp bebek salıncaklarına bindirecektik. Aldığımız son kötü haberi hazmetmeye, kederi paylaşmaya, birlikte olabildiğince iyi vakit geçirmeye devam edecektik.

Fakat bizi sakin bir gün beklemiyordu.

Pazar sabahı Paul'ün alnına dokunduğumda, ateşler içinde yanıyordu. Yine de kırk derece ateşe rağmen nispeten rahattı ve görünürde yeni başka semptomlar yoktu. Birkaç saat içinde acile gidip dönmüştük bile. Paul'ün babası ve Suman da bize eşlik etmiş, ailenin geri kalanı ise evde bizi beklemişti. Hastanede, pnömoni olasılığına karşı antibiyotik tedavisine başlamışlardı. (Çünkü Paul'ün akciğerlerinde tümör yoğunluğu çok fazla olduğu için, bir enfeksiyon varsa bile göğüs röntgeninde görünmeyebilirdi.) Acaba bu yüksek ateş, pnömoni yerine, alevlenen kanserin belirtisi olabilir miydi? Paul öğleden sonra uykuya dalmıştı, ama hâlâ çok hastaydı. Uykuda onu seyrederken gözyaşlarıma hâkim olamamış, sessizce oturma odasına kaçıp orada gözyaşları içindeki babasıyla karşılaşmıştım. Paul'ü şimdiden özlüyorum.

Pazar akşamı, Paul'ün durumu ciddi anlamda kötüleşmişti. Yatağımızın kenarında otururken, nefes alabilmek için resmen mücadele veriyordu; insanın içini sızlatan ürkütücü bir görüntüydü. Hemen ambulans çağırdım. Tekrar acile geldiğimizde, Paul

bu defa sedyedeydi. Anne babası da hemen arkamızdan bizi takip ediyordu. Paul bana dönüp fısıldadı, "Galiba sonuna geldik."

"Ben yanındayım," dedim.

Hastane çalışanları Paul'ü her zamanki gibi son derece sıcak karşılamış, ama durumunu görür görmez derhal harekete geçmişlerdi. İlk testlerin hemen ardından, oksijen maskesi takılmış, Paul BiPAP cihazına bağlanmıştı. Bu cihaz her nefes alışta basınçlı hava akışıyla solunum desteği sağlayan bir makineydi. Fakat solunuma yardımcı olmakla birlikte, hasta için kolay bir uygulama sayılmazdı: Oldukça gürültülü çalışan cihaz, tıpkı araba penceresinden başını uzatan bir köpeğinki gibi, her nefeste insanın dudaklarını havalandıracak kadar basınçlı bir hava akışı sağlıyordu. Makine düzenli gürültüsüyle çalışmaya başladığında, Paul'ün yanına yaklaşıp sedyenin üzerine eğilerek elini tuttum.

Paul'ün kan gazı ölçümlerinde karbondioksit seviyesi kritik denebilecek kadar yüksek çıkmıştı. Bu da solunumunun yetersiz kaldığını gösteriyordu. Kan testlerinin sonuçlarına göre, yüksek karbondioksit birikimi ilerleyen akciğer hatalığına bağlı olarak yavaş yavaş gelişmişti ve günlere, haftalara yayılan bu birikim Paul'ün artan halsizliğinin nedeniydi. Fakat beyin, düşük karbondioksit sevilerine yavaş yavaş uyum sağladığından, Paul zihin açıklığını korumuştu. Gözlemliyordu ve bir hekim olarak meşum test sonuçlarının ne anlama geldiğinin farkındaydı. Tabii ben de! Ama ne yazık ki, tek kişilik yoğun bakım odasına alınan sedyeyi takip etmekten başka çarem yoktu. Burası onun pek çok hastasının yaşam mücadelesi verdiği, hasta yakınlarının plastik sandalyelerde heyecanla bekleştiği yerdi. Odaya varınca, Paul cihaz destekli iki nefes arasmda sordu: "Entübe edilecek miyim? Buna *gerek* var mı?"

Paul gece boyunca hep bu konuyu açmış, doktorlarıyla, ailesiyle ve sonra sadece benimle bu soruya cevap arayıp durmuştu. Gece yarısına doğru, Paul'le uzun zamandır ilgilenmekte olan ağır-hasta bakımından sorumlu uzman hekim yanımıza gelerek aileye tedavi seçeneklerini anlattı. BiPAP'm geçici bir çözüm olduğunu söylüyordu. Bu durumda da geriye bir tek müdahale şekli kalıyordu: Paul'ün entübe edilmesi, yani solunum cihazına bağlanması. İstediği bu muydu?

Sorulması gereken asıl soru ise şuydu: Bu ani solunum yetersizliği geriye döndürülebilir miydi?

Entübasyon[1] süresi uzarsa, Paul suni solunumdan hiç çıkamayabilir, komaya girerek çoklu organ yetmezliğiyle elimizden kayabilirdi. Bu durumda önce aklı, sonra bedeni iflas ederdi. Bunu göze almak mümkün müydü? Hekimler olarak bu ıstıraplı senaryo defalarca şahit olduğumuz bir şeydi. Paul hemen alternatifleri sorgulamaya başlamıştı: Entübasyon yerine, destekleyici bakım tercih edilebilirdi. Gerçi bu durumda daha kati ve hızlı bir ölüm söz konusuydu. Beynindeki kanseri düşünen Paul, "Bu badireyi atlatsam bile, anlamlı zaman geçirebileceğim bir geleceğim zaten yok," dedi. Annesi çaresizlik içinde hemen araya girdi. "Bu gece daha fazla düşünme artık, Pubby. Kararları yarına bırakalım. Şimdi hepimizin dinlenmeye ihtiyacı var."

"İş son noktaya vardığında, kalp masajı istemiyorum," diye üstüne basa basa tekrar ettikten sonra, Paul nihayet dinlenmeye razı olmuştu. Sempatik hemşireler yedek battaniyeler getirmiş ve sonunda floresan ışık kapanmıştı.

(1) Entübasyon; etkili solunum sağlanabilmesi için soluk yoluna bir tüp yerleştirilmesidir. Bu işlem hastanın uyutulmasını gerekli kılar. –çn.

Paul gündoğumuna kadar uyumuş, babası başucunda nöbet tutmuş, ben de kafamı ve gücümü toplamak için yan odada biraz şekerleme yapmıştım. Çünkü yarının belki de hayatımın en zor günü olacağını biliyordum. Sabah altı gibi Paul'ün odasına süzüldüm. Hava hâlâ alacakaranlıktı ve yoğun bakım monitörleri ara ara ötüyordu. Paul gözlerini açar açmaz "destekleyici bakım" konusunu yeniden gündeme getirmişti. Fiziksel ve zihinsel iflasın önüne geçmek için agresif tüm girişimleri reddediyordu. Eve gidip gidemeyeceğini bile sormuştu. Ama o kadar hastaydı ki, çok acı çekebilir, hatta yolda bile ölebilirdi. Yine de cesaretimi topladım ve eğer istediği buysa, onu buradan çıkarıp eve götürmek için ne gerekiyorsa yapacağımı, destekleyici bakımın iyi bir seçenek olduğunu söyledim. Peki, onu eve götürmek yerine evi buraya getirmenin bir yolu yok muydu? Paul oksijen maskesinin ardından cevap verdi: "Cady."

Arkadaşımız Victoria, Cady'yi evden alıp hemen bize getirmiş ve Cady babasının sağ koluna her şeyden habersiz bir neşeyle, mutlu mesut kurulmuştu. Etrafına gülücükler dağıtarak minik çoraplarını çekiştiriyor, tatlı mırıltılar eşliğinde babasının battaniyesini tekmeliyordu. Paul'ü canlı tutmak için hava üflemeye devam eden BiPAP cihazının farkında bile değildi.

Doktorlar sık sık odamıza uğruyor, ama Paul'ün durumunu dışarıda tartışarak ailesine ve bana düzenli olarak bilgi veriyorlardı. Paul'ün akut solunum yetmezliği muhtemelen atağa geçen kanserden kaynaklanmıştı. Kandaki karbondioksit seviyesi ise hâlâ yükseliyordu ve bu da entübasyon seçeneğinin giderek güçlenmesi demekti. Aile ortadan ikiye bölünmüştü: Paul'ün onkoloğu telefon açıp bunun akut bir sorun olduğunu ve düzelebileceğini

söylüyordu, yanımızdaki doktorlar ise o kadar iyimser değildi. Entübasyonu olabildiğince geciktirmeleri, Paul'ün durumundaki bu ani kötüleşmeyi geri çevirme umudunu korumaları için doktorları ikna etmeye çalışıyordum.

"Paul'ün istediği şey imkânsızı zorlamak değil," demiştim. "Bizlerle anlamlı vakit geçirebilme şansı yoksa, oksijen maskesini çıkarıp Cady'ye son kez sarılmayı tercih eder."

Yanına döndüğümde, Paul başını çevirip bana baktı. Yüzünü kaplayan oksijen maskesinden görünen siyah gözlerinde endişe vardı. Ses tonu ise yumuşak ama kararlıydı: "Ben hazırım."

Hazırım derken ne kastettiği belliydi: Oksijen maskesini çıkarmaya, morfine başlamaya, ölmeye hazırdı.

Bütün aile bir aradaydık. Paul'ün kararını takip eden o değerli anlarda, hepimiz ona olan sevgi ve saygımızı dile getirmiştik. Paul'ün ıslak gözleri ışıl ışıl parlıyordu. Paul ailesine olan minnetini dile getirmiş, yazdığı kitabın bir şekilde yayımlanmasını istemişti. Sonra bana son bir kez beni sevdiğini söyledi. Ardından uzman hekimin cesaret veren sözleri duyuldu: "Paul, sen öldükten sonra ailen muhtemelen yıkılacak, ama emin ol yeniden toparlanacaklar, çünkü önlerinde senin gibi bir cesaret örneği var." Suman, "Huzur içinde git, kardeşim," derken Jeevan'ın gözleri Paul'e kenetlenmişti. Paul'ün yanına uzanırken kalbim buruluyordu. Bu bizim paylaşacağımız son yataktı.

Paylaştığımız diğer yataklar gelmişti aklıma. Bundan sekiz yıl önce tıp fakültesinde öğrenciyken, tek kişilik bir yatakta aynen bugünkü gibi dip dibe uyumuştuk. Karşımızdaki yatakta ölüm döşeğindeki büyükbabam yatıyordu ve biz onunla ilgilenmek için halayımızı yarıda kesmiştik. İlaçlarını vermek için birkaç saatte bir

uyanıyorduk. Paul büyükbabama yardımcı olmak için elinden geleni yapıyor, yanına sokularak fısıltılarını duymaya çalışıyordu. Ve ben bunu gördükçe, Paul'e olan sevgim daha da derinleşiyordu. Şu yaşadığımız kâbus, Paul'ü kendi ölüm döşeğinde görmek, o günlerde aklımdan hayalimden geçmeyecek kadar uzak bir ihtimaldi. Yirmi iki ay önce Paul'ün kanser olduğunu öğrendiğimiz gün, bu hastanenin başka bir katındaki bir başka yatakta Paul'le birlikte gözyaşı dökmüştük. Sekiz ay önce, Cady'yi doğurduğum günün hemen ertesi günü, hasta yatağımda birbirimizin kollarında uyuyakalmış, bense doğumdan beri ilk kez deliksiz bir uyku çekmiştim. Evdeki boş yatağımızı ve on iki yıl önce New Haven'da nasıl âşık olduğumuzu düşünmeden edemiyordum. Bedenlerimizin, uzuvlarımızın nasıl ânında şaşırtıcı bir uyumla birleştiğini, o gün bugündür en iyi uykumuzu birbirimize sarılarak uyuduğumuzu düşünürken, tek umudum şu anda Paul'ün aynı dingin huzuru hissediyor olmasıydı.

Bir saat sonra oksijen maskesi çıkarılmış, monitörler kapatılmıştı. Paul'ün serumuna karıştırılan morfin yavaş yavaş etkisini gösteriyordu. Paul kısık kısık olsa da düzenli olarak nefes alıp veriyor, rahat görünüyordu. Yine de daha fazla morfin isteyip istemediğini sorduğumda, gözlerini açmadan evet anlamında başını salladı. Annesi hemen yanı başındaydı; babası oğlunun başını okşuyordu. Paul nihayet kendinden geçmişti.

Paul'ün ailesi –annesi, babası, kardeşleri, kardeşinin eşi, Cady ve ben– dokuz saat boyunca Paul'ün başında nöbet tutmuştuk. Paul baygındı ve artık giderek düzensizleşen nefeslerine hırıltılar eşlik ediyordu. Gözleri kapalıydı; yüzünde yüklerinden kurtulmuş bir adamın ifadesi vardı. Uzun parmakları avucumun içinde

öylece duruyordu. Paul'ün anne babası, Cady'yi kucaklarına almış, sonra babasının yanına kıvrılıp uyuması için yeniden yatağın üzerine koymuşlardı. Sevgiyle dolup taşan oda, ailecek geçirdiğimiz tatil ve hafta sonlarının yansıması gibiydi. Paul'ün saçını okşuyor, ona taktığım lakapla kulağına fısıldayarak, "Sen cesur bir şövalyesin," diyordum. Geçtiğimiz aylarda birlikte uydurduğumuz ve çok sevdiğimiz küçük bir nakaratı mırıldanmıştım. Ana mesaj olarak, "Beni sevdiğin için teşekkürler," diyen küçük bir melodi. Yakın bir kuzenle amca gelmiş, sonra kilisemizin rahibi de aramıza katılmıştı. Bütün aile bir aradaydık ve sevgi dolu anılarla şakalarımızı paylaşarak Paul'ü yâd ediyor, güzel anları hatırlıyorduk. Herkesin gözü yaşlıydı. Endişeli bakışlarımız Paul'ün üzerinde olmadığı zamanlarda birbirimize kenetleniyordu. İçinde bulunduğumuz an, acılı ama değerli bir andı ve herkes bunun farkındaydı, çünkü bunlar Paul'le geçirdiğimiz son saatlerdi.

Gün batımının sıcak renkleri odanın kuzeybatıya bakan penceresinden içeri süzülürken, Paul'ün nefes alıp verişleri giderek sessizleşmeye başlamıştı. Bu arada uyku vakti yaklaşan Cady, yumuk elleriyle gözlerini ovuşturuyordu. Bir aile dostumuz onu eve götürecekti. Cady'yi kucağıma alıp bir süre yanak yanağa kalmaları için babasının yüzüne doğru yaklaştırdım. Baba-kızın dağınık siyah saçları ne kadar da birbirine benziyordu. Paul'ün yüzünde huzur vardı, Cady'ninkinde ise meraklı bir sakinlik. Biricik bebeğimiz bunun bir veda âm olduğundan habersizdi. Cady'ye, aslında her ikisine de, uykudan önce söylediğim ninniyi mırıldanıp Cady'yi arkadaşımın ellerine teslim ettim.

Hava artık kararmıştı ve odayı sadece loş bir duvar lambasının sıcak ışığı aydınlatıyordu. Paul'ün nefesleri düzensizdi. Ama

bedeni hâlâ sakin, uzuvları hareketsiz görünüyordu. Saat dokuza birkaç dakika vardı. Gözleri kapalı olan Paul, aralık dudaklarından derin bir nefes aldı ve son nefesini verdi.

Bu aslında bir bakıma yarım kalmış, Paul'ün hastalığı nedeniyle tamamlanamamış bir kitap sayılır. Ama bu da hakikatin, Paul'ün yüz yüze kaldığı gerçeğin önemli bir parçası. Hayatının son senesinde Paul hiç ara vermeden yazıyordu. Onu ateşleyen şey edindiği gaye, motive eden ise saatin tik-taklarıydı. Nörocerrahi bölümünde baş asistan olduğu dönemde gelen gece yarısı ilhamlarıyla başlamıştı yazmaya. Yanı başımda yatarken usulca laptopunu açar, tıkır tıkır yazardı; sonraları onkoloji servisinin bekleme salonunda bile çalışmaya başlamıştı. Kemoterapi ilacı damarlarına zerk olurken, Paul telefonda editörüyle konuşur, laptopunu gittiği her yere götürürdü. Kemoterapi yüzünden parmak uçlarında ağrılı yaralar açıldığında, klavye ya da *trackpad* kullanabilmesi için dikişsiz, gümüş-elyaf eldivenler bulunmuştu. İlerleyen kanserin cezadan beter bitkinliğine rağmen, yazmak için gereken zihinsel dikkati nasıl toparlayacağı ise palyatif bakım ekibinin işiydi. Paul yazmaya kararlıydı.

Bu kitap, zamana karşı yarışan ve söyleyecek önemli şeyleri olan bir adamın telaşını taşıyor. Paul hem hekim hem hasta olarak ölümle yüzleşmiş, onu incelemiş, onunla güreşmiş ve sonunda onu kabullenmişti. İnsanların ölümü anlamalarına, ölüm fikriyle yüzleşmelerine yardımcı olmak istiyordu. İnsanın kırk yaşına varmadan ölmesi günümüz için olağandışıdır, ama *ölmek* değil. Paul bir keresinde en iyi arkadaşı Robin'e gönderdiği bir e-postada şöyle yazmıştı: "Akciğer kanseri olmanın egzotik bir yanı yok. As-

lında sadece yeterince trajik ve yeterince hayal edilebilir bir durum. Okur, benim ayakkabılarımı giyip biraz dolaşacak ve sonra da, 'Hmm, demek buradan bakınca böyle görünüyormuş... Burası eninde sonunda kendi ayakkabılarımla da geleceğim yer,' diyecek. Sanırım bu kitabı yazmaktaki amacım da zaten bu. Ölümü sansasyonel bir hale getirmek ya da insanlara günlerini gün etmeleri için tavsiyede bulunmak değil. Sadece, yolun sonunda karşınıza çıkacak olan budur, diyebilmek." Elbette Paul sadece o yolu tarif etmekle kalmamıştı. O yoldan cesaretle de geçmişti!

Ölümün çoğumuz için tabu olduğu bir kültürde, Paul'ün gözlerini kaçırmadan ölümün üzerine gitmesi aslında yeterince idrak edemediğimiz bir metanetin göstergesi. Onun sahip olduğu gücün bileşenleri tutku ve çabaydı, ama aynı zamanda sertliğin tam tersi olan bir yumuşakbaşlılıktı. Paul hayatının çoğunu yaşamı anlamlı kılmanın formülünü arayarak geçirmişti ve yazdığı kitap da bu arayışın keşif gemisiydi. "Nereye gittiğini bilen adama, bütün dünya yol verir," demişti Emerson. "O, hayalini anlatmanın bir yolunu daima bulur, ağırbaşlı bir sevinçle onu mutlaka duyurur." İşte bu kitabı yazmak da, nereye gittiğini bilen bu cesur adamın bize bildiğini söylemesi için, ölümü metanetle karşılamayı bize öğretmesi için bir fırsattı.

Yüksek ihtisas eğitiminin sonlarına doğru evliliğimizin atlattığı fırtınayı, aile ve arkadaş çevremizden birçok insan bu kitap yayımlandıktan sonra öğrenecek. Yine de Paul anlattığı için mutluyum. Sonuçta bu da gerçeğimizin bir parçası, bir başka boyutu; Paul'le ikimizin hayatındaki mücadelenin, kefaretin ve anlamın bir parçası. Paul'e konan kanser teşhisi tıpkı bir ceviz kıracağı gibi, evliliğimizin o yumuşak, besleyici özünü yeniden keşfetmemizi

sağlamıştı. Paul'ün hayatta kalması ve duygusal dünyamızın bekası için birbirimize tutununca, sevgimiz açığa çıkmıştı. Öyle ki, arkadaşlarımızla şakalaşıyor, "Bir ilişkiyi kurtarmanın anahtarı eşlerden birinin ölümcül hastalığa yakalanması," diyorduk. Ama aslında geçerli olanın tam tersi olduğunu biliyorduk: Ölümcül bir hastalıkla başa çıkmanın tek yolu, çok sevmekti – duvarları yıkmak, şefkat göstermek, cömert olmak, minnet duymaktı. Kanser teşhisinden birkaç ay sonra, kilise sıralarında yan yana oturmuş, "Hizmetkârın Şarkısı" adlı ilahiyi dinlerken, kulağımızda yankılanan sözcükler karşı karşıya olduğumuz belirsizlik ve ıstırabın reçetesi gibiydi: "Sevincini ve kederini paylaşacağım/Bu yolculuğun sonuna kadar."

Paul kanser olduğunu öğrenir öğrenmez, o öldükten sonra yeniden evlenmemi söylemişti. Geleceğimi garanti altına almak için hastalığı boyunca elinden geleni yapmıştı. Mali durum, kariyer ve annelik açısından benim için hep en iyisini istemişti. O benim geleceğimi düşünürken, bense onun şu ânını düşünüyor, kalan vaktini en iyi şekilde geçirmesi için elimden geleni yapıyordum. Tedavisinin her aşamasını dikkatle takip etmek, hekimlik hayatım boyunca üstlendiğim en zor sorumluluktu benim için. Hayallerini gerçekleştirmesi için destek olmak, loş yatak odamızın güvenli kucağında birbirimize sarılırken kulağıma fısıldadığı korkularını dinlemek, çektiği acıya tanık olmak, farkında olmak, kabul etmek, teselli etmek... Tıp fakültesinde el ele ders dinlediğimiz yıllardaki kadar yakındık birbirimize. Yine el ele tutuşuyorduk, ama bu defa kemoterapi sonrası çıktığımız yürüyüşlerde, ılık havaya rağmen Paul kışlık ceketi ve şapkasıyla dolaşırken, cebinin içinde birleşiyordu ellerimiz. Paul asla yalnız olmayacağını, gereksiz acılar çek-

meyeceğini biliyordu. Ölmeden birkaç hafta önce yatağımızda yatarken, "Başım böyle göğsünün üstündeyken rahat nefes alabiliyor musun?" diye sorduğumda, Paul bana, "Nefes almanın başka bir yolunu bilmiyorum ki," diye yanıt vermişti. Birbirimizin hayatında derin anlamlar içeren bir yerimiz vardı ve bu bana bahşedilen en büyük lütuflardan biriydi.

Paul'ün ailesi ikimiz için de büyük destekti. Hem Paul'ün hastalık sürecinde hem de hamilelik ve doğum sonrasında bizi hiç yalnız bırakmamışlardı. Oğullarının hastalığından dolayı duydukları anlatılmaz üzüntüye rağmen, ellerini bir an olsun üzerimizden çekmemiş, aşıladıkları güven duygusuyla hep yanımızda olmuşlardı. Civarda bir daire kiralayan Paul'ün anne babası sık sık ziyaretimize gelirdi. Babası oğlunun ayaklarını ovalar, annesi ona Hint yemekleri yapardı. Paul, bel ağrısını dindirmek için bacaklarını havaya dikerek kardeşleri Jeevan ve Suman'la kanepeye yayılır, birlikte futbol maçlarının analizini yaparlardı. Jeevan'ın karısı Emily'yle ikimiz sohbet edip gülüşürken, Cady kuzenleri Eve ve James'le şekerleme yapardı. O sıcak ikindi vakitlerinde oturma odamız küçük ve güvenli, şirin mi şirin bir masal köyü gibi gelirdi bize. Daha sonra aynı odada ben fotoğraflarını çekerken, Paul, Cady'yi kucağına alıp çalışma masasına geçerek yüksek sesle Robert Frost, T. S. Eliot, Wittgenstein gibi yazarlardan parçalar okuyacaktı. O küçücük anlar hayatın zarif bir metanet ve şefkatle dolup taştığı; şans diye bir şey varsa, onun bile tavana vurduğu anlardı. Gerçekten de, her şeye rağmen şanslı hissediyorduk. Ailemiz için, dostlarımız için, karşımıza çıkan fırsatlar için, kızımız için, mutlak güven ve teslimiyetin şart olduğu bir zamanda birbirimize sahip olduğumuz için minnettardık. Geçtiğimiz son birkaç yıl kalbimi

burkacak kadar zor, hatta bazen neredeyse dayanılması imkânsız gibi gelse de, onlar aynı zamanda hayatımın en güzel, en doyurucu anlarıydı. Yaşamla ölümün, acıyla sevincin arasındaki dengenin her gün yeniden kurulmak zorunda kaldığı, minnet ve sevginin yeni boyutlarının keşfedildiği zamanlardı.

Kendinde bulduğu güç ve ailesi ile dostlarının desteği sayesinde, Paul hastalığının her aşamasını metanetle karşılamıştı. Kurusıkı bir cesaret gösterisi ya da kanseri yeneceğine dair içi boş bir inanç sergilemek yerine, planladığı geleceği kaybetmenin yasını tutup yenisini inşa etmesini mümkün kılacak bir gerçekçilik vardı yaklaşımında. Teşhisi öğrendiği gün ağlamıştı. Banyomuzdaki aynanın üstüne astığımız bir resim vardı. Üzerinde, "Günlerimin geri kalanını burada, seninle geçirmek istiyorum," yazıyordu. Paul o resme bakarak ağlamıştı. Ameliyathanedeki son gününde de ağlamıştı. Paul duygularını, kırılganlığını gizlemeye gerek görmezdi. Teselliye ve sevgiye açıktı. Hastalığının çok ilerlediği günlerde bile hayat doluydu. Evet, fiziken çökmüştü ama hâlâ gayretli, açık ve umutluydu – imkânsız bir tedavinin beklentisiyle değil, amacı ve anlamı olan günlerin beklentisiyle.

Yazdığı kitapta Paul'ün anlatım sesi güçlü ve belirgin, ama aynı zamanda bir parça da yalnız. Anlattığı hikâyenin paralelinde, etrafını saran sevgi ve şefkat, cömertlik ve hoşgörü de var. Elbette hepimiz zaman ve mekânda farklı kimlikler taşırız. Burada Paul hasta bir hekim kimliğiyle, daha çok doktor-hasta ilişkisiyle karşınızdaydı. Duru bir sesle, zamanı kısıtlı olan birinin sesiyle, yılmaz bir savaşçı kimliğiyle yazdı, ama onun başka kimlikleri de vardı. Paul'ün bu sayfalara yansımayan yönlerinden biri de espri anlayışı, hınzır komikliğiydi. Ayrıca, son derece sevecen ve nazikti.

Ailesine ve dostlarına inanılmaz değer verirdi. Ama yazdığı kitapta bu yönlerini yansıtmamayı seçti ve elinizde tuttuğunuz kitabı yazdı. O an içinden gelen ses buydu; vermek istediği mesaj buydu; yazmaya ihtiyaç duyduğu şey buydu. Aslında, Paul'ün en çok özlediğim hali, ilk tanıdığımda âşık olduğum o göz kamaştırıcı, güçlü kuvvetli adamdan çok, son senesindeki o güzel ve kararlı adamdı. Bu kitabı yazan adam – kırılgan, ama asla zayıf değil.

Paul, edebiyata duyduğu sevginin nihai sonucu olan bu kitapla gurur duyuyordu. Edebiyatı gerçekten çok severdi; hatta bir keresinde şiiri kutsal kitaptan daha rahatlatıcı bulduğunu söylemişti. Ve en sonunda, kendi yaşamından yola çıkarak güçlü ve etkileyici bir eser ortaya koydu: Ölümle kol kola yaşamanın öyküsünü yazdı.

Paul, Mayıs 2013'te en iyi dostuna gönderdiği bir e-postada ölümcül kanser hastalığına yakalandığını haber verip şöyle yazmıştı: "İyi haber, daha şimdiden iki Brontë, bir Keats, bir de Stephen Crane gömdüm. Kötü haber ise, henüz hiçbir şey yazmadım." Paul'ün daha sonrasında yaşadığı ise tam bir dönüşümdü. Hekimlik aşkından yazarlık aşkına, kocalık rolünden babalığa ve elbette en sonunda, hepimizi bekleyen son ile yaşamdan ölüme geçiş yapmıştı. Yazmak ona umut aşılamış, işe yaradığını hissettirmiş, hikâyesini anlatmak için bir fırsat olmuştu. Zaten kitabının konusu da tam olarak bunlar.

Yazdığı süreç de dahil olmak üzere, bütün bu yolculuk boyunca ona eşlik etmiş olmak benim için sonsuz bir gurur kaynağı.

Paul hasır bir tabut içinde, Santa Cruz Dağları'ndaki bir arazinin en uç noktasına defnedildi. Mezarı Pasifik Okyanusu'na ve anılarla dolup taşan bir sahile bakıyor. Birlikte dağ yürüyüşleri

yaptığımız, deniz mahsulleriyle ziyafet çektiğimiz, doğum günü kokteylleri içtiğimiz sahildi burası. Hatta iki ay önce, ocak ayında, ılık bir hafta sonu aşağıdaki kumsalda Cady'nin ayaklarını denize sokmuşluğumuz bile var. Paul, öldükten sonra bedenine ne olacağı konusunda bir fikir beyan etmemiş, kararı bize bırakmıştı. Ama sanırım iyi bir seçim yaptık. Paul'ün mezarı batıya, sekiz kilometrelik yemyeşil tepelerin üstünden okyanusa bakıyor. Etrafındaki tepecikler yabani çalılıklarla, çam ağaçlarıyla ve sarı sütleğen otlarıyla kaplı. Mezarın başına oturduğunuzda, kulağınıza rüzgârın uğultusu, kuş cıvıltıları, itişip kakışan sincapların ayak sesleri geliyor. Paul bulunduğu noktaya çok çalışarak, adeta tırnaklarıyla kazıyarak gelmişti ve şimdi mezar yeri de buna çok uygun şekilde engebe ve gururla dolu. Paul kendisine layık bir yerde; hepimizin olmak isteyeceği bir yerde! Aklımda büyükbabamın çok sevdiği bir duanın birkaç satırı var: "Aklın almayacağı yüksekliklere çıkacağız, sonsuz tepelerin zirvelerine ulaşacağız; soğuk rüzgârların estiği, manzaranın nefes kestiği zirvelere."

Ama burada vakit geçirmek her zaman kolay olmuyor. Hava oldukça değişken. Paul'ün mezarı dağın rüzgâr alan yamacında olduğu için, onu neredeyse her hava koşulunda ziyaret ettim sayılır. Yakıcı güneşin altında, tüyler ürpertici siste, buz gibi havada, kamçı gibi acıtan sağanak yağışta. Burası huzur dolu olduğu kadar zorlu da bir yer. Hem herkese açık hem de olabildiğince ıssız –tıpkı ölüm gibi, tıpkı yas gibi– ama her yönüyle güzel ve bence olması gerektiği gibi.

Paul'ün mezarını sık sık ziyaret ediyorum. Bazen yanıma küçük bir şişe Madeira alıyorum – balayında içtiğimiz şu şaraptan. Ve her seferinde, Paul için de çimlerin üzerine biraz döküyorum.

Bazen Paul'ün ailesi de yanımda oluyor ve birlikte sohbet ederken, Paul'ün saçlarını okşarcasına çimleri okşuyorum. Cady de babasının mezarını ziyaret ediyor, sonra çimlerin üzerine yaydığımız battaniyenin üstüne yatıp başının üstünden geçen bulutları seyrederek uykuya dalıyor, babasının mezarına bıraktığımız çiçekleri avuçluyor. Paul'ü anmak için düzenlenen törenden önceki akşam, bütün kardeşler ve Paul'ün eski ve yakın arkadaşlarından yirmi kadarıyla birlikte mezarının başında toplanmıştık. Bir ara aklımdan ister istemez çimler zarar görür mü acaba diye geçirmiştim, çünkü toprağa çok fazla viski dökmüştük.

Mezara hep çiçek bırakıyorum –laleler, zambaklar, karanfiller– ve geri döndüğümde sadece saplarını buluyorum. Çünkü çiçekler genelde geyikler tarafından yenmiş oluyor. Aslında çiçekler için gayet makul bir kullanım şekli, hem de Paul'ün hoşuna gidecek türden. Solucanlar hemen toprağı altüst ediyor, tabiat faaliyetlerini aralıksız olarak sürdürüyor ve bu bana Paul'ün gördüğü ve benim de artık iliklerime kadar hissettiğim bir şeyi hatırlatıyor: yaşamla ölümün aslında iç içe olduğunu, mücadelenin hiç bitmediğini ve hayatın buna rağmen, hatta tam da bu yüzden anlamlı olduğunu! Evet, Paul'ün başına gelen şey trajikti, ama Paul asla bir trajedi değildi.

Paul öldükten sonra derin bir boşluk ve kederden başka hiçbir şey hissedemem sanmıştım. İnsanın kaybettiği birini aynı şekilde sevmeye devam edebileceği, insanın içini parçalayan o müthiş acıya rağmen böylesine büyük bir sevgi hissedebileceği aklıma gelmezdi. Paul artık yok ve ben onu neredeyse her an özlüyorum. Ama sonuçta hâlâ birlikte kurduğumuz hayatı yaşıyorum. "Eşlerden birinin ölümü, seven bir çift için evliliğin sonu değil, sadece

aşamalarından biridir –tıpkı balayı gibi!" diye yazmıştı C. S. Lewis. "Ve o aşamada da yapmak istediğimiz şey evliliğimizi sadakatle sürdürmektir." Kızımıza bakmak, aileyle haşır neşir olmak, bu kitabı yayımlamak, anlamlı işler yapmak, Paul'ün mezarını ziyaret etmek, yasını tutup onurlandırmak, kısacası böyle yaşamak sevgimi yaşatıyor, canlı tutuyor; hem de hiç tahmin etmediğim kadar.

Paul'ün hekimken çalıştığı ve hastalandıktan sonra hayatını kaybettiği hastaneye baktığımda aklımdan geçen şu: Eğer Paul yaşasaydı, bir beyin cerrahı ve nörobilimci olarak bilime büyük katkılar sunacak, sayısız hastaya ve ailesine hayatlarının en zor anlarında yardımcı olacaktı. Zaten onu beyin cerrahı olmaya iten de buydu. Paul derin düşünen iyi kalpli bir adamdı ve yaşasaydı, yine öyle olmaya devam edecekti. Ama şimdi bunun yerine, bambaşka bir yolla yardımcı oluyor insanlara; hem de sadece kendisinin yapabileceği bir katkıyla. Elbette bu, ölümünün, yaşadığımız kaybın acısını azaltmaya yetmiyor. Ama onun için, hayatın anlamı mücadele etmekti. Bu kitabın 111. sayfasında, "Kusursuzluğa ne kadar yaklaşırsanız yaklaşın asla ulaşamazsınız, ama yaklaşmak için hiç durmadan çabalayacağınız sonsuz bir hedefe pekâlâ inanabilirsiniz," diye yazmıştı. Onunki çetin bir yolculuktu ve Paul hiç tökezlemedi. Ona verilen ömür buydu ve Paul o ömürle bu kadarını yaptı. Dolayısıyla, yazdığı kitap bu haliyle tam ve eksiksiz sayılır.

Paul öldükten iki gün sonra, günlüğüme Cady'ye hitaben şöyle yazmıştım: "Biri öldüğü zaman, insanlar genellikle onun hakkında güzel şeyler söyler. Ama emin ol ki, babanın hakkında söylenen o harika sözlerin hepsi doğru. Senin baban gerçekten o kadar iyi ve o kadar cesur bir adamdı." Paul'ün amacını düşününce, aklıma sık sık "Çarmıh Yolcusu"ndan esinlenmiş bir ilahinin sözleri geliyor:

Her kim cesareti görmek isterse,
Buraya gelsin...
Ve kuruntulardan kurtulsun,
Kim ne der diye düşünmesin,
Gece gündüz çalışsın
Bu yola baş koysun.

Paul'ün ölümle göz göze gelmekteki kararlılığı, sadece hayatının son saatlerine değil, tüm hayatına damgasını vurmuş bir özelliğiydi. Paul hayatının büyük bir bölümünde ölümü sorgulamış, vakti geldiğinde onu metanetle karşılayabilir miyim, diye merak etmişti. Cevap, 'evet'ti.

Ben onun karısıyım ve en yakın şahidi...

TEŞEKKÜRLER

Paul'ün William Morris Endeavor'daki temsilcisi Dorian Karchmar'a, hararetli desteğiyle cesaret verip Paul'ü önemli bir kitap yazabileceğine ikna ettiği için teşekkür ederim. Paul'ün Random House'daki editörü Andy Ward'a, azmi, sağduyusu ve editoryal yeteneğiyle Paul'ü kendisiyle çalışmaya ikna ettiği, esprileri ve çalışma şevkiyle dostluğunu kazandığı için teşekkür ederim. Paul ölürken ailesine bu kitabın yayımlanmasını vasiyet ettiğinde, ona son isteğini yerine getirebilmek için söz verebildiysem, Dorian ve Andy'ye duyduğumuz ortak güven sayesindedir. O günlerde bu kitap Paul'ün bilgisayar ekranındaki ham bir dosyadan ibaretti, ama onların yeteneği ve kararlılığı sayesinde, Paul sözcüklerinin dünyaya ulaşacağını ve bu sayede kızının onu daha iyi tanıyacağını bilerek öldü. Abraham Verghese'ye, okusa Paul'ü çok heyecanlandıracak önsözü için teşekkür ederim. (Kendisine tek itirazım şu olabilir: Dr. Verghese'nin "peygamber sakalı" olarak tanımladığı şey, aslında sadece "tıraş olmaya vaktim yok" sakalıydı!) Kederli günlerimde benimle buluşup bu sonsözü yazmam için bana önayak olan, yol gösteren, tıpkı Paul'ün yaptığı gibi bana yazarlığın ne

olduğunu ve yazarların neden yazdığını öğretmeye çalışan Emily Rapp'e minnettarım. Bu kitabın okurları da dahil olmak üzere, ailemize destek olan herkese sonsuz teşekkürler. Ve son olarak, akciğer kanserinin tedavisi için gecesini gündüzüne katan, bu alanda bir farkındalık yaratmaya çalışan, ileri safha akciğer kanserini *bile* umutsuz bir hastalık olmaktan çıkarabilmek için canla başla uğraşan tüm doktor ve bilim insanlarına minnet dolu teşekkürler.

Lucy Kalanithi